

T. C.

Bingöl Üniversitesi

Yaşayan Diller Enstitüsü

Zaza Dili Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**EDEBİYATÊ KIRDKÎ (ZAZAKÎ) DE
MEWLID Û MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ**

Şahap Yeşilkaya

121301117

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İsmail Narin

Bingöl 2014

K. T.
Unîversîteya Çewlig
Enstîtuyê Zîwananê Ganîyan yê Tirkîya
Ziwon û Edebîyatê Zazakî

Têza Mastir

EDEBÎYATÊ KIRDKÎ (ZAZAKÎ) DE MEWLID Û
MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

Şahap Yeşilkaya
121301117

Şêwirmend
İsmail Narin

Çewlig 2014

Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Zaza Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

(imza)
Başkan :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza
.....
Doç. Dr. Nusrettin BOLELLİ
Enstitü Müdürü

TEDEYÎ

TEDEYÎ.....	I
XULASA	V
ÖZET	VI
KILMNUŞTEYÎ.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
VATO VERÊN.....	IX
DESTPÊK.....	1

QISMO YEWIN

1.1.MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ, HEYAT EY, HUNERMENDÊ EY.....	16
1.1.1. Heyatê Mela Mehemed ‘Elî Hunî	16
1.1.2. Hunermendê Mehemed ‘Elî Hunî	18
1.1.2.1. Zîwanê Mewlidî Nebî, Huner û Edebîyatê Mewlidî Hunî.....	21
1.1.2.2. Sebebî Nuştişê Mewlidû Kirdkî (Zazakî)	25
1.1.2.3. Mela Mehemed ‘Elî ra Vateyî Xasî (Ozdeyîşî)	26
1.1.2.4. Hetî Şeklî, Qalibî, Wezn û Strukturî ya Mewlidî Nebî	27
1.1.2.5. Hetê Vezn ra	29
1.1.2.6. Hetê Moneyîşê Vengon ra Qafîye	31
1.1.2.6.a. Qafîyeya Zengîn	32
1.1.2.6.b. Qafîyeya Tam.....	32
1.1.2.6.c. Qafîyeya Nîme	32
1.1.2.6.d. Qafîyeya Tûnç.....	32
1.1.2.7. Hetê Rezkerdêy Qafîyona	32
1.1.2.7.a. Qafîyey Mewlidî Pêyxemberî (1971)	32
1.1.2.7.b. Qafîyeya Mewlidî Zazakî (2005)	33
1.1.2.7.c. Qafîyeya Mewlidî Zazakî (2011)	33
1.1.2.8. Mewlidan de Sanad (Hûner)	34
1.1.2.8.a. Şibnayîş (Teşbîh)	34
1.1.2.8.b. Îstîfare.....	34
1.1.2.8.c. Telmîh (Vîr Omeyîş)	34

1.1.2.8.d. Tenasub (Munasîbê)	35
1.1.2.8.e. Tekrarkerdiş (Tekrîr)	35
1.1.2.8.f. Tezat (Zîtê)	36
1.1.2.8.g. Teşhîs û Întaq	36
1.1.2.8.h. Nîda (Vengdayîş)	36
1.1.2.8.j. Îstîfham (Pers Persîş)	37
1.1.2.8.k. Tedrîc (Derecekerdiş)	37
1.1.2.8.l. Îktîbas.....	37
1.1.2.8.m. Cînas	38
1.1.2.8.n. Mubalexe.....	38
1.1.2.8.p. Kînaye	38
1.1.2.8.r. Tecahulî Arîf (Neyzonêy ra Omeyîş)	39
1.1.2.8.s. Salixdayîş	39
1.1.2.8.ş. <i>Mecaz</i>	39
1.1.3. ESERÊ MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ.....	40
1.1.3.1. Mewlidê Mehemed ‘Elî Hunî	40
1.1.3.1.a. Mewlidî Pêyxamberî (1971)	42
1.1.3.1.b. Mewlidî Zazakî (Mewlidîye 2005)	46
1.1.3.1.c. Mewlidî Zazakî / Mewlid Pêyxambêr (2011)	47
1.1.3.1.d. Mûqayesê Mewlidû Mewlidîye yê Mehemed ‘Elî Hunî	49
1.1.3.2. Sewbina Esêr Hunî.....	51
1.1.3.2.1. Hikayeyê Yûsûf û Zelîxa	51
1.1.3.2.2. Qesîdey.....	51
1.1.3.2.2.a. Zerra Haya.....	51
1.1.3.2.2.b. Qasîdey Tewhîd	51
1.1.3.2.2.c. Qasîdey Qebîr / Ezabê Qebra Xoerî.....	51
1.1.3.2.2.d. Qasîdey Seîd Nûrsî.....	51
1.1.3.2.2.e. Waqayê Kerbela	51
1.1.3.2.2.f. Qasîdey Pêyxamberî	51

1.1.3.2.2.g. Aqîdeyî Îman / Aqîdeyî Îslam.....	51
1.1.3.2.3. Hîkmet û Edebîyat.....	51
1.1.3.2.3.a. Hîkmet Zazakî	51
1.1.3.2.3.b. Edebîyat Zazakî Neqîşneyo Pê Nakî.....	51
1.1.3.2.3.c. Xezay Uhudî.....	51
1.1.3.2.3.d. Weqayî Koyî Uhûdî Wefatî Hemzî.....	51
1.3.2.3.e. Vengî Melî, Munacaad Mehemed ‘Elî.....	51
1.1.3.2.3.f. Qesîdey Mekkî	51
1.1.3.2.3.g. Qesîdey Medîna	51

QISMO DIYÎN

2.1. EDEBÎYATÊ KIRDKÎ DE CAYÊ MEWLIDÎ	52
2.1.a. Mewlidê Nebî / Mewlidê Kirdkî (Ehmedî Xasî).....	55
2.1.b. Biyîşê Pêyxemberî / Mewluda Nebî (Usman Efendîyê Babijî) ..	56
2.1.c. Mewlidî Pêyxemberî / Mewlidî Nebî (Mehemed ‘Elî Hunî)	57
2.1.d. Mewlidî Nebî (Mela Kamilê Puexî)	58
2.1.e. Mewlidî Zazakî (Mela Mehemedî Muradan)	59
2.1.f. Mewlidî Nebî (Mela Abdulqadir Muşekî)	60
2.1.g. Mewlidê Pêxîmbêr (Qey Tutonê Zazon, Bîlal-Feqî Çolîg)	61

QISMO HÎRIN

3.1. TRANSKÎRÎBÊ MEWLIDÊ MELA MEHEMED ELÎ HUNÎ	62
3.1.1. Mewlidî Nebî (Mewlidî Pêxembêr, Mewlido Zazakî)	62
3.1.1.1. Arz-1 Mekale	62
3.1.1.2. Îhtar!	63
3.1.1.3. Taqriz!	63
3.1.1.4. Mewlidî Nebî	64
3.1.1.4.a. Munacaad	64
3.1.1.4.b. Welladet	69

3.1.1.4.c. Rîsalet	70
3.1.1.4.d. Duayê Mewlidî Şerîfî	74
3.1.1.4.e. Mîracî Pêyxamberî.....	76
3.1.1.4.f. Rihlet / Wefatî Nebî	87
3.1.2. Mewlid-î Zazakî (Mewlidîye 2005)	95
3.1.2.1. Taqriz!	96
3.1.2.2. Mewlidî Zazakî	100
3.1.2.2.a. Naad	100
3.1.2.2.b. Welladet	107
3.1.2.2.c. Dûa	111
3.1.2.2.d. Vate	115
3.1.3. Mewlidî Zazakî (2011)	115
3.1.3.1. Zazakî Mewlidî Pêyxamberî Ma (2011)	116
3.1.3.1.a. Munacaad.....	116
3.1.3.1.b. Qissa-î Adem û Hawa.....	119
3.1.3.1.c. Weladet	127
3.1.3.1.d. Rîsalet	131
3.1.3.1.e. Duay Mewlidî Şîrîk pê Nezma Şîrîka Lîrîk.....	139
NETÎCE	150
ÇIME	152

XULASA

Edebîyatê Kirdon de nê tewir xebat zaf teynî, mewlid zerê tarîx de seyrkerdiş mewlid û edebîyatê Kirdon de cayê Mehemed ‘Elî Hunî zaf muhîm o. Zazaki ser zaf tayn merdim eser nuşt. Nê merdimon nadîdon ra yew zî mintiqêy Pali ra Mehemed ‘Elî Hunî yo. Na xebat de armanc mi pîl eseron Hunî tespît bikir û xebatê ey hete çend tewir ra tespît kerdiş o.

Na babet de armanc ma pîl zerê edebîyatê Zazayan de ehemmiyet mewlid tespîtkerdiş û na babet de Mehemed ‘Elî Hunî ke mewlid ke nuşt lîteratura îlîm de nînon bid sirasnayîş.

Semêd na xebata heton nika na war / saha de çi xebat bî, ma nînon ser vindêrt. Nababet ça de vîyerta ha kîtab ha kovar ha rojname bibo ma nînon ra cîgerayîş kerd. Na xebat de ma yew qisim ca da ci. Qey hedrekerdiş na teza û yew zî aqil mi de pers ke est bi mi qey nînona nuştux de roportaj kerd. Saye na roportaja nuştux edebiyata Zazakî de vazeno se biko nînon pê fêk xo ma rê kerd eşkera .

Mi na eser, pê tarîf mewlid dest pêkerd, dima edebîyatê dunya de cayê mewlid ser vindêrta, dema edebîyatê Zazayon de mewlid senî yew seyr kerd ma ninon ra behs kerd. Mana xebat de ca pîl da nuştux, ‘elîm, seyda Mehemed ‘Elî Hunî, tîya ciwayîş ey, esêr ey, hunermendeyê ey ser vinderta û mewlid û mewlidîye ke ey nuşt, o ke transkirîbe bibo mi çime mucna û nînan ca da ci, eserî ke transkirîbe nêbibî mi ey transkirîbe kerd û hetê çend babet ra (huner, şerh, qafîye...) mi girewt xo dest. Nê eseron de çekuya ma’na xo xerîb bibo mi nê çekûyê Zazakî ma’na kerdî.

Netîce de Zazakî ewna yew nadîde eserîke vejê binate û biweşên qey Zazakîya zaf muhîm o. Xû ra Zazakî nê serrê pêyenon de vindbîyayîşê aye ra behs beno. Na xebat ke ney serrê pêyenon ra yeno meydon ez bawer kena qey qedeyîş Zazakîya baş beno. Saye nê eseron ra şarê ma zîwonê xo sinasnen û alaquadar beno, no qey zîwano zaf muhîm o.

ÖZET

Zazacada yazılı eser bırakmış çok az insan vardır. Bu ender insanlardan biri de Palu yöresinde ikamet eden Mehmet Alî Öztürk'tür. Öztürk'ün yazdığı eserleri tespit etmek, onları çeşitli yönlerden değerlendirmek üzere böyle bir çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Zaza edebiyatında mevlidin öneminin ortaya çıkartılması ve yöremizde yaşayan Mehmet Alî Öztürk'ün Zazaca yazdığı mevlitlerinin bilimsel literatüre kazandırılmasıdır.

Bu doğrultuda Zaza edebiyatında bugüne kadar yapılmış mevlid çalışmaları incelenmiştir. Bu güne kadar bu sahada yapılmış çalışmalar dergilerden, kitaplardan, gazetelerden araştırılmıştır. Bunların bir bölümüne bu tez çalışması içerisinde yer verilmiştir. Tezin hazırlanması sırasında yazarın eserlerinde vermek istediği mesajı daha iyi anlamak adına yazar Mehmet Ali Öztürk'le zaman zaman görüşülmüş ve kendisiyle mülakat yapılmıştır. Bu sayede onun edebiyatımızda gerçekleştirmek istedikleri bizzatihi birinci ağızdan aktarılmıştır.

Bu çalışma hazırlarken mevlidin tanımıyla başlanmış, mevlidin dünya ve Zaza edebiyatındaki yeri ortaya konulmuştur. Ayrıca bu çalışmada özellikle üzerinde durmak istediğimiz mevlit yazarı Mehmet Ali Öztürk'ten bahsedilmiştir. Onun hayatını edebi kişiliğini ele aldıktan sonra bu güne kadar yazdığı mevlitlere yer verilmiştir. Bu mevlitlerde olan yabancı kelimelerin açıklamasını yine Zazaca yapılmıştır.

Sonuç olarak Zazaca alanında ortaya konulmuş böyle nadide eserlere rastlayıp bunları yazıya geçirmek oldukça önemli görülmüştür. Zazacanın günümüzde karşı karşıya olduğu yok olma tehlikesi karşısında bu yazılı eserlerin bilimsel literatüre kazandırılması ve tanıtılması dilin yaşamı ve gelişimi için oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Mevlit, Zazaca Mevlit, Mehmet Ali Öztürk, Zaza Dili, Zaza Edebiyatı

KILMNUŞTEYÎ / KISALTMELAR

a. g. m.	: Adı geçen müellif
Amd.	: Amade
b.	: Bîn (Erebî)
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
e.e.	: Eynî eser
h.	: Hicrî
hm.	: Hûmar
Hz.	: Hazreti
m.	: Mîladî
nr.	: Nûmre
o.a.b.	: O ay bîn
r.	: Ripel
s.	: Sayfa
s.s	: Sayfa sayısı
sy.	: Sayı
ûsb.	: Ū sey bînon
yay.	: Yayın
v.	: Vefat

ABSTRACT

In this paper, the place of mawlid in Zaza literature, its historical evolution and the importance of the mawlids, which were written by Mehmet Ali Öztürk in the literature, have been handled.

There are few people, who have works, in Zazaki Language. One of these people is Mehmet Ali Ozturk who lives in Palu. In this work, I intended to evaluate the works of Ozturk in terms of defferent aspects. Therefore, I have examined the mawlid works which are written up to now in magazines, books and newspapers.

I pointed out these works directly or by reference in our writings. I have spent effort to make this work as original as possible. In order to answer the question in my mind, I have talked to Mehmet Ali Ozturk face to face and made an interview with him. As a result of this fact, I learned what he aims to achieve in Zazaki literature.

While preparing my work, I started with the definition of mawlid then I mentioned the place of mawlid in the world literature and the course of mawlid in Zazaki language. Lastly, I talked about Mehmet Ali Öztürk, his personality in the literature and his mawlid works. I have explained the foreign words in Zazaki language.

Finally, it is important to meet this kind of works and to write this works in written language. It is also crucial to reveal this works to make them widespread in public for life and development of the language.

Key Words: Mewlid, Mewlido Zazaki, Mela Mehemed ‘Elî Hunî, Zazaki Language, Zaza Literature

VATEYO VERÊN

Na xebat de armanc ma pîl mewlid bidetay bidê şima siraşnayîş bê ney sey Mela Mehemed Hûnij yew qiymet ra behs bikir, zerê edebîyatê ma de qiymêt ey, hîna weş vejî meydon. Vercî Hunî ser Kovara Vate ra nuştox Mehmed Selîm Uzûn na babet ser ma qalêyeko mûhîm nušto mi zî behsê mewlid de meqeleyê ey ra zaf fayde dî. Yanî ez eşkena vaja ma na xebate yew bine kerd xorî.

Mewlid, roja ke rojbîyayîşê Hz.Mûhammed o, behskerdiş o. Qalê “mewlid” ke Zazakî de vîyert vercî Ahmedê Xasî yeno vir. Name eserê ey zî “Mewlidê Nebî (Mewlidê Kirdkî)”yo. Nûştê Ahmedê Xasî badê zafî ‘Elîmon Kirdon zî bin tesîrê xo de verdano , ey ra dim zaf mewlidî ameyê nuştiş. Sey Hunî yew qiymet hama heyat de yo, mi waşt qiymetê eseron xo veyno, yew ehemmîyeto pîl na tez zî ewna xebatî zaf kême. Zerê ewna yew nêmcetî de hama nuştoxê ey zî weşû ca ke kêmaneya ma esta ma nuştox ra pers kerd. Xû ra mi qey na xebate nuştox de zî roportaj kerd.

Ma na xebat de mewlidê Mehemed ‘Elî Hunî ser vindertî. Teza mi eslê xo de hîri qisim ra yena meydon. Vercî destpêk di derhaqê mewlidde malûmat da, dima Qismo yewin de heyatê Mela Mehemed ‘Elî Hunî û hûnermendê ey ser vinderta. Qismo diyîn de edebîyata Kirdkî de cayê mewlid ser vinderta, Qismo hîrin de zî mewlîdan melayê bidetay transkîrîbê ey da dima zî de marê çekû ke xerîb ame ma ma 'na kerd. Mumkun ke bi, mi tezê xo bi Kirdkî (Zazakî) nuşt. Tabî mi tîya dê tam yew standartkî zî nênuşt, sebebê ey zî hem mi waşt mintiqayê ma (Pali -Çewlîg) rehat fehm bikir yew zî hama standartkî dê zaf nêmcetî mi esta. Eg pê na xebata zîwanê ma re yew bine xizmet ma biyo ma ney ra zaf mûtmeîn benî.

Wexto ke hedrekerdiş na xebat di ardimkerê mi Grûba Xebatê ya Vate ra Mehmed Selim Uzun, şewirmênd mi Yrd. Doç. Dr. İsmail Narin, musnayox mi Prof. Dr. A. Aziz Beki, Doç. Dr. Mustafa Kırkız, Doç. Dr. Nusreddin Bolelli, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaya, Yrd. Doç.Dr. Ahmet Kayuntu, Reisê Hûn (Beyhan) Hasan Ateş (Nika şiyoye rehmet), ambazê mi erjîyayê Abdulkadir Açıkoğlu û Metin Çiftçi û Hüseyin Gül rê zaf teşekkûr kena.

DESTPÊK

Edebîyato Zazakî metîn yewin serra 1856 de hetê Peter Lerch ra gêreno qelem. Çî ke ma zon nê metînî Zazakî Akademîya Zanayê ya Qralîyetê Rûs de zîwanlog Peter Lerch, -Roslow ke bestê Vilayeta Smolonsk de- herb ra esîr ke kot, Rûson dest fekê nê merdiman ra sanik arî dayo.

Oscar Man, serra 1905-1906 Siwreg û Çewlig de gêyren tîyanon de tewr muhîm xebatî ano meydon. Mêrg Oscar Mana pê wendekar ey Carl Hadank xebatê ey se xebîtîyen. Nê xebaton xo bin nomêy “Mundarten der Zâzâ Hauptsächlichaus Siwerek und Kor, Berlin 1932” ard yew ca.

Pêr Kirdon ra dest pêkerdiş 1899 de Ehmedê Xasî (1867-1951) name “Mewlidê Nebî” ya yew eser gen qelem. Esera diyîn muftî Siwreg ra pêr Usman Efendîyê Babijî (1852-1932) ra 1933 yeno nuştiş. Name esêr ey “Bîyayîşê Pêyxember” o. Nê eser zî manzûm nusîyayî.

Nuştiş tarîx Zazakî de nuştux ke teber de ciwiyeynî pêr yîn ra 1990 dehetê zîwon ra, kultur, folklor û edebîyat ra tewr muhîm xebat amê meydon. Nê seron de edebîyatê Zazayan saye îlîmdar Zazayon a ha aver şîna.

Nê seron peyeron de Zazakî ser xebat hîna bî zaf, nika halîhazir de di (2) kovar (Vate, Şewçîla) , panc rojname/gazete vejîyen. Nê eser zî qey averşîyayîş Zazakî ya tewr muhîm î.

Bê nê xebaton nê seron peyeron di çend unîversîton de bin namê Enstutîyê Zîwanê Ganîyan yê Tirkîya de lîsanso berz dîyen vendîş, hîdî hîdî lîsanson de zî dîyen wendiş.

Nê nuşteyon ra zî yeno fehm kerdiş ke edebîyatê Zazakî nuştayê mewlidan ra dest pêkerdo. Mewlid mîyon edebîyatê ma de xêylek ca geno. Mewlid, şeklê edebîyatê klasîk û destpêkê edebîyatê mayo. Edebîyatê mayo nuşteki pê mewlidon destpêkerdo û no edebîyat ser bîyayê xo dewam kerdo. Heta nika zanayê ma edebîyatê Kirdkî bi mewlidan ameyo nuştiş.

Kirmanckî de mewlid esero nuştekiyo hîrêyin mewlidê Mela Hunî yo. Edebîyatê klasîk yê Zazakî de yew muhîm yew ca girewt. Ehmedê Xasî, Usman Efendîyê Babijî dima nuştux hîrin Mela Mehemed‘Elî hesîbîyen. Mewlid xo verên 1971 de nušto û nameyê xo “Mewlidê Pêyxemberî ” yo.

Mewlid, yew roja mûhîm şewa qutsal a, bîyayîş Pêyxember peyên ra behs beno, nê mewzî bellî yew nazma, bellî yew usûla wendiş mewlid qabûl ben o. Na çekû aslê xo de Erebkî ra biya vila. Ma'nayê "Roja bîyayîşê Pêyxemberî", zerê millet de sey "molid, mewlid, mûlid" telafûz ben. Edebîyato îslam de yew tewir mûhîm qabûl bena. Xo ser yew tarzo tewr mûhîm o. Ma'na xo de bîyayîş Pêyxember. Heyat ey ra kilm pasaj, mûcîzon ey pê tewira mesnevîya gîren qelem.

Mîyon Kirdon de mewlid êkserîyet semedê cenaze û merdon, çewres yan zî dewrîyeyî mergî de yeno dayîş. La nê serranê pêyenon de bi munasebetî sunet, zewac, qendîl, sedeqe (adak), hacra ameyayîş, şukran, matem, pîrozkerdişî bellî yew roj û şewan de zî yeno wendiş.

Ma'naya xo welidîyayîş o, dunya omeysiş o. Bîyayîşê Hazretî Pêyxember hîkaye kenî. Dîn û edebiyat de mewlid yeno ma'nayê eserê manzûm. Nê esêr dunya ameyiş û heyatê Hezretê Mûhammedî ser o amêy nûştiş.

Ansîklopedîya "Türk Dili ve Edebiyatı"¹ çekûya "mewlid" hem ma'na xo eslî hem zî bacî senî ma'na qezenç kerd û nînon şeş mede de ard yew ca:

- 1) Erebkî de mavajî yew merdim ame dunya ney ra mewlid vajeno. Ma daha zaf na ma'na zonî, çunke amabîyayîşê pêyxembêr ma yen ma vîr.
- 2) Mewlid, manayê mekânî de zî şuxulîna. Mukabilê Mevlidü'n-Nebî, yen ma'na amebîyayîşê Hz.Mûhammed. Kîye ke Pêyxember ame dunya aye ra zî vonî 'Mevlidü'n-Nebî'.
- 3) Amebîyayîşê yew merdim daha zaf amebîyayîşê Hazretî Pêyxember mevzû beno.
- 4) Eg yew merdim ke ame dunya şenayî ney ra zî mewlid vajîyeno.
- 5) Hz.Mûhammed ke ame dunya ney ser çi hadîse ameyê meydon, nê menqibon ra behs beno.
- 6) Merasîm mevlidon de îkram ben vila aye ra yen ma'na zîyafet û roşan. Hz.Mûhammed 571 de Mekke de yeno dunya û 632 de Medîne de wefat keno. Şewê mevlidî 11 û 12î yê aşmê Rebîyu'l-ewelî ya. Goreyê alîman na şewe,

¹ "Mewlit", Turk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (amd.Ezel Elverdi o.a.b.), Ötüken Neşriyat, c.VI, İstanbul, 1985. r. 315.

Leylet`ul-Qedr² ra pê, şewa tewr xeyrin a. Bawerî Îslamî de rojê bîyayîşî Pêyxemberî roşanî heme Muslumanan hesabîyeno. Na ma'na de zî mewlid sey yew roşanî yeno bimbarekkerdiş. Semedo ke ma Pêyxember ri hurmet kenî qey nê ya zaf esêr amey meydon. Nê mewlid nika zere milleton de merasim de wonîna, amabîyayîş pêyxembêr ma zere roşonon de û roja şenayon de qut beno. Zerrê dunyayê musulmonon de mewlid; daha zaf “Wexto ke omebîyayîşê Hazretî Pêyxemberî” fehm beno. Her ser qey omebîyayîşê ey ya şenayî tertîb beno. Mewlid daha zaf ney rojon wanîyeno.

Çekûya mewlid, hîna zaf ma'na yew kîtab de şuxulîyeno la na rewş xelet fehm bena. Kelîmayê mewlidî na ma'na de fehmkerdiş û şuxulnayîş xelet o. Mewlid hakbûkî hete babet ra yew mesnevî hetê şekl ra yew qasîdeya ano kes vîr. Yanî xo ser yew eser nîyo. Ma vaj tevhîd, naad, munacaad, medhiye çinayo mewlid zî in qabûl beno.

Selîm Êzun maqaleyê xo de: “Mewlid, nameyê kitabêko taybetî/arizî nîyo, yanî semedê yew kitabî yew nameyekê xas (teybet) nîyo. “*Mewlid*”, nameyê pêro eseranî mesnevîyan ê ke Pêyxemberî medh û sena kenî yo, yanî nameyo umûmî yê pêroneyê nê eseran o. Erebkî, Kurdkî, Tirkî, Fariskî û sewbîna zîwanan de zî hem lafzen hem ma'nen nê eseran ra ‘*mewlid*’ vajîyeno.”³

Ma tîya de hîna zaf amebîyayê Hazretî Pêyxember û o wexto kemê dunya çi vaq'ayê ke ame meydon ke kilm vajo ciwayîş ey, mucîze ey, wefat ey û ekseriya mehtkerdiş ey pê yew manzumeya nusayo.

Siyerê Muhammed b. Îshak (v. 236/850), *Mele Tirmizî* (v. 279/892) *Şemâil-i Şerîf* ê, nînon rê nimûne yo. Çekûya mewlid de ver no tewr verên eserî (esêr) *Îbnü'l-Cevzî* (v. 597/1201) *Ebu'l-Kâsım es-Sebtî* (v. 599/1203) eser ê “*ed-Dürrü'l-munazzam fî Mevlidi'n-Nebiyi'l Muazzam*” a, *İbn Dehye* (v. 632/1235) “*Kitâbü't-tenvîr fî Mevlidi'ssirâci'l-Münîr*”i, *Muhyiddin İbn'l-Arabî* (v. 638/1240) esêr ey “*Mevlidü'l-Cismânî û Rûhânî*” û *Zemlekânî* (v. 727/1327)

² *Leylet`ul-Qedr*: Roja Şewê qadîr a. Na roj ayet Qur'an ame war. www.itusozluk.com.13 Çile 2014.

³ Mehmed Selîm Uzûn, “*Mewlid û Edebîyatî Kirdkî de Cayê Mewlidî*”, Kovara Vate, Hûmara 40, İstanbul, 2013, r. 59.

“*Mevlidü'n Nebî*” nuşt eynî. Nê nuştê bi alfabe ye ‘Erebî nusîya yo. Name esêr ey “*Mevlidü'n-Nebî*” yo.

Mewlid ma Kirdon temom ey manzum nusîya yo. Tayê edebîyatê sewbina mileton de sey mensûr zî nusayo. Mewlid wexto ke mensûr nusîya, o wext beno siyer, yanî kes eşken vajo temel xo tîyara geno.

Heme eseron de na çekûya mewlid tercîh bîya ma eşkên edebîyatê Zazayon de zî ney veyn. Ehmedê Xasî mewlid xo de gerek şaîr bîn daha zaf na çekûya mewlid şuxulnayo. Ehmedê Xasî name mewlidê xo bi “*Mewlidê Nebî*”, Mela Mehemed ‘Elî Hunî “*Mewlidî Pêyxemberî*” û *Mewlido Zazakî*”, Mela Kamilî Peuxî û Mela Abdulqadir Muşekî-Bîngolî eynî name dayo eseron xo “*Mewlidî Nebî*” yo

Mewlid heme edebîyatan de xo ser yew şekl qabûl bîyo. Mewlid zî ekserîyetê pê ney nameya ameyo qelem. Ney tarîxê edebîyatî miletanî Muslumanan de mewlid xo ser o yew tarzo (tewro) edebî yo. Çi wext meseleya derg ra behs bibo verci merdimon na tewra nazim tercîh kerda. Meseleyî derg dilayî pê ney nazima ameyo zîwon. Edebîyatê Kirdon de zî eynî şekl tercîh bîyo. Nê tarzî ra ma'naya hîra de “*mesnevî*” vacîyeno. Mesnevî pê bi beyîta yeno nuştiş. Heme beyît de yew sinor çîno. Gorê qabilîyetê mewlidixan bedilyeno. Eg mewlid pê nesîr nusayo wext beno siyer. Ekserîyetê babet yew babet a. Pê arûza nusîyena, arûz de qalibo kilm tercîh bena. Meqset hîna rehet bêro nuştiş. Her beyt mabên xo de qafiye bena.

Nuştox M. Selîm Uzûn maqaleyê xo de qey na babeta ewna von: “Hem bi tema, hem bi tarz û hem zî bi hecmî xo eserêko mutekamil o. Eserî yê ke bi no qalib a nusîyeyî ra tarîxê edebîyatî de mesnevî vacîyeno. Hîna zaf kilm qalibê arûz tercîh ben. Ney ra hetî babet û mahîyetî ya zaf tewir mesnevî estî. Mesnevî dergey xo bi hûmarê beytanî (malikanî) xo tesbît beno. Mesela, Mesnevî, eserî Mewlana Celaleddînî (yew esero tasawufî yo ke bi tarzo mesnevî nusîyayo) 25.700 beytan ra muteşekil o. Zaf balkêş o ke

Mewlana Celaleddînî (1207-1273) bi xo no eser name nikerdola semedo ke bi tarzo mesnewî nusîyayo, eser bi xo zî sey mesnevî ameyo sinasnayen.⁴

Mesnevî xû ser yew şeklo muhîm qabûl ben. Ekserîyetê na coxrafyayê ma de hîna zaf tercîh bîya. Tabî nê tewr eserî amey qelem hîna zaf arûz tercîh bi. Rey rey pê heceya zî nusîyey, no tarz zaf teyn bi. Zaf tewr nazimon çimeyê xo edebiyata erebon ra geno la no şekl Erebon ra nê, Farison ra bîyo vila, ûca ra keweno edebîyatê Êsmanî û Kirdon. Farîsî de tewirê nazimê ser zaf nuştoxî pîl estî. Xû nê tesîr Êslamîyetê ser nê tewir babetî tercîh kerdiş bi vila. Mesela, ekserîyetî klasîkî Kurmanckî pê weznî arûzî ameyî nuştiş. Ehmedê Xanî weznî arûzî xebitneno. Heta destpêkî her babet de qalibo ke xebetnayo nuseno. Hîna zaf qalibon arûz ra qalib kilm tercîh bi. La Mela Mehemed ‘Elî Hunî arûz teyn tercîh kerd, ey hîna zaf hûnermend mîlleta/şaro. Yanî qey mîlleta nuşt o. Şaîr tewr zaf hece tercîh kerdo. Mesnevî zerê xo di hetê babet ra çend tewir. Uzûn maqalêy xo di:

“Edebîyato klasîk de hîrê babetî mesnevî yê bingeyîn estî:

- 1) Mesnevîyê destanwarî. *Şehname yê Fîrdewsî* na babet de yew şaheserêk o.
- 2) Mesnevîyê dîdaktîkî (Mesnevîyo ke perwerkerdiş xorî keno armanç) . Na babet de *Xayrîye yê şaîrî Usmanîyan Nabî* meşhur a.
- 3) Mesnevîyê dînî û tasawufî. *Mesnevî yê Mewlana Celaladdîn, sey Leyl û Mecnûn yê Fuzûlî, sey Husnu Eşq yê Şêx Galîbî.*

Mesnevîyê ke behsî herban kenî estî û nînon ra vanî *cengname* yan zî *xezaname*. Mesnewîyê ke behsî bacaran kenî estî û nînon ra zî vanî *şehrengîz*. Mesnewîyê ke behsî eşq, macera û destanan kenî zî estî. Eşq, dîn û tasawuf, exlaq û edeb, herb û qehremaney, mîzah û hîcîv temayanî mesnevîyan ra çend temayî yê. Eşq ser o *Leyl û Mecnûn* (Fuzûlî), exlaq û edebî ser o eserî şêxîke nameyê xo *Hername* yo, meşhurî.⁵

⁴ E. e. , r. 73.

⁵ E. e. , r. 74-75.

Esêr pero kes eşken na cenah de kom ke nuşt tesîr xo nayo nînon zî ser. Nuşttox ke na mewzû ser nîvindir çîn o. Çünke bingehê na edebîyat nê mewzû teşkîl ken. Kom ke no nazim bîger xo dest ney ra teber vejîyayîş kes eşken vajo çîn o. Sade edebîyatê Kirdon nê edebîyat heme miletî bitaybetê edebîyatê na mintiqa nê tesîr a qelem xo gûret xo dest.

Ma tîya de hetê mewlidon Mehemed ‘Elî Hunî ra biewn mewlidêy yewin hetê şekl ra monen qasîde⁶ hetê babet ra monên mesnevî. La mewlidîye ey hem hetê şekl ra hem hatê mewzû ra monên mesnevî. Sade pêr arûz ra ay bînon ra abîrîn. Sevbina kes eşken vaj tam yew mesnevîya. Şaîr “*Mewlidî Pêyxemberî*” dê tam yew haway qasîde esto. Hem hetê şekl hem zî hetê babet ra la mewlidîyeyon bînon ferq xo pê arûza nusîyeya. Sewbîna mi senî va tam yew qasîdeya. Mesela qasîde hetê babet ra name gena. Kes eşken ney ra vaj yew na’ada. Na’ad di heyat Pêyxember ser ke vinden. Na eser zî eynî oneya. Bê nê qasîde qismon ra yena meydon (nesîb, gîrîzgah, medhîye, dûa). Ma ney mewlid de ney qismon veyneyn.

Yanî ke kilm vaj mewlid şaîr, sey yew qasîdeya la mewlidîye ey sey yew mesnevîya. Yew ferq xo nê aslê sernûştan ra cîya bena o zî arûz tercîh nikerdiş o.

Edebîyatê mewlidan de babet her nêbedîlîna. Heme eseron de babet dest girewtîş eynîyo. Sade tarz hûnermendon de xo hîna rind bellî bena. Şaîr ya da hunermend hîna zaf eşqê Pêyxember pê yew qelema nemir, yew ziwon pak, çekûn yew ardiş de zî fewkalade yew fikrayîş dîqqat ma oncen. Meseley bîyayîş Pêyxember o merdim ke yew bine eg wend xo ra zonû, ma ferq hunermendon o wext mewlidon qelem fikrayîş xo tercîh çekûn xo hol vîcneyn, o wext hem mewzû hîna dîqqat oncena hem zî pê yew wezin a nuştîş de yew veng weş yen goşin ke.

Ziwonê xo şaîr hîna zaf tercîh çekûn de dîqqat ken. Mumkun ke bi çekun Erebi eg babet de verîna nê tewir çekû zaf tercîh bî. La honc nuşttox armanc xo pîl qey mîlet fehm bikir, ay ra ziwon mîlet tercîh ben. Çünke wazên ke mîlet nê tewir mewzîyon rahat fehm bikir. Çehend dîqqat bikir zî ma ney veyneyn honc

⁶ *Qasîde* : Yew şîr dê merdim tenkîdkerdiş yan zî methkerdiş o.
www.edebiyatogretmeni.org/kaside/, 14 Gûlon 2014

ziwanê mewlid gore yew şîra şar ziwon ay giron asen. Nê hal zî tarzê mesnevî ra tarzê babet ra yeno meydon.

Hetê edebîyat ra yan zî huner ra şaîr mumkun ke bi nînon tercîh kerd. Çünke o zî zon kom hîna zaf nuştê xo rind ard qelem o wext îfîbar qezenç kên, sade nazêr şar de ne qey şaîra muhîm çî. Hetê huner ra ke biewn tewr zaf teşbîh, îstîfare, mubalaxa, telmîh tercîh bîyo.

Kes hetê ziwon ra biewn ziwon yîn gorê şar ma yew bine gironû, çünke zere babet de meseleyê dînî zaf hera ca girewt. Tabî seg mesela dînî bî nare dîn ra zafî çekû zî tercîh benî, netîce de ziwon yew bine ben giron. Lakîn kom ke yewbine hewayê medresa gûret yan zî zanayîş ay hêt dîn ra yew bine bibo mewzû rehat fehm bena.

Namekerdiş mewlidan de zafiyon de nûştux sifte de name mewlid xo dano, dema name xo don, kom millet ra yo, qey koma, kom zîwonê de nusayo, çimihal nusayo, derhaq nînon de malûmat dano ma. La ma mewlidon bînon de zî veyneyn sernuşte zafî merdimon nuştuxon de eynî yo. Qey? Seba babet eynîya ney ra zafî şaîr eynî sernuşte şuxulnayo.

Peynîyê eserî de zîkrkerdişî sebeb û tarîxê nuştişî mewlidî sey yew edetî yo. Hem Ehmedê Xasî hem mewlidnuştuxonî bînon wina kerdo. Tîya de şaîr sebebî nuştişî mewlidî xo vano, nameyê xo zîkr keno, dima nuştux wazeno ke wendox û goştaroxî semedê ey dûa bikerî, ci rê Homa yî ra ‘ef û mexfîret biwazî.

O wext yew hunermend ma vajî yew eser gûret qelem vazen name ay zerê tarîxê edebîyat de ca bîger. Ney namekerdiş de zaf dîqqat kerd. Zafî mewlidnuştux hem destpêkerdiş eser di hem zî pênî eser de xo da sinaşnayîş. Mesela mewlid Mehemed ‘Elî Hunî de ma ney rehat veynên, hem vernî kîtab de hem zî pê kîtab de xo dayo sinaşnayîş, lakîn esêr ey de dîqqat mi ont sade yew ziwon nê, bi Zazakî û bi Tirkî zî xo dayo sinaşnayîş.

Tay nuştux zî est hem nomê xo hem zî maxlas xo şuxulneyn. Ma edebîyatê Kirdkî de zî veynêyn, mewlidon Mela Mehemed de zî veynên hem nomê xo kîmlîk hem zî maxlas xo yanî “Hunî” şuxulnayo.

Ma zafî eseron de zî veynên namekerdiş nê mewlidan wertax o, sebêbê ey zî seg mewzû eynîya bê nê sernuşte zaf tayn yenî vatiş. Mesela Ehmedê Xasî zî

Mela Kamilê Puexî zî namey mewlid xo sey ci “Mewlidî Nebî” nome kerd. Tabî ma senî va babet ke eynî bî narey namekerdiş zî eynî beno. Mewlid kom merdim yew bine heskerdiş dîn, kom yew bine eşqê Homa, kom yew bine eşqê Pêyxember xo zere de bibo qasîde nuştiş, mesnevîya dînî nuştiş, mewlid nuştiş înon ra dur nêbi. Çunke ey zî zon ke rizêy Ella, rizêy Pêyxember girewtiş qey înon a zaf muhîm o. Ney ra nê terz nuştêy edebîyatan heme millet de zafî, tabî nê hala edebîyatê Kirdon de hîna zaf ca girewt. Mileta Kird xo ra zafî ey kes eşken vajo sera se Mislimonê. Aye ra zerê edebîyatê înon de zî nê tewir nuştiş zafî.

Mewlid zerê heme edebîyaton de ca hîra geno. O wext ke mewlid ome nuştiş mewlid nuşttox hunerê xo mujneno ma. Çekûyê ke rêz ken hetê edebîyat ra yew hewa don ci. Misra nê saye dekes re hîna rind asena.

Mewlid nuşttox o wext ma vajî yew eser gîn qelem xo re çime, sifte Qur'on, hadîs û tasawuf ra zaf feyde veynên. Kes eşken vajî bingehê mewlid tîya ra yeno.

Mewzû ke enhey hassas bî narey mewlidnuşttox, eseron xo de gerek edebîyat bibo gerek ziwon bibo zaf dîqqat kêno.

Mewlid heme edebîyaton de zaf yen wendiş, hem hetê wendiş ra hem zî hetê fehmkerdiş ra rehat fehm beno, neyra şar ma goş non nê mewlidon ser. Tabî nuşttox seg ona yew eser ke on meydon o zî wazen babet rehat fehm bibo la Goştari ey rehat fehm bikirî. Ziwon xo eslê xo de zaf giron niyo la terîm dînî ke zaf bî narey fehmkerdiş de yew bine problem yen meydon.

Usûl û edetî wendişî mewlidî de kes gereka gore qalibê arûz bîyer wendiş. La ma veynên mewlid wendox hen dîqqat niken, wendiş xo hîna zaf yew klasîk wendiş tercîh ken. No zî mewlid xanon ay bînon bin tesîr de verdayîş ra yeno meydon. Aslê xo de tewir tewir wendiş mewlid êsto. Ma senî va hîna zaf bellî yew maqam tercîh bîyo. Na rewş zî ey bînon teqlîdkerdişo.

Usûl û edetî wendişî mewlidî de gerek kes gorê arûza biwon. La zafî mewlidxan seg arûz tam neyzon biwon ey ra wendiş yî usul yî ra yew bine kûwên dur. Gereka kes gore qalib biwon. Arûz şima zî zonî gorê qalib yen wendiş. Na babet ser nuşttox, cigeyreyox M. Selîm Uzûn qey wendiş mewlid yew mela de (Mela Zulkuf Paliyîj) roportaj kerd û usul mewlid wendiş dîrek melara mûsen. Uzûn meqaleyê xo de na babet ser ewna von:

”Seg ma vato mewlid yew merasîmo (rîtualo) dînî yo. Senî ke her merasîmo dînî de tanî qeyde û usulî estî wendişî mewlidî de zî qeydeyî winayîn estî. Wendişî mewlidî de hem yew usulo gişl esto, hem zî yew usuloke her mewlid nuştox bi xo taqîb keno esto. Yan zî usulo ke her melayo ke mewlidî waneno xo ver o tatbîq keno, esto.

Mewlid pê bellî yew meqam, bellî yew ritma, yew ahenga yan zî yew sedaya bîyer wendiş. Eg mewlidxan (mewlid wendox) yew merdimmo 'alim, zanaye û perwerdebîyaye bo mewlidî goreyê meqaman waneno. Çike mewlid êslê xo de goreyê tanî meqaman wanîyeno. Mesela Tirkî de, goreyê qism û bahran, mewlidî Suleyman Çelebî, bi çend meqaman vanenî. Nê meqaman ra tanî: Sabâ, çârgâh, dugâh, şewkûtarab, bestenîgâr, muhayyer, uşşak, îsfahan, acem-şîran, acem-kurdî ûsn ê.”⁷

“Mewlid bi “*Bismillâhîrehmanîrrehîm*” dest pê beno. Qur'an ra yew“*e'şîr*” wanîyena. Mehmet Tiraşçı⁸ vano: “Kurdî, Zazakî û Erebkî de vero ke dest pê bikerî mewlid biwanî Sûreyê Ehزابî ra ayetî 56. wanîyeno. Wendişî nê ayetî bîyo sey yew edetî. “Eşîr, beno ke yew sûre ya yan zî Quran ra –qismêk bo. Zafiyê melanî ma Kirdon wendişî mewlidî pê 'hemdû sena' dest pêkenî. Her qism ya pê mela û goştaroxî selat û selam anî Pêyxemberî ser. Pîyer yew fek ra vanî:

“Esselatû we's-selamû eleyke ya resullah!

Esselatû we's-selamûya hebîbellah!

Esselatû we's-selamûya nebîyullah!”

Mewzûyê welidîyayîşî de, cayo mîjdan dano ke Pêyxember ameyo dunya wanîyeno, goştaroxî warzenî pay, qiyam de (pay ra) mewlidxan û cemat yew fek ra hîrê girangî tekber anî.

“Ellahû ekber!

Ellahû ekber!

Ellahû ekber!

La îlahe îlallah we lîllahî ekber we lîllahî'l hemd!

Peynîyey mebbesî welidîyayîşî de hîrê girangî selawat anî.”

⁷ Uzûn, e.e. r. 71-72.

⁸ **Mehmet Tiraşçı**: Unîversîteya Şirnaq de Fakulteya Îlahîyat de Mûsikîya Tirkî de ser xebîtîyen.

Merheba, mewlid de qismo en tesîrin o, mewlidwendox pê yew vengo teybet merheba waneno, cemat pirdîqet û pîrhîsdar goştarî keno. Rey-rey merheba ya ver yew eşîr wanîyena. Tabî no zî mela, mewlidxan û cematî gore yo. No qism de wazenî pay ra, wazenî ronişte ra, yew fek ra merheba vacîyena. Qismo merheba mewlid de zaf qîmetin yew cayê xo esto.

Melayî Kirdan her qism pê yew vengêko cîya-cîya wanenî. Yanî vengî xo goreyê qism û babetan bedelnenî. Belkî her vengêko cîya muzîk de teqabulî yew meqamî keno. Lazim o ke merdim ney ser o xûsûsî xebat bikero. Goreyê Mehmet Tiraşçi'yî, Kurdî de wendişî mewlidî de, hîna zaf meqamo ke bi“ûşşak” name beno, îcra kenî. Nê meqamî dima Huseynî û Hîcaz îcra benî. Merheba ya pê Ehmeda yena wendiş. Ehmeda ya pê zî dua wanîyena.

Tanî cayan de goştaroxan rî sey teberukî mîsk û anber, sol û berxul, şeker, xormayî, şerbet ûsn kenî vila. Dewan de Kirdî ekserîyet mewlidan de werd danî. Dewan de mewlido bêwerd xo ra zaf muteber nihesibîyeno.

Çi werdiş beno çi şimitiş beno, heme çî badî wendişî mewlidî ya yeno dayîş. Berxul û sol kenî tîyemîyan û kenî zerrê yew tas, şerbet (eslê xo de awka şekerin a) virazenî kenî yew sîtil û serî yew textî (sofreyî) ya nanî ro. Badî mewlidî ya tasê berxul û sole çarnenî, her kes sey ”teberukî” na tas ra yew çend hebî berxul û sole geno erzeno xo fek, dima şerbet şimeno. No edet Kurdîstan de zaf cayan de esto. Berxul û sol teberuk (bereket) o. Tanî merdimî berxul benî keye de erzenî embarî zadî xo ke bereket dekuro. Badî vilakerdişî berxul, sol û şerbetî ya werd yeno. Her kes werdî xo weno, wahaî mewlidî ra vano “Homa mewlidî şima qebl bikero.” û beno vila. No edet ca ra ca Tirkan mîyan de zî esto.”⁹

Mewlid hem hetê şeklî hem zî hetî muhtewa ya tarîxê edebîyatî de xo ser o yew tarzo edebî yo. Zaf rey tanî edebîyatî heme miletanî Muslumanan de no tarz edebîyat esto. Wendiş û merasîmî mewlidî bi şeklê xo yo verên Mekke de dest pêkeno. Mewlid hama pêyxembêr ma heyat dê bi mewlid ame nuştîş. Hetta Pêyxember Ka'b b. Züheyr û Hassân b. Sâbit ci rê qasîde nusen ney pêyxembêr ma weşa şen, iney ser hedîye dono ney şaîr.

⁹ Uzûn, e. e. , r. 71-72.

Tarîxê edebîyatê dunya dê mewlid ma senî va nimûney verîn per Erebon ra dîyayo. La bînatê Farîson dê hern raxbet nedîyo. Bingehe mewlidon kes eşken vajo hîrê çimey înin (sîyêr, şemail-i şerîf û magazî) est o.

Alemê Îslamon dê mewlid veren asira 10in dê ma veynêyn. ‘Elîm hadîson ra meşhûr İmam Tirmizî (v. 1892) asira 9’in dê “Semailî’ş-Şerîf”ê zî yew mewlid nê hesîbîyen. Mûhammed b. İshaq zî înon ra yew hesîbîyen. Çekûya mewlid tewr veren eserêy İbn Cevzî dê verina name “ Mewlidu’n-Nebî”ya.¹⁰

“Tanî şair û edîbî ereban semedê Hz.Mûhammedî “fexrîye”, “medhîyye” û “qesîdeyan” nusenî. Mesela Kab Bîn Zuheyrî bi nameyê “Qasîdeyi Burde” (Baned Sûad) yew qesîda nuşta ke zaf weşî Hz.Mûhammedî şîya. Eynî dem de (yanî wexto ke Pêyxember heyat de yo) Bû’sirî zî bi nameyê “Qasîdeyi Bure û Hemzîyye” yew medhîyye û fexrîye nuşta ke tede Pêyxemberî wesefneno, behsî nûr û fazîletî Pêyxemberî keno, pesn û exlaqî ey berz keno. La esero ke reya verên hem bi muhteva, hem bi şekl û hem zî bi tarzî xo sey “ mewlidî” nusîyayo, yanî bi vateyeko bîn, tarîx de mewlido tewr veren, pêniyê seserrê 11î de bi nameyê “Mewlidu’n-Nebî” yan zî “el-Arûs”, İbnu’l-Cevzî nuşto. Ney ra pê, sewbîna çend eserî muhîmî yê ke bi tarzî mewlidî nusîyayî. Tede de çekuya mevlîd ke verîna çend esêr kohon estî”:

- İbnu’l Cevzî (v. 579/1201): “*Mevlidü’n-Nebî*”
- Ebu’l-Kâsım es-Sebtî (599/1203): “*ed-Dürrü’l-munazzam fî mevlîd’n-Nebiyi’l-muazzam*”
- İbni Dehye (v. 632/1235) : “ *Kitâbü’t-Tenvîr fî mevlîdi’s-sirâci’l-münîr*”
- Muhyiddin İbnü’l –Arâbî: (v. 638/1240) “*Mevlidü’l cismâni ve’r-rûhânî*”
- Zemlekâni (v. 727/1327) : “*Mevlidu’n-Nebî*”
- İbn Cezerî (?-1350) : “ *Mewlidu’l-Kebîr*”
- İbn Hacer el-Heysamî: “*Kisasu’l-Mewlidî’ş-Şerîf*”¹¹

Tirkî de mewlido verên, **nameyê xo Vesîletu’n-Necat o, 1409 de** Suleyman Çelebî nuşto. Tirkî de sewbîna zaf merdimanî bînon mewlidî nuştî la mewlido tewr meşhurê

¹⁰ “*Mewlîr*”, Turk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (amd.Ezel Elverdi o.a.b.), Ötüken Neşriyat, c.VI, İstanbul, 1985. r. 315.

¹¹ İbn Hacer el-Heysamî: “*Kisasu’l- Mewlidî’ş-Şerîf*”. No merdim, İbn Hacer Suleyman Çelebî el-Heysamî, mezhebê Şaf’î ra yew alimo namdar o. www.davetulhaq.com, 13 Subate 2014.

Suleyman Çelebî (1351-1422) yo. Hasan Aksoy seserrê 15 ra heta ewro edebîyatî Usmanîyan û Tirkan de 70 mewlid û mewlid nuştoxan ra behs keno, înon kronolojîk yew bi yew name keno. Goreyê yewna cigêrayîşî heta nika 200 kesan bi Usmanî û Tirkî mewlidî nuştî.¹²

Nuştox na tewir hîna zaf zere alimon ra vejîyen. Çunke na tewir de derhaq na babetê Îslamîyetî de “siyer-î nebî” kom hol ziwonê ey nusen. Nuştox hîna zaf ayet û hadîson ra gereka xeberda bibo. Edebîyatê ma Kirdon zî ewnayo. Ehmedê Xasî, Mela Mehemed ‘Elî Hunî û nuştoxê mewlidan bînon zî dormalê malon ra vîcey. Yanî heme nuştox mewlid medreson de hol perwerde bî. Heme milleton musulmanon de na rewş ewnaya.

Heton nika kurmanckî de 26 mewlid û mewlidîye nusayî. Mewlidî Mela Huseynê Bateyî zaf zere nê mewlidon de namdar o. Nê mewlidî Mela Huseynê Bateyî mîyanî Kirdon (Zazayan) de zî zaf cayan de biyo vila û ome nuştîş. Mallon ma Kirdon, ekserîyet medresan de perwerde bi Kurmanckî yo ke wenden, zaf medreson de şagirdî badî Elîfba û çend dersan dest pêkenî Kurmanckî mewlidî Melayê Bateyî wanenî. Nê tarîx pêyen zaf mallay zaf hunermend dest eşt ney gûre. Nezdî ra hewt mewlid-î şerîf nusey.

Kurdîzade Ehmed Ramîzî mewlidî Mela Huseynê Bateyî (*Mewluda Kurmanckî*) Misir de bi nê nameyî çap kerdo: *Mevlidu'n-Nebiyî bi'l-Lugati'l-Kurdiyye, Nâşir: Kurdîzâde Ahmed Râmîz (bi Riwakis Sâdati'l-Akrâd bi'l-Azhar bi Misr) , 1324 [1906].*¹³

Ma'na çekûya mewlid ma senî ke va amebîyayîşê o. No amebîyayîş Hazretî Pêyxember ra ver qey Hezretî Îsa ya bin name 'mîlad' de hetê Xiristîyanon ra qut binen. Belkî musulman sifte de ney anane xirastîyanon qabûl kerd, aye ra vercî dûr vindert.¹⁴ Feqet, tarîx de ma'nayê xo ya eslî de reya verên mewlid wextî Fatimîyan de Misir de saray de ameyo wendiş û na roj sey “*roja bîyayîşî Hz. Mûhammedî*” ameya bimbarekkerdiş. Fatimîyan, Misir de mezhebî Şîa ser o hukm kerdên. Coka nê mewlidan de nameyê Hz. ‘Elî û Hz. Fatîma zî vîyertên. No şekil de mewlid dayîş semedê Şîa sey yew mesajêko sîyasî ameyo telaqîkerdiş.

12

¹³ Uzûn, *e. e.*, r. 60-61.

¹⁴ Nihat Sami Banarlı, “*Mewlîd Törenleri*”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, r.352

Misir de, îdareyî Fatimîyan de, wextî Mûîz lî Dînîllah (972-975) ra mewlid sey yew merasîmo dînî ameyo bimbarekkerdiş. La mewlid sey yew merasîmo dînîyo cema werî reya verên wextî Eyyubîyan de hetî Muzafferruddîn ra Erbîl (Hewler) de îcra beno. Muzafferruddîn (1207-1208) , vistewreyî Selaheddînî Eyyubî yo. Yanî birayê cinîyê Selaheddînî Eyyubî yo. Erbîl de hîna zaf eserî Îbn Dehye el-Kelbî ke nameyê xo *Et-Tenvîr fî Mewlidî's-Sîracî'l Munîr* o, ameyni wendiş. Merasîmî mewlidî yê Erbîlî sey demî Fatimîyan têna semedê merdimanî pîlan û dormeyê sarayî nîyo, xelq zî nê merasîman de cayê xo geno. Bexdad, Musil, Cezîre, Sîncar, Nusêbîn û Îran ra alimî û merdimî tasawufî (muttasawufî) amênî dawetkerden. Nê merasîman de tasawufî yew hewa hakîm bi. O wext mîyanî Şîa û Sunnîyan de no war de reqabet estibi. Bexdad de Şîyan zî tanî merasîmî tertîb kerdênî. Nê merasîman de hîna zaf Şîayan matem girewtên, Weqay Kerbela, şehîdbîyayîşî Hz.Hesen û Husên û Ehlî Beytî înonser o qesîdayî wendên. Feqed mewlidî Erbîlî hîna zaf Kitlewî û bi tesîr bi. Erbîlî ra pê mewlid û mewlid dayîş Hîndîstan û Endonezya ra heta Afrîkaya Vakûr, uca ra zî heta Endulus, sey yew rîtualo dînî mîyanî miletanî Muslumanan de beno vila.

Edebîyatî Farisan de tarzo edebî yo ke bi *mesnewî* name beno zaf xort û hîra yo. La mewlidê edebîyatî Farisan de zaf aver nişîyo. Heta goreyê tanî çimeyan Îran de mewlid niameyo nuştiş. Çend mewlidê ke bi Fariskî nusîyayî, nê zî teberî Îranî de ameyî nuştiş. Bêguman no war de tanî sebebî dînî, mezhebî, tarîxî û sîyasî estî. Îslam de eqîdeyê Ehlî Sunnet û Şîa no war de zî ferq û tezdî xo bellî kenî. Edebîyatê Farisan de herindê mewlidan de qesîdayî matemî yê ke hîna zaf Kerbela û şehîdanî Kerbela ser o nusîyayî û tarzî qesîdan aver şîy. *Maqtelî Huseyn*, yanî Kerbela de qetilkerdişî Hesen û Husênî, hîna zaf rexbet dîyo. Mewlid dayîş de qismen şayî esta, Muslumanê sunnî semedê dunya ameyîşî Pêyxemberî keyfweşîyê xo, sînayîyê xo, medh û senayê xo îfade kenî. La Şîa de semedo ke Hz.Huseyn Kerbela de şehîd bîyo matem yeno girewtîş, şîî semedê na roje hizn genî. Belkî no sebeb ra yo ke edebîyatê Farisan de mewlid nadîren esto.

Mewlid êwro Suûdî Erebaştan ra teber (xerîc) Vakurî Afrîka ra heta Endonezya welatanî Muslumanan de resmî yan zî xeyrî resmî yeno wendiş û bimbarikkerdiş. Tîya ra dest pêkerdiş bacî zafîn ir bi nimûne ninona pê daha zafî

mîlletê Erebon de ney tewir esêr nusey. ¹⁵Bacî Farîson, Arnavût, Kurmancî, Cavakî, Boşnakî, Rûmkî, Çerkeskî, Ûrdûkî, Sevahîlkî, Tatarkî mewlid zî nusey. Zafî mewlid zî yew ziwon ra açernawo yewna ziwon. Bi taybetê zere Tirkon ‘de mewlid Suleyman Çelebî zaf tepşa zaf vila bi. Beno kê na eser mewlidon binon ra yew bingehî ewna meydon. Suleyman Çelebîya pê zaf mewlid nusyî ney zî bin tesir nuştox de mendî. Name mewlid êy zî “*Vesîletü’n-Necât*”o. *Nê mewlid açarnaw zaf ziwonon. Nê mewlid nîzdî hewt se beyit ra omeya meydan. Bê mewlid Suleyin Çelebî sewbina mewlid zî nusey. İnön ra Hamdullah Hamdi û Şemseddin Sivasî (v. 1006/1597) zaf meşhûr î.*

Goreyê tanî çimeyan bi Kurmanckî heta nika 26 mewlid û mewlidîyye yî ameyî nuştiş. Mehmet Tıraşçı yew cigêrayîşî (araştırma) xo de nameyî 20 mewlidanî Kurmanckî û nuştoxanî înön nuseno. Nê mewlid û nuştoxan yew bi yew dano şinasnayîş. Mardîn ra yew melayî mewlidanî Kurmanckî ser o xebat kerda. nameyê nê merdimî Mela Abdusselam o. Xebatê Mela Abdusselamî hema çapnibîya. TRT 6 de yew program de Mela Abdusselam vano “*Mi heta nika 26 mewlidî Kurmanckî tesbît kerdî.*” Hayreddin Kızılî zî mewlidanî kurdkî ser o yew xebat kerda. Kizil, xebatê (cigêrayîşî) xo de mewlidî Melayê Bateyî esas geno û mewlidanî bînon sey dewamî (turevî) nê mewlidî qeul keno. Kizil, nuşteyî xo de dades mewlidanî Kurmanckî Kirdkî dano sinaşnayîş.

Kurmanckî de mewlido tewr meşhur mewlidî Mela Huseynê Bateyî (*Mewluda Kurmancî*) yo. Goreyê Abdulreqîb Yûsufî, Mewluda Kurmancî, ziwonê kurdkî de mewlido tewr verên o nuştekiyo. No mewlid Hîcrî 1324 (Mîladî 1906) de Misir de Kurdîzade Ehmed Ramîzî çapkerdo.

Nameyê Mela Huseynê Bateyî ser o zaf xeletî benî. Tanî vanî nameyê ey Ehmed o, tanî vanî Mehemed o, tanî zî sey *Artûşî* name kenî. Raştî ci Huseyn o. Mela Huseyn, Batê de (Bate, Hakkarî de yew dewa.) ameyo dunya. Tarîxê bîyayîş û wefatî ey ser o zî îxtîlaf esto. Tanî vanî Mela Huseynê Bateyî mîladî 1414 de ameyo dunya û 1495 de wefat kerdo. Tanî zî vanî mîladî 1675 de ameyo dunya û 1700 de şîyo rehmet. M. Xalid Sadîni heyat, mewlid û eseranî Mela Huseynê Bateyî ser o kitabî xo bi nameyê *Mela Huseynê Bateyî* de dergûdila

¹⁵ Hasan Aksoy, “*Türk Edebiyatında Mevlitler*”, r. 758.

malûmat dano. Goreyê M. Xalid Sadinî, Mela Huseynê Bateyî, hîna zaf sey *Melayê Batê* yeno namekerdiş. mewlidî Melayê Bateyî 18 mebhes¹⁶ û 580 beytî yo. Pênîyê her mebhes (bab) de yew neqarat esta. Mewlid pê weznê heceyî (11 heceyan ser o) nusîyayo û wina dest pêkeno:

*“Hemdê bê hed bo Xwedayê ’alemîn
Ew xo dayê daye me dînê mubîn”*

Peynîyey her qîsm de zî sey neqarat wina vacîyeno û mewlid bi na neqarat qedîyeno:

*“Ger devêtin hûn ji narî bin necat
Bi ’eşq û şewqek hûn bibêjin es-selat”¹⁷*

¹⁶ **Mebhes:** Babet, mewzû, meqset, gaye. “Ferhengê Îzolî”, Weşenan Deng, çapa 6 Çirîya Pêşîn, 2011, Amed, r. 365.

¹⁷ Uzûn, *e. e.*, r. 66.

QISMO YEWIN

1.1. MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ, HEYATÊ EY, HUNERMENDÊ EY

1.1.1. HEYATÊ MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

Mela Mehemed Elî Hunij 1930 de -lakîn nufus di 1932 di nusayayonehîyeya Hunî de ameyo dinya. Nahîye nika bestêy Pali ya. Pali zî qezey Xarpêt a. Beledîyey na nahîyey zî esta. Aîlêy Hunî daha ver Nasronê Pali ciwyanên bacî uca ra bar keyn yîn dewa Hûn. Pî (bavî) ey Mela Husêyen Dervîş Huseyn o. Bavî yî zî malatê kêrdên. Hunî hîna zaf tesîr bavî xo di mendo. Ders xo verîn zî bavî xo ra gûret û . Dadî Hunî Eyşa bî. Dadî ey key Mela Mehemed Şemdîn ra bî. Mela Hûseyn û Eyşe ra çahar birey çahar zî kêyney ome dûnya. Mela Mehemed nînon ra qic diyîn bi. Mela Mehemed û cinî ey Hawa ra 13 qic beyn, nêy qicon ra 3 tenê bînatê 2-3 seron di merên. Nika 10 heb qic yî ha heyat di. Des qicon ra çar bira 6 way î.

Mehemed ‘Elî Hunî, xo nomekerdiş di sey Ehmedê Xasî, sey Usman Efendî Siwregî wû zî wazen xo sey yîn bi Mehemed ‘Elî Hunî yanî Hûnij a bîyer sinaşnayîş. Wû qey nomeyê xo ya ona von. “Ez nomê xo bavî xû ra persa ya; qey Mehemed ‘Elî? Pî mi, hîri dûerim nomêy mi da û va: 'Ya Rab ti Mûhamed bê ‘Elî mekir. ' Ey ra di nomêy mi est î. ”¹⁸

Mela Mehemed dêrs verîn bavî xo ra gûret. Her dem qey perwerdeyê ey bavî yî ci rê hamîyê kerd. Sifte Dîyarbekir de dest bi o kerdo. Silîvan, Sêrt, Berwarî û Cizîra Botanî de wendo û tehsîlê medreseyî tamam kerd o. Tamomkerdê îlîm xo ya pê dewê xo di yew medrasa di nezdî 30 ser melatê kerd. Bê no gûre geyrayîş ra zaf hesken. Çimihal wext veyn mutlaq geyren. Yanî yew dervîş geyreyox hesîbîyen.

Heyat yî ser en zaf Mela Seîdê Kûrdî tesîr verden. Na tesîr ser di dorim şen cey Mela Seîdê Kûrdî. Hîna zaf felsefê ey ra tesîr veyneyn. Tarîx teqwîm mîladî

¹⁸ Deştij, Şihab, “*Mela Mehemed ‘Elî Hunî*”, Rojnameye Zazakî, Humara 6, Gûlon, Çewlîg, 2014, r. 4-5.

serra 1946 ib. Wext xortê xo di -hama nişîbî esker- yew sohbêt bavî xo di Mela Seîdê Kûrdî ra behs ben, Tîya di Rîsale-î Nûr eşnawen, ney ser bavî xo gen şen Dîyarbekir. O sira di Dîyarbekir di çend medresê bibî a. Tîya di qeyd ben yew medresa, ne ya pê perwerdeyê destpêken o. Pê fekê xo ra perwerdeyê xo veren ra ona behs ken “Îz şîya Qûr’on Kûrsî d’ qeyd bîya. 23 rûec mi tecvîd ezber kerd. Çîyer cuz Qur’on mi tecvîd ra wend. We ra pê şîya Sêrt id mi 16 cuz tecvîd ra wend. We ra pê z’ şîya Botan Cîzîr, yo serr uca d’ menda. We ra şîya Cîzre hîri sêr mi Şex Seîd het tehsîl dî. “Lakîn çirey zerê tarîqaton di ca nêgirewto . Xo ser yew mela yo. Lakîn dinyayê îlîm ra zî ûmbaz ey bî. Nînon ra Seyda Mela Behrî, Akrek ra Mela Ehmed û yew zî Terxonera Sofî Cûma nînon ra çend tenê. O hîna zaf Zazakî nuştîş de sofî Cûma ra destek vênên. Bacî sofî Cûma qicon xo cey Mela Mehemed ‘Elî Hunî don wendiş. Tehsîlî dima Mela Mehemed ‘Elî Hunî yeno dewê xo (o wext Hun dew bîya) , dest bi îmametî keno. O dewê xo de vîst û hîrê serrî ders dano û fexrî îmamîye keno. Mela Mehemed‘Elî Hunî sertacê edebîyatê Kirdkî yo.

Mela Mehemed bê Zazakî, Erebi, Tirkî, Farîskî û Kûrmoncî tam zonû. Hetta Erebi ayeton me'al kenû .Zaf nuştôn xo de nê sureyon ra îlham genû . Nê ziwon kî ma behs kerd nînon zî rehat qalken. Nê ziwanon ra Erebi, Zazakî û Tirkî ser nuştêy ey mevcûdî. Bê ma'al, tevsîr, hadîs, kelam, sîyer zî dêrs da yo.

Dest pêkerdiş nuştôn xo ser: “Yo birey ma ra yo rûec mi nê Kirdî (heme kurd qest ken) , Tirkî, Erêbî nê hîri heme mîlet ziwon xû ra zaf kîtab nuştî, zaf esêr nuşt. Ver cî Erebi, dima Tirk, dima zî Kird (heme kurd qest ken) nuşt. Senî Bedîûz-zeman Hezretleri von “Misir di Camû’l-Ezher est a, herrê Usmanlî di z’ Mederesat’uz Zehra est a. Inkey won id Medresetu'z Zehra planê ey esta. Bedîûz-zeman von: “Erebkî mecbûr ib, Tirkî luzum ib, Kurdî caîz ib.”¹⁹ Mi inî Zazay ma z’ inî irqêy Kirdon cîya bî, pekî qey şîma yew eser ninusên? O merdim ez veyneya zon ra hes niken. Mi gerê eyî merdim Sûafi Terxo nê het kerd. Sofî va “Ti binus ez ha tîya da. Qasîdey min a verên na wa: ”

“Varni d’ vac nomêy Homayî.

Muhammed lac piy û mayî

¹⁹ E..e., r. 5.

Gergûş bişon ayî ayî
Wu yo wekêy pîy û mayî.

Gergûş bişon hayî hayî
Wu yo wekêy pîy û mayî. ”

1.1.2. HUNERMENDÊ MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

Kirmanckî de mewlid û esero nuştekiyo hîrêyin mewlidê Mela Hunî yo. Edebîyato klasîk yê Zazakî de yewr muhîm yew girewt. Ehmedê Xasî, Usman Efendiyê Babijî dima nuştox hîrin Mela Mehemed ‘Elî hesîbîyen. Mewlid xo veren 1971 de nuşto û nameyê xo “*Mewlidê Pêxemberî*” yo. Bê nê mewlidî çona mewlid zî nuşt la nînon ra heton nika hirî heb ha ma dest dê. Nomê ‘*Mewlido Zazakî*’ ya 2005 û 2011 de di heb mewlid zî nuştî. La nînon ra yew nusha (*Mewlido Zazakî-2005*) Mehmed Selîm Uzûn çarnaya nushaya bîn zî ha mi (Şahap Yeşilkaya, “*Mewlido Zazakî-2005*”) da. Tabî ma nusha vonî lakîn tam eynî mewlid zî nîyo. Ferq xo zî estî. Mesela zaf ca dê beyît eynînê. Kes eşken vajo mewlid Mela Mehemed ‘Elî Hûnij de sade yew mewlid êy xo ser yew mewlid, mewlid bîn hîna zaf kilmnuştê mewlid yanî mewlidîye hesîbîn.

Ekserî heme mewlid ma vaj şaîr ey kom mintiqarayo fekê ay mintiqa şuxulnayo. Mesela Mehemed ‘Elî Hunî zî mewlidon xo pê fekê Pali nuşt. Ancak mintiqay bînon de ca ca ya çekû fehm nêbina yan zî telafûz de abirên ke tam fehm nibeno. Ma vaj yew Siwregij yan zî Çermukij û Mûtkiyij beno ke ca ca fehm niken. Mesela xo ser vaj Ez xo Paliyij a, mi ziwon seyda ra zaf rehat fehm kerd. Ez eşkena vaj bê ifade ‘Erebî mi heme ey zaf ason fehm kerd. Ez bawer kena Kird Çewlîg û Dîyarbekir zaf ason fehm kenî. Mela Mehemed qey nuştiş xo ya wûna von: Goreyî Mela Mehemed ‘Elî şîr ancax pê îlhamî ya nusîyena.

“Yalniz Ellayî sixintî û îdareyî ma îşetî mi r’ kerda îlac. Ez sixintî gêna, gêren têserî ya, yipranmîş bena, uca ra şîr vecênî.”²⁰

Mela Mehemed Elî sey Mela Mehemed Muradanî melayanî ma Kirdon rexne (krîtîk) keno, vano: “Narey yew kemûnîyê melûn ma zî, zûnî xû ra xebardar nîyî. Yanî yew kelîma vajîyena, hema înkâr kenî. Vûnî “Na kelîma zûnî ma nîya!” Lîya qey ti înkâr kenî? Ti gerek mewzû bid wernî, hema aya kelîma eşkera kirî.”²¹

Mewlid ra teber xeylê eserê Mela Hunijî estê. Eserê xo pêro menzum ê û bi Kirmanckî nuşîyayê. Mewlid ra teber eserê ey:

- Bedîuzzeman (1959 de nuşta)
- Heketey Yûsuf û Zelîxa
- Hîkmet û Edebîyat
- Xezay Uhudî
- Qesîdeyî...

Mela Hunij aşiqê zîwonê xo yo. O giranîye dano zîwanê xo ser û tima-tim nê eşqî îfade keno. Kirmanckîya ey pak û zelal a. Tede çekuyê xerîbî zaf-zaf kê m ê, îstîsna yê. O wazeno ke ganî Kirmanckî her dem qedrê zîwonê xo yê del ‘Elî bizanê. Tabî sey mewlidon bînon ca ca îfadê Erebkî ca gîn. Nê hal zî zaf normal o, çunke şima heyat Pêyxember ra behs kenî te de mumkun nîyo kî çekuya Erebkî û Farskî nêbo. O vano:

*“Wazin cewherû ca kî
Wazin çîman xo akî
Biwan nê Zazakî
Neqîşnayo pê nakî”*

²⁰ Mela Mehemed ‘Elî Hunî, *Kirdkî-Zazakî “Mewlid Yûsuf û Zelîxa&Qasîdeyê Kərbela”*, Hunî,(amd.W.K.Merdimîn, N.Celalî o.a.b.), Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2004, r.26

²¹ E.e., r. 28.

Mela Mehemed 'Elî vano tanê melayan, qîsman rexne ra û qîsman zî pêşnîyaz ra, vatên qey Mela Mehemed 'Elî tayê ayeton zî keno mîyanî şîranî xo. Vano "Uca ra pê mi başle kerd mi ayetî zî kerdî mîyûn. Zaf qesîdûnî mi de ayetî zî estî." ²²

La lazim o ez vajî ke nê heme ayeton hem hetî ma'na ya hem zî hetî qalibî ya bi wezn, kafîye û harmonîyey vengon a tam yew ahengî mîyan de xebetneno. Hem hetî ma'na ya hem zî hetî şeklî ya yew harmonî virazenî.

Ma daha zaf na xebatê xo de mewlidon ey ser vindên. Zîwon ey zîwon şar mayo. Fekê şar ra sey şar heskerdiş peyxembêron zîwan. Yanî zîwonê edebîyat ra dûr o, mumkun ke bi zîwon mîletê xo şuxulnayo. Tabî hûsûsiyet fekê Pali zî tede zafî, sêbêb ney zaf zor nîyo, seba Kirdkî tam yew standart ser nomeya. Lakîn zîwan xo honc mintaqêy bînon dezî rehat fehm bena.

Mewlidê Mela Hunijî, '*Mewlidê Pêxemberî*' 5 qîsman û 266 beytan ra yeno meydan. Hergu rêza xo şîyês heceyan ra pê yena. Hetê heceyan ra mewlidê Mela Hunijî ê bînon ra cîya yo. Ê bînî (*Mewlidî Zazakî 2005, Mewlidî Zazakî 2011*) bi yewendes heceyan a ameyê nuştîş û qalibê xo eynî yo. Xo susîyetêko bîn; Melayo Hunij mewlidê xo de zî ca dayo eşqê zîwonê xo, muhîmbîyayîşê Kirmanckî ardo zîwan. ²³

Mewlidê Mela Hunijî ra çend beytî:

*Yin Homay ra waştin sebr, şewa paşemî wi şî qebr
Xelîfe bi Ebûbekir, dunya ra şî pêxembêr ma*

*Medîna sukey pêxembêr, îslamî heyne bîy sey vêr
Xelîfetî resay 'Umer, dunya ra şî pêxembêr ma*

²² Vate, Hûmar 18, Hamnan-Payîz, 2002, r. 62.

²³ Uzûn, e. e. , r. 63.

*Medîna sûkey Qur'anî, hezek' Pêyxember bi ganî
Xelîfetî kewt 'Usmanî, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*Medîna yew suka guler, tede defîn bi Pêyxember
Xelîfe bi 'Elî Heyder, dunya ra şî pêyxembêr ma*

1.1.2.1. Ziwonê Mewlid yê Nebî, Huner û Edebîyat yê Mewlidî Hunî

Bingeyî mewlidanî bînon eslî xo de yew bengeyo dînî yo. Yanî mewlid semedê dînî yew armanca nusîyayî. La mewlidî Mela Mehemed 'Elî bingeyî xo hem dînî yo hem zî zîwanî xo ra heskerdiş o. Mela Mehemed 'Elî mewlidî xo de eşqî zîwanî xo, muhîmbîyayîşî Kirdkî (Zazakî) îfade keno. Na tema meleyanî bînon de zaf eşkera nîya. Têna Ehmedî Xasî ca-ca ne raşt û raşt la îndîrek muhîmey zîwanî û heskerdişî zîwanî xo îfade keno. No war de Mela Mehemed 'Elî reyna "xûser" yew mela yo.

Zîwonê na mewlidîye yew zane şarê mayo yanî fekê Pali Çewlîg ser o. Kes eşken vajo edebîyatê Tirkon ra yew Ehmed Yesevî yo, yew Yûnûs Emre yo yan zî Hacî Bektaşî Velî yo. Çünke ziwonê ey ziwonê mîlletî. Ama bingehê ey de tasawûf , îtiqad xo zaf bellî keno. Ke kilm vajo qey şarê maya nusto. Ziwonê ey giron nîyo. Heme herkes her mintîqa rahat fehm kenî. Tabî ûslub de honc fekê mintiqey xo şûxûnayo.

Zazakî hama tam standardize nibîya, o semeda her hunermend pê fekê mintiqey xo şîron xo ard meydon. Nê eseron Mehemed 'Elî Hunî de zî ma ney veynên. Şaîr mewlidon xo bi fekê Pali Nuşt o. Eye ra beno zî mintiqey bîn fehmkerdiş de zorêy oncen. Ancak nuştêy ey fek zî bibo çekû ey zaf ason, heme merdim rahat tî ra fehm keno. Çekuya ke fehm mebi zî ya a çekû çîna yan zî mintiqaya bînon de hen nişuxulîna. Eser ey het çekûn Kirdkîya zaf dewlemen dî. Xo ra yew persê N. Celalî dê von:

”Yew zî, ez hema zî nûsena. Rey-rey ez yew qal yewî ra eşnawena, ez vûna: ”Di reyna vaj! ‘Ez vûna’La ma ûna nivûnî! ‘Ez ayey derhal nûsena. Ûna sey kîtabî nê, ha ezberî mi da, otir (o tewir) şîrî û mê ci, ez aye vûna. Mesela, Qerebegûn de “eyne” rê vûnî “lîlîk”. Narey ma het yew Mela Îsmaîl bi, zaf qafalî bi. Va:

-In “lîlîk” çî zûn (ziwon) o?

-Mi va:

-Ma zî vûnî?

Va: Qey ma vûnî?

Mi va:

-Ma vûnî. Cînî şînî pê het. Cînîya cûn (ciwanê) ma tera vûnî “veyw”, aye kûmil ra z’ ma zî ma vûnî ‘naj’. Ay naj vûna “Veywê, tu qey xwî tera daw (daw tera)? “Vûna e” Vûna’tu seqernaw (seqilnayo)? Vûna: “Najê, mi kerra girewt seqerna, seqerna, mi kerd sey “lîlîkî!” Bo! Îtya de mazî vûnî:

Yew bekçî bi, şeş serrî dewê madi bekçîyê kerdibi, Qerebegûn ra yow yenû tera vûnû:

-Di kîlê riz bid mi!

-Ma vûnî “pîrînc”. Pîrînc Tirkîya.

Va:

-Ma vûnî “pîrînc, qey yi vûnî ‘riz’?”

Mi va:

-Ma zî vûnî riz

Va:

Ma nivûnî!

Mi va

Ma vûnî! Mesela, ti lajî xû şawen mi het, ti vûnî 'Şû meleyî ra vaj saat 12 di, destî tur iz û rûn di zî bibî ti yêî.”

Va:

-Willay ma vûnî!

Narey yew kemûniyê melûn ma zî, zûnî xû ra xeberdar niyî. Yanî yew kelima vajiyena, hema inkar kenî. Vûnî na kelîma zûnî ma niya! “Lîya qey ti înkâr kenî? Ti gerek mewzû bidewernî, he aya kelîma eşkera kirî.”²⁴

Nûştox ney vatê xo dê hîna zaf Zazakî mintiqa mintiqa cîya qal bena ney ser fikrîyayo. Tîya dê zî nûştox von eslê xo dê ma zaf çekûn şûxûlneyn la ma dîqqat nîken. Sey aynayo-lîlîk; sey kelîma û çekû mesela qey kelîmey deyron hîna zaf çekû vajîna. Yanî aslê xo dê yew kelîma seg ma zaf nişuxulneyn ma von na çekû ma de çin a. Halbûkî ney xelet yew fikîr o. Mesela Zazakî ke veynen mintiqay ma de yew çekû esta miniyiqaya bînde çin a. Yan zî ke veyneyn eynî çekû heme mintiqon dê yewna qeyde telafûz bena. Mesala mintiqey ma dê ma von 'qic', Dêrsimij von 'doman', Mûtîkîyij von 'zak', Darahenî vona 'hûil', Lîceyij von gede' ûsb. Yanî ma gereka bawerî ziwonê xo bîyar. Kes ney bizon begûman ziwonê seg hen nomo nuştîş û wendiş eyra kemoney ma zafa la ziwonê ma ra xo ser yew edebîyat ben ez iney ra bawer kena.

Eslê xo dê ney mûlakaat dê nûştox yew meselaya pîl ra behs ken. Raştâ zafî merdimon bawerêy înon Zazakî yew ziwonê bi çin a. Halbûkî heme Zazakî ser zaf nifîkrên yanî o wext yew çekû vajey na çekû yena çî ma'na, ziwonê ma de nîyon ziwonê sewbina mîlleton ra yena gerek ma ney ser bifîkîr. Heme ziwonê zî xo ra ewnayo. ziwon sey yew însano, gon ey zî esto. Zere wext dê beno kî bedîlyenû. Tesîr sewbina ziwanon ken ziwonon bînon ra tesîr veynen.

²⁴ Mela Mehemed 'Elî, Kirdkî-Zazakî *“Mewlîd Yûsûf û Zelîxa&Qasîdeyê Kerbela”*, Hunî,(amd.Mehmed Uzûn), Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2004, r.6

Nika yew kanaat zere milletê ma de esto kî Zazakî bê qalkerdiş/kiqeykerdiş çik rê nibeno. Nê yew fikrîyayîşo xelet o. Eg yew ziwonê qalben ser iz eser ke nûsîn, ney ziwonê ra hol yew ziwonê ben o. xo ra tarîf ziwonê zî ewnaw. “Înson yew ziwonê ra eybînnon fehm bikir o ziwonê xo ser yew ziwonê qabûl beno. “Tabî kemonêy ziwonê ma zî bêgûman esta la yew ziwonê hen qal nêbo hem bêqiyemet bimon xo ra o ziwonê aver nişen. Ma zafî merdimon tam neşken xo Zazakî îfade bikir o. Halbûkî ke ziwonê xo ser bixeft û bifikîr o wext heme çekû ke viceyn werte. Nuştox iz bawerî ey ney ra esta.

Gorê seyda ma ziwonê xo raşta raşt nisnasnên. Wû zî ewna yew çî ferq kerd, qey ney hala zî zaf malon qiseykerd kemoney eyn ferq kerdo. Seyda înom ziwonê xo kerdo pê yew aşqa nê şîr nuşt. xo ra mûlakat ig dayo Merdiman û N. Celalî dê ewna von:

“Gêl birarû, ez aqilî xû ra vûna, Ellahû ‘alem bî muradîhî, senî ki yew ma kîne pê benzîn şina, nê gurûn-nuştişê şîrûn- de zî însûn pê eşq kenû, eşq lazim o. Çunke, ez ûnîyena qarşî ûmbazon mi de tehsîl mi o derece nîyû. La ey neşkenî de kelîmûn bîyar yew ca. Uzûn’î dadîyê ma de, senî kî Tirkî vûnî ‘anadil’, Ellah-û Tealay na yew çî nesîbî mi kerd. Ez texmîn kena na meseley eşqîya.”²⁵ Yanî ma tîya de veyneyn bingehey nuştox eşq o, ziwonê xo ra heskerdiş o. Wû zî bellî ken ney gûrey yew qebîliyet o. Seyda pê qebîliyet xo kot heme malon ver. Raşta ziwonê aya. Mesela ke biewn ewro Mela Mehemed tarîx dê edebîyat dê cey ey bi la ey bînon ço nika neyzon.

²⁵ Mela Mehemed ‘Elî Hunî,” *Kirdkî-Zazakî, Mewlîd Yûsûf û Zelîxa&Qasîdeyê Kerbela*”, Hunî, (amd.W.K.Merdimîn, N.Celalî o.a.b.), Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2004, r.24 5.

1.1.2.2. Sebebî Nuştişî Mewlidî Kirdkî (Zazakî)

Yew persî Mela Mehemed ‘Elî ser o Sêraçur ra yew Mela, Mela Ehmed, wina vûno:

“Lîya, tîya Dîyarbekir ra Mela Ehmedî Xasî Zazakî yo mewlid nušto, bin ra kêni zûnî ho vûn se. Zûnî ma yew zûno meqbul nîyoXo ra ney Mela Ehmedî Sêraçurî wina zî vato: “Lîya qalê zazûn mekirîn! Zûnî zazûn zûnî o. İna toxunmişî mi bî. Ma het yo zîyaret estû, ma vûnî Şêx Eladîn. Tabî rewên o. Bexdad ra ûmo. Yew roj mi verî xû tada ey mubarekî. Ez ûnîyawa şîr ha yena qelbî mi. Mi va ez çend kelîmû bîyarî yew ca. İnon “ayî ey” esta, “*Mewlido Zazakî*”yo ke mi nušto tede esta. .²⁶

“Zûnî ma zengîn yew zûn o.” Kirdkî (Zazakî) yo fesîh û standardîze bîyayîş ser o fikr û pêşnîyaz ey Mela Mehemed ‘Elî wina yê: “Metod, mi şîma ra va. Nê şîvey estî ya. Çowlîg, Pali , Çêrmug, Sêwreg, Dêrsim. nê gerek fedakarî bikirî. Gerek yewbînûn ra deyn bikîr. Mesela wexto g’ çine bî, şîveyûnî bînûn ra deyn bikîr. Zûnî ma zengîn yew zûn o.”²⁷

Şîhab Deştîj, yew roportaj xo de:

“-Seyda, xo şîma ziwon ney pêra Grûba Xebate ya Vate ninan ewna yo ca, ewna standart ser.

Hunî:

-Xu ra wextig’ ome yo ca. zon ben zengîn. Mesela ma merên şênî ewna gênc sey şîma nê lûxaton on yo ca işkên yo lûxat iz vêc. Lîla heton nika malon vaten ney zon nen qelem ha, vaten sinî yen qelem. Bo di îlm êst yo îl wendiş Qûr’on, yoz’ yazî Qûr’on nê

²⁶ Mela Mehemed ‘Elî Hunî, “*Kirdkî-Zazakî, Mewlid Yûsûf û Zelîxa&Qasîdeyê Kerbela*”, Hunî,(amd.W.K.Merdimîn, N.Celalî o.a.b.), Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2004, r.16.

²⁷ Deştîj, e. e., r. 5.

îlm Doxî ma d' sifir. Mesela merik ti weynên 'elîm, îcazetlî yo zî, îcazetlî yo wa, nêyzon Qûr'on biwon. Merêk îcazetlî yo nêyzon yazî binûs."²⁸

Peynî de Mela Mehemed 'Elî vano: "Zûnî ma weş o feqed malesef alimû heta inkê îhmal kerdû."²⁹

Mewlidê Mela Hunijî ra çend beytî

*Yin Homay ra waştin sebr, şewa paşemî wi şî qebr
Xelîfe bi Ebûbekir, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*Medîna sukey pêyxembêr, îslamî heyne bîy sey vêr
Xelîfetî resay 'Umer, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*Medîna sûkey Qur'anî, hezek' Pêyxember bi ganî
Xelîfetî kewt 'Usmanî, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*Medîna yew suka guler, tede defin bi Pêyxember
Xelîfe bi Elî Heyder, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*'Elî Heyder Hezretî 'Elî, ya Reb, qey vil 'ef bik' telî!
Zazakî vûn Mehemed 'Elî, dunya ra şî pêyxembêr ma"*

1.1.2.3. Mela Mehemed 'Elî ra Vateyî Xasî (Ozdeyîşî)

- "Însûn belg, dar velg."³⁰

- "Kûmî çî nizûna benû deşmenî ey"³¹

- "Kê deşmenî nezûney xo yo."³²

²⁸ E. e., r. 5.

²⁹ Wate, Hûmar 2, Wisar, 2002, r.54.

³⁰ E.e., r. 35.

³¹ E.e., r. 54

³² E.e., r. 54

1.1.2.4. Hetî Şeklî, Qalibî, Wezn û Strukturî ya Mewlidî Nebî

Mewlidon de ma daha zaf eynî şekl û babet a nusîn. Mesela mewlid pê amebîyayîş Pêyxembera destpêken, dima Mîraç Pêyxember ra, mûcîzeyon ey ra, pêynî dê zî vefat pêyxembêr ma ra behs beno. Nê eser kes eşken vaj bingehê xo ehl-î sunnet ra geno. Ca ca ayeton ra zî behs beno. Huneron ra zî tewr zaf îktîbas³³ ra, telmih ra îlham genî.

Mewlidon de ekserî tevhîd, munacaad, naad (rey reyashâb-1 kirâm û çihâr-yâr-1 guzîne rê'z meth beno.) Hetê mewzû ra ca geno. Pê nûrî Muhammed a nesîb (tasvîr) beno uca ra zî amabîyayîş pêyxembêr ma dest pêkeno. Pêynî de vefat Pêyxember ma dima zî dûa wonîna.

Mewlidon dê zafane / ekserî tevhîd, mûnâcât, na'at hesîbîn. Hetê şekl ra ke biewn mewlidon Mehemed 'Elî Hunî, sey mewlidon binon kes eşken vajo klasîk nuseya. Yew mewlid de çend qîsim est, bin kom babeta nusîyeya, kom şekla nusîyeya ma nînon perin veynêyn.

Yew qasîde qabûl bena. Seg ma cor de behs kerd ney teybetê qasîde qabûl benî. Hetê babet ra yew mesnevî qabûl bena. La hatê şekl ra yew qasîdeya. Qey ma tîya de vonî mesnevî? Çûnke mesnevî de yew hadîse ra behs beno. Seg şima zî veayneyn mewlid daha zaf hadîson (omebîyayîşê hazretê Pêyxemberî , qicey ey, wext Pêyxembere ey...), ayeton û menkîbon ra genû .

Seg yewindes beyîtona pê yew beyît tekrar keno kê na beyit terci-î bend yena ke vîr. Çunke terci-î bend de çend beyit nusîn dima eynî beyit tekrar bena

Îbrahîm ra vîst û yew ber, 'Ebdullah ra otir yen cêr

Ino yewek bi Pêyxember, biwan mewlid Pêxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes beytî dîyin tamam

Vaj "Esselawatû we's-selam", biwan mewlid Pêxemberî

³³ **Îktibas:** Yew hunera edebîya. Nazim dê ayet ve hadîs ca ke girewt. Biewn rîpela 57. <http://www.nedirnedemek.com/iktibas-nedir-iktibas-ne-demek>, "17 Adare 2014

Ti wazenî xeyrû tamam, vaj “esselatû we’s-selam”

Ti wazenî cennet meqam, vaj “esselatû we’s-selam”

Pêyxembêr Pêyxemberûn o, wi rehberî rehberûn o

Wi me’denî xeberûn o; biwan mewlid Pêxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes beytî verîn tamam

Vaj “Esselatû we’s-selam”, biwan mewlid Pêxemberî

Ti wazenî xeyrû tamam, vaj “esselatû we’s-selam”

Ti wazenî cennet meqam, vaj “esselatû we’s-selam”

M. ‘Elî Hunî şîron xo de standart yew vezn nîşixulnayo. Rey rey arûz rey rey zî hece şuxulna. Mewlid *hetê babet ra mesnevî hetê şekl ra zî qasîde qabul bena. Şima zî ziwonî qasîde de tewhîd, naad, munacaad esto. Heme her mewlid zi ewna rewş mujnen ra. Mesela qey tam qasîde nihesîben ez vac:*

- Yew qasîse sade 33-99 beyîta nusîna, la mesnevî de ewna sinor çîn o.
- Yew qasîde de qîsmo nesîb, gîrizgah, medhîye, fahrîye, dûa estî la mewlid nê qîsm ra nesîb, medhîye û dûa estî. Mesela gîrizgah û fahrîye çîn a.
- Mesela yew mewlid de beşa munacaad, weladet, rîsalet, dûa, mîrac, rîhlet estala qasîde de mi senî vaxo ser qîsmê xo estî.
- Mesela qasîde sey gazel (aa, ba, ca...) qafîye beyn mesnevîdê ewna nîyo iney ra ma eşken vajo mewlid hetê şekl ra yew qasîdeya.
- Mesnevî sey qasîde pê arûza nusîna. Lakîn qalibon arûz ra daha zaf qalib kilm tercîh beyn. Nê het ra zî mewlid monina mesnevî.
- Yanî ke kilm bibirn mewlid hetê babet ra mesnevî ya hetê şekl ra zî qasîdeya. Kes eşken vaj, xo ser yew tewir a.
- Înî beyîton de pê ziwon emr ra qal bîyo. Yanî pê hukmon dima nayê emr esta. Mesela:

Namey Homay vac hey veyrî

Pey namey Homay ak berî

- Bi beyîta nuseya. Eg yew şîr pê di misrona binus o wext a şîr bi beyîta nusîya qabûl bena.

Yew wesîyet ken qey tu rî, mewlid ra ver ti hêverî (misraya yewin)

Yew fatîha biwan mi rî, biwan mewlid Pêyxemberî (misraya deyin)

Tu ra wazen yew fatîha, tu ra wazen ez, yew dua (misraya yewin)

Ruhî tu rî zî bena şîfa, biwan mewlid Pêyxemberî (misraya deyin)

Kamik yew fatîha biwan, wi mûnî rehmêtî d' biman (misraya yewin)

Wi 'ef Rebbî ra pê nîman, biwan mewlid Pêyxemberî (misraya deyin)

1.1.2.5. Hetê Vezn ra

Mewlidnuştux mewlid xo “*Mewlidî Pêyxemberî*” pê arûzala mewlidîyeyon xo de ma eşken vajo pê heceya nûştû. Mewlidî Pêyxemberî de qalib şîr mi cîyer de mojna ra:

1. Mefâ'îlun / mefâ'îlun / mefâ'îlun / mefâ'îlun

.--- /--- /--- /---

Vernî_ de vac na/mey Homayî/Muhammed lac/ pîy û mayî

Gergûş bişan/ ayî ayî, / wi yewekê/ pîy û mayî

Mûhemmed pê/xembêr ma wo, / Mûhemmed lac/ Amîna wo

Gergûş bişan/ayî ayî, / wi yewekê/ pîy û mayî

2. Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

--.- /--.- /--.- /--.-

Namey Hoday / vaj hêverî, / pê namey Ho/may ak berî
Xebêr mewlid/ weş xeberî, / biwan mewlid/ Pêyxemberî

Pêyxembêrzaf/ aşiq resnaw, / yi qelbî a/şiqan veşnaw
Mewlid pêxem/berî beşnaw, / biwan mewlid/ Pêyxemberî

Pêyxembêr pîl / Pêyxemberw, / ha pêxembe/rûn ra ver_û
Şerêf ey zî / hemîn serew, / biwan mewlid / Pêyxemberî

Wi yew sayey / sêr tepsî yo, / beyîş pêxem / ber ebsî yo
Ameyîş ey / pênesi yo, / biwan mewlid / Pêyxemberî

Aslê xo de mewlid gereka pê arûza bînisû la şaîr sade yew mewlid xo pê arûza nuşt ay bînon pê heceya nuşt. Ge ge mesela bînatyê misra û pê misra ge ge yîn pîye, neyra edebîyat dê von mûsammat gazel la arûza ninuseya ay ra ma nişkên vaj. Kes eşken vajo mewlidxan hîna zaf ehemmiyet dayo vengon. Yanî vengon bînatê xo yew aheng bîyar meydon qey ey ya zaf hol û .

*Kamik yew fatîha biwan, wi mûnî rehmêtî de biman
Wi 'ef Rebbî ra pê nîman, biwan mewlid Pêyxemberî*

*Mewlid Zaza beşnaw mi ra, yew şîret ken qey tu r' bira
Yew fatîha wazen tu ra, biwan mewlid Pêyxemberî*

1.1.2.6. Hetê Moneyîşê Vengonra Qafiye

Mewlidîyeyon xo de 11 hece tercîh kerdo la bînatê misron de zî yew qafiye esto. Yanî hetê namekerdiş qafiyeya cîya ya. Mesela misrêy bînate xo dê qafiye beyn. Her tewir qafiye ney nuştôn dê ca gena hîna zaf qafiyeya dewlemend/zengîn ca gena. Na babet ser mulakad xo de:

“Mesela şîrî mi de yew qafiye nîumey ci, mi zî şûnî Çowlîg ra, zûnî Lîcê ra zûnî Sêwreg ra kelîme girewta. Gereka ez fedekarî bikirî. Ez vajî na zî Zazakî ya, na zî yew şîve ya. Na vano: “Senî ki yew makîne pê benzîn şîna, nê gurûn –nuştîşî şîrûn- de zî însûn pê eşq kenû, eşq lazim o. Çünke, ez û nîyena qarşî umbazûn mi de tehsîl mi o derece nîyû. La yi nîşênî de kelîmû bîyarî yew ca. Uzûnî dadîyê ma de, senî ki Tirkî vûnî “anadil”, Ellahû Tealay na yew çî nesîbî mi kerd. Ez texmûn kena na meseley eşqî ya”³⁴

Qafiye, yew misra de ahengî vengen o. Zaf tewir qafiyeyî estî. Yew şîr de beno ke tam qafiye, nê m qafiye; sere de qafiye, orte de qafiye û pêynîyê rêz (misra) de qafiye bibo. Yan zî yew rêz de nînon ra çend hebî pîya estî.

Mela Mehemed ‘Elî, qafiye dê hîna zaf qey vengâ tercîh ken o. Mela Mehemed ‘Elî yew mûlakat xo dê vano “Inî çar qismî beyt a. Hetûn çar hemin pêynî yey yin yew nibû ez pê tetmîn nibena.”³⁵ “Yanî qey ey amebîyayîş vengon hîna mûhîm o. Wexto ke pê misron dê yan zî mîyon misron meney yewbînon o wext yew veng veş yen ke gûşon. Yanî ma eşken vaj şaîr hîna zîde qafiye “**Qey çimona**” nê, hîna zaf “**Qey vengâ yanî qey goşona**” tercîh kerdo. **Nimûnêyî:**

*Şima awkey mi hîn **sernîn**, kefen sabûn mi **pêsernîn**
Lapikûn deştûn **cêser nîn**, tor’ pircin ra mellay **vernîn***

³⁴ Wate, Hûmar 2, Wisar, 2002, r.39.

³⁵ E.e. r. 47.

*Wa mi biş' pê **derd û nazî**, sela bid' pê **weş awazî**
Îsquat biçarn des **ûmbazî**, qedêr Homay bibîn **razî***

*Felek firrên şîni **ser ra**, felek firrên şîni **ver ra**
Felek firrên şîni **erd' ra**, sêr mi kerra bîn miherra*

1.1.2.6.a. Qafiyeya Zengîn: Eg pê misron di bê redîf tewr teyn di ra zîd veng ke money yewbînön o wext qafiyeya zengîn yena meydon.

*Ez pê nûmey Homay aken nê **berî**
Cewherûn mewlid vecen rîy teb-**erî** (Tîya dê zî “-erî” hîrê veng eynî.)*

1.1.2.6.b. Qafiyeya Tam: Eg pê misron de bê redîf tewr teyn 'di' veng ig money yewbînön o wext qafiyeya tam yena meydon.

*Ez pê nûmey Homay vûnen hey **pî-rî**
Înî mewlid Mûhemmed pêxembe-**rî** (Tîya dê '-rî' di veng ra ameya meydon.)*

1.1.2.6.c. Qafiyeya Nîme: Eg pê misron de bê redîf yew veng ke mona yewbînön o wext qafiyeya nîme yena meydon.

*Nûrî Ehmed 'erêk vet çilkî barîy-**î**
Sev vist çeher hînzar çilkî kîbar-**î**(Tîya de '-î' yew veng ra ameya meydon.)*

1.1.2.6.d. Qafiyeya Tûnç: Ma vaj pê misra dê yew çekû pê misraya bin dê zerêy yew çekû de vîyer ke ney ra vonî kafiyeya tûnç.

*Namey Homay vac heyveyrî, pê namey Homay **Ekberî** (a)
Xeberî mewlidî weş xeber î;biwan mewlid **Pêyxemberî** (a)
Beyîta yewin de Çekûya 'berî' mîyan misraya diyîn di zerê '**Pêyxemberî**' de verîna.*

1.1.2.7. Hetê Rezkerdêy Qafiyona

1.1.2.7.a. Qafiyeya Mewlidî Pêyxemberî (1971): Sey qasîde veyahut gazel qafîye bîyo. Mesela mewlido yewin de pê beyîton sey “aa, ba, ca, da...”qafîye bîyo.

Namey Homay vac heyveyrî, pê namey Homay ak berî (a)

Xeberî mewlidî weş xeberî, biwan mewlid Pêyxemberî (a)

Pêxembe/êr zaf aşiq resnaw`, yi qelbî aşiqan veşnaw (b)

Mewlid Pêyxemberî beşnaw, biwan mewlid Pêyxemberî (a)

Pêyxember pîl Pêyxemberû , ha Pêyxemberûn ra verû (c)

Şerêf yi zî hemîn serû , biwan mewlid pêyxembeî (a)

Wi yew sayê sér tebsî yo, beyîş Pêyxember ebsî yo (d)

Amevîş ey pênesî yo, biwan mewlid Pêyxemberî (a)

1.1.2.7.b. Qafîyeya Mewlidî Zazakî (2005) Na mewlidîye sey yew mesnevî qafîye bîya. Şekl mesnevî ha cîyer do.

aa, bb, cc, dd...usb.

Lacî Amîna û lacî `Ebdillay o (a)

Cara yewek bê bira û bê way o (a)

Sûkey Mekke`d ame dunya Mustafa (b)

Şari Mekkî ra ey dî zaf yew cefa (b)

1.1.2.7.c. Qafîyeya Mewlidî Zazakî (2011) Na mewlidîye sey yew mesnevî qafîye bîya. Şekl mesnevî ha cîyer do.

aa, bb, cc, dd...usb.

Ya Reb, e`fû bik cemaetî ma hemîn (a)

Qey Ehmedî, hezret Mûhemmed emîn (a)

Ya Reb, e`fû bik` cemaet ma ecmeîn (b)

Qey Ehmedî, ya Îlahî, ya muîn (b)

1.1.2.8. Mewlidan de Sanad (Hûner)

1.1.2.8.a. Şibnayîş (Teşbîh) : Teşbîh, bi Tirkî “benzetme” yo. Edebîyat de zaf yeno xebatnayîş. Nuştox, pê yew îfadeyo edebî û estetîk yew çî şibişno yewna çî û bi no hewa tam dano nuşteyî xo, no hewa edebîyat virazeno. yew çî/emin bimon yewna çî ney ra vajeno. Ênsûr ney muşebbeh (benzeyen) / muşebbehu’n bîh (kendisine benzetilen) ra yena meydon

Wi yew sayê sêr tebsî yo, beyîş Pêyxember ebsî yo

Na dîze de ma teşbîh (bitirkî benzeyen) veyneyn. “Wi” müşebbeh (benzeyen) “say”zî muşebbehu’n bîh (kendisine benzetilen) qabûl bena.

Şima mewlid yi gueştar î, dunya k' esta hezey warî

Dunya tîya de manena ware Eyer a tadeiz teşbih esto.

1.1.2.8.b. Îstîare: Yewçî, yew vate, yan zî yew waşte bi yew ma’naya derûnî, yanî pê yew ma’naya barî û xo rî, îfadekerdiş o. Şaîr, çîyo ke wazeno vajo, bi yew ma’naya derûnî, bi yew ma’naya barî û xo rî vano ke, wendox tede hikmet veyneno, goreyê xo tira yew netîce vejeno.

Vac: “Merheba!” ti qey yi rî, vac: “Merheba!” tikeyi yi rî

Vac: “Merheba!” sukey yi rî, biwan mewlid Pêyxemberî

Mesela tîya de “sûk” sey yew însôn muhatab qebûl kerdo, yanî tîya de “sûk” sey însôn yena ke vîr; la însôn nîya.Ênsûr teşbîh ra yew vajîyo yew mevajîyo o wext beno îstîare. Yanî suk herindêy însôn de qebûl bîya sûk vajîyeya yo la însôn nê vajîyeya.

1.1.2.8.c.Telmîh (Vîr ardiş): Eg yew çekû yew meseleya verîn yan zî yew merdim meşhur biyar ma vîr ma i ney ra vanî telmih.

*Adêm ra şî çarey Hewa, Adem pî ma w, ya may ma wa
May' Pêyxemberûn îz ya wa, biwan mewlid Pêyxemberî*

Cor de meseleya “Hazretî Adem û Hewa” amebîyayîş nînon ra behs beno. Na hîkaye ame ma vîr.

1.1.2.8.d. *Tenasub (Munasîbê)* : Çekû ke vendêy yewbînnon bide ney ra vonî tanasub. Yanî çekû çekûya bîn ona ke vîr. Cîyer de ma kerd sîya û nuşt bînatêy nê çekû'n de tanasub esto.

Gueştarî mewlidyî keko, may xo pîxo ra yewek o.

Çekûya “pî, keko, may” bînatêxo de tenasûb onî ca.

1.1.2.8.e. *Tekrarkerdiş (Tekrîr)*: Eynî çeku sere de, orte de yan zî pêynî de yew beyt (malik) de zaf rey tekrar bena. Sey “Merheba!” La(lakîn) lazim o merdim vajo ke teqrîr, neqerat nîyo.

Mesela her beyit de misraya diyîn de huner a “tekrîr “omeya şuxulneyîş. Tekrîr, yew şîr de eg yew çeku yan zî çend çeku de “di dorim tekrar bibo” o wext bena hunerê tekrîr:

*“Ez şima r' vûn îlm û îrfan, mira pê zî merg û Qûr'an
Mi ra pê zî wîrdîn bizan”, dunya ra şî pêyxembêr ma*

*Va: “Pê Qûr'an bigên hîkmet”, va: “Pê mergî bigên îbret”
Cemaet xo r' da nesîhet, dunya ra şî pêyxembêr ma*

Vac: “Merheba!” ti zîvac qey yi r', vac: “Merheba!” vac: “Ya Wezîr!”

Vac: “Merheba!” vila rezî r', biwan mewlid Pêyxemberî

Na beyit de “merheba” hîri dorim ;'vac' zî ponc dorim tekrar biya aye ra hunerê tekrar ameya meydan.

Ti wazenî xeyrû tamam, vaj”esselatû we’s-selam”

Ti wazenî cennet meqam, vaj “esselatû we’s-selam”

Ney misron de “wazenî, “esselatû we’s-selam”tekrar bî ney ra tekrîr yeno meydon.

1.1.2.8.f. Tezat (Zîtê): Yew misra de yan zî yew beyit de de çekû zîtê yewbînön bibo ma’ney ra vonî tezat.

Şerefresa 'erdî cêrî, recef gina 'erşî corî

Misraya corên de “erd-erş” û “cêr û cor” tezat ey bînön ê.

1.1.2.8.g. Teşhîs û Întaq: Yew şîr de ma vaj yew çi/emin însön nêbo eg ma nê sey însön tasawûr bikir o wext beno teşhîs. Mesela cîyer de ‘key, suk’ teşhis çünke sey însön qabûl bî in cir hîtab bîyo.

Vac: “Merheba!” ti qey yi rî, vac: “Merheba!” ti key yi rî

Vac: “Merheba!” sukey yi rî, biwan mewlid Pêxemberî

Na misra de zî“erd”da yo qalkerdiş hakbûkî “erd” însön nîyo qal bikir o.

‘Erd vûn: “Ez cey` însanûn a, cey` cindûn û heywanûn a

Ez tarîxî zemanûn a”, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Na beyîd de hunermend 'erd' dayo qalkerdiş. No hal de sanada întaq yeno meydon.

1.1.2.8.h. Nîda (Vengdayîş): Eg yew misra de hunermend veng bido hitap bikir sey'ey, ay, hey' o wext nîda yeno meydon.

Ummetey xo r' ken şefaet, sek' ame dunya kerd hîmnet

Yi va: “Ummet!”, yi va: “Ummet!”, biwan mewlid Pêxemberî

Mesela nâ beyid de çekuya 'ummet!'nîda ameya meydon.

*Ya Reb we bî heqqî`r Resûl, ya Reb mewlid ma bik qebul
Ya Reb ti ma nikîr melul, ya Reb dû`an ma bik` qebul*

Na misraya de zî çekuya “ya” nîda qabûl bena.

1.1.2.8.j. Îstîfham (Pers Persîş): Pers perseyîş bi îstîfhama nome geno. Yanî yew cumle de nîşon pers bibo o wext beno îstîfham. Nimune,

*Qatey asmên yewin ça ya uca de yew dîk dî sey saya
Wi dîkan`'erdû kenû haya, Pêyxembêr ma vicya Mîrac*

Mewlidnuştox persaw “Qatêy asmên yewin ça ya?” Nuştox rey rey cewab don rey rey zî sûal zerê xo de cewab ken. Na rewş ra vajîyena îstîfham.

1.1.2.8.k. Tedrîc (Derecekerdiş): Yew misra de yan zî beyit de alaquadar yew ra zîder çekû qic ra pîl yan zî pîl ra qic rîyez bibo o wext beno tedrîc.

*Darey Sîdre rindey de yew a, uca de ne suk a ne dew a
Dunyay cêrî de hema şew a, Pêyxembêr ma vicya Mîrac*

Mesela 'sûk' dew ra pîl a, vercî 'suk' vajîyeya dima 'dew' vajîyeya. Na rêz ra ma vonî tedrîc. Yanî gorê erd xo rêz bîya.

1.1.2.8.l. Îktîbas: Yew manzûm parçe de eg yew ayet û hadîs ca biger uca de îktîbas benû.

*Şî hêt Beyt'ul muqeddes` ra³⁶, wir dî bî xalî hes-bes ra
"Fesubhan'el-lezî esra"³⁷, Pêyxembêr ma vicya Mîrac*

³⁶ *Beyt'ul muqeddes*: Kabeya muqaddes/qiyemetin. Toplum ve tarih. blogcu. com/kudus-tapinagi-beyt-ul-mukaddes/493050, 01 Nison 2014.

*O dik vênayîşî r` mexsus, nê wanên ti vûn Tawus*³⁸

*“Sûbhane`l-melîku`l-quddûs”*³⁹, *Pêyxembêr ma vicya Mîrac*

1.1.2.8.m. Cînas: Wextokî pê misra yewin û pê misraya dîyîn eynî çekûya biqedî, la nê çekû hetê ma'na ra yewbînnon metepiş o wext bena huner a cînas. Şaîr sere, orte yan zî pêynîyê yew beyt (malik) de eynî çeku cîya-cîya ma'non de xebetneno. Yanî yew kelîma lefz de eynî la ma'na de cîya xebatnayîş o.

Ey gelê`a qil tamam û`aliyan

Ma çi zanî qedrê durrê`aliyan

‘Ali: berz / bi Tirkî yuksek

‘Ali: Sond de ke wonen.

1.1.2.8.n. Mubalexe: Bi Tirkî “*abartma*”. Mubalexe, edebîyat de yew huner o. Şaîr yan edîb yew çî bi yew ziwon û îfadeyo edebîyo mubalexeyîn îfade keno. Yew çî zaf pîl yan zî zaf qic mûcneno.

Şerefresa`erdî cêrî, recef gina`erşî corî

Amey melaket û hûrî, biwan mewlid Pêxemberî

1. 1.2.8.p. Kînaye: Şaîr yan nuştox niwazeno vateyê xo raşt û raşt vajo la bi yew îfadeyo edebîyo îronîk yan zî îndîrekt vano.

Pêyxember va: “Wi ganger⁴⁰ û , wi ha yenû ganû berû

Wi ha nika ganû serû”, dunya ra şî Pêyxembêr ma

³⁷ “*Fesubhan`el-lezî esra*”: O kemasî ra berî/ dûrî, da seydkerdiş.

³⁸ *Tawus*: Yew teyra nekşena. www.uludagsozluk.com/k/melek-tavus/, 02 Nison 2014

³⁹ “*Sûbhane`l-melîku`l-quddûs*”: Wa yêr mulko, her çîra pak û.

www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c40/c400312.pdf, 03 Nison 2014.

⁴⁰ *Ganger*: Yew çî k egon bîger, yanî Azraîl.(a. s).

*“Wi ha maxey ma nîcnenû, wi ha quçey ma rîcnenû
Wi ha yewey ma vîcnenû”, dunya ra şî Pêyxembêr ma*

Tîya de “Wi ha yenû ganû berû” Ney îfade yen di ma’na; ma’na yewin “*merg*” ma’na deyin hakîkaten yew ca ra şeyîş yen ke vîr ke aye ra kînaye yena meydon. Beyta deyin dê zî her grûba kelîma yena de ma’na yew ma’na mecazî yew ma’na hakîkî.

1.1.2.8.r. *Tecahulî Arîf (Neyzonêy ra Omeyîş):* No huner hîna zaf şîr de esto. Şaîr xo nano nêzonê, çîyo ke rind zano seg nê zano aseno, no çî bi yew îfadeyo îronîk la bi uslûbo edebî îfade keno, la wendox reyna zî meramî şaîrî çîyo, ey fehm keno.

*Merdîm nezan ti vûn vergû , wi vûn rahar mergî dergû
Çend weş ma ’nî pêynî de mergû , dunya ra şî pêyxembêr ma*

Eg yew merdîm sebêb yew çî ziwonê la neyzonêy ra ome o wext tecahul-î arîf yeno meydon. Na beyt dê zî xo ra şaîr pê çekûya “*nezan*”a aslê xo dê sebeb o çî/emin ziwonê la neyzonê ra yen.

1.1.2.8.s. *Salixdayîş:* Tesvîr o, nuştox seg resmî yew çî virazo, o qeyde yew merdîmî, yew eşya, yew hedîse yan zî tabîete bi edebî yew uslûb a salix dano, tesvîr keno.

*Sukey Mekkî derey çal î, koy Mekkî k’ êst kerrey salî
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî*

1.1.2.8.ş. *Mecâz:* Tîya de sukey Mekkî tarîf bî, yanî ma çim de resm, tesvîr kerda. Yewna ca de zî Mela Mehemed ‘Elî semedî kafîye û standarkerdişî ziwonî ya wina vûno: "Mecaz zî ma veyneyn mecaz ma’na xo yew çekû ma’nayê xo ra bikûr teber ma ney ra vonî mecaz:

Pêxembe/êr zaf aşiq resnaw`, yi qelbê aşiqan veşnaw`

Resnav: Aslê xo de dar veyahut vaş raşen o. Tîya de merdim ‘rasaw’, eye ma’na xo ya evvel ra kot dûr. ‘Weşnaw’ zî sey ‘resnaw’ bîya mecaz. Na çekû zî aslê xo de yew çî /emin somut weşen qelb normal de niweşen ama tîya de şaîr na çekû ma’nayê mecaz de şuxulnayo.

1.1.3. ESERÊ MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

1.1.3.1. MEWLIDÊ MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

Derhaq mewlidê Mehemed ‘Elî ye Hunî de muellîf hetan nika 5 heb mewlid nuşt, nê mewlidon ra sade yew tene tam xo ser yew mewlido. Mewlid bîn kilm nusey yanî qismo kilm o, ney ra kes eşken vajo ' *mewlidîye*'. xo ra muellîf roportaj xo de eynî çî von:

“Şîhab: -Seyda heton nika tû çend esêr nuşt hîna raşt pêrs çend mewlid nuşt?

Hunî:

“-Heton inkey mi ponc heb nuşt. ”

-Seyda nê mewlid tû çedn tenê? Mi de est înon sade yo tene tam yo mewlido, o zî Vate ra W. K. Merdimin neşr kerdû, ey bîn kê mî?

Hunî:

-Ponc heb î. Eee, nuqson î, a qebûl.

-Tey tey est ke tam yew mewlido, la tey zî mewlidîye hesîben çunke tu qisim ey kilm kêrd in raşta yan zî ti von se?

Hunî: Ti zonê ez sînî nûsen? Ez ewna kîtab nîgen nê ewnên ti ra ewna yen mi vîr, ez one de hîri rûecon de ken temom, rey rey yo tene nusen yo rûec de, musvedde ey don. Homa Teala ewna rehatê daya.

-Seyda, tey tey mewlid to tam yew mewlid-senî vacî-, qisim ey tam xo ser temom ey, tey tey iz qisim yey kê mî ke inon mewlidîye behesibon hîna raşt nîyo?

Hunî:

-Ee, mi kê m ard. Mewlid mesela qûral yey ino, cey bîyayîşê (Mekke) , wext bîyayîş ey (rebû'l evvel), aşma fil (amr fil) seg Ebrehe Yemen ra yen Mekke tehrîb ken, beytullah veşona 52 rûec tepa şewa poncas hîra de pexembêr ma hama ome dunya. Mîladî zî 571 badê Îsa yo.”⁴¹

Nê mewlid bi alfabeya Erebkî, yanî bi herfanî Erebkî, ameyo nuştîş û çapkerdiş. **Mela Mehemed ‘Elî Hunî**, heton nika de naad nust înon ra yew çap bîyo (Mewlid Pêyxemberî) mewlid diyîn heton nika çap nibiyo ancak Mehmet Selîm Uzûn⁴² tarnskîrîbe kerd hama çap nikerd. Bê ney mewlidon Yûsûf û Zelîxa, Qasîdeyê Kerbela zî şekle mesnevîdê nusto. Hetî tanî mediman ra heta ewro 2 girangî alfabeya Erebkî ra ameyo transkrîbekerdiş û bi alfabeya Latînkî ya Kurdî ameyo çapkerdiş. Ney ra yewin M. K Merdimin⁴³ û ey deyin zî Mehmet Selîm Uzûn transkrîbe kerd. Mewlidê ma dest de hîre hebî:

1.1.3.1.a. Mewlidî Pêyxemberî (Mewlid-1971)

1.1.3.1.b. Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)

1.1.3.1.c. Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2011)

⁴¹ Deştîj, Şîhab, “*Mela Mehemed ‘Elî Hunî*”, Rojnameye Zazakî, Humara 6, Gûlon 2014, r. 5.

⁴² **MEHMED SELÎM UZUN**: Mehmed Selîm Uzûn 1956 de Ardurêk de (dewê Pali) ûmeyo dunya. Mektebo virên dewê xo (Ardurêk-Gökdere) de wend. Wendey xo yo mîyanin û lîse Xarpêt de qedêna. (Elazığ İmam-Hatip Okulu) 1976 ra heta 1980 Akademîyê İlmanî İktisat û Ticaretî yê Bursayî (Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi) de wend.

1981de Turkîya de eskerî darbe virazîya. Eskerî darbe ra pê xebata xo ya sîyasî ra mecbur mend welat ra vicîya. 1990 ra pê sey yew multecîyo sîyasî ho Swêd de mûnenû. Swêd de yew deme ekonomî sero wendiş xo dewûm kerd. Nika karî muhasebe û tercumaney keno. Zewecnaye yo û di lacî ey estî.

Mehmed Selîm Uzûnî heta ewro çend kovar û xezetan de bi îmza û bê îmza Tirkî, Zazakî (Kirdkî) û Kurmanckî nuştîyî (meqale û broşurî) niştî. Mehmet Uzûn, Mehmed Selîm Uzûn, Selîm Murat, Nedîm Cihat, M. Zaza, Rodî, Serhat nên ra çend nûme ey. Nuştîyî yi hîna zaf sîyaset, ekonomî, kultur û zîwanî ser o ey. Xebata xo ya sîyasî û kulturî muhacirey de dewam kenû.

Mehmed Selîm Uzûn 1996 ra heta ewro endamî Redaksiyonê Kovara Vateyî yo.

⁴³ **W. K. Merdimîn**: Edebîyata Klasika Zazakî de hîna zaf pê şîron aruza yen sirasnayîş. Edebîyata Kirdkî de dewra pêen de yew nuştîtox, şaîr muhîm o. Nomê “Dîwan” a yew esera ey ya muhîm esta.

Înon ra *Mewlidî Pêyxemberî (1971)* W. K. Merdimînî tanskrîbe kerdo û reya verên kovara Vate, hûmarê 20 (2), 2004 de vecîyayo. Cuwa pê Selîm Uzûnû K. W. Merdimînî pîya reyna çiman vêrî ra vîyarna (kontrol kerd) û 2005 de sey yew kitabî çap kerd. Îneya pê seyda M. ‘Elî 2005 dê yew zî 2011 de di (2) mewlidîye hîna nûst. Nê de mewlidîyeyon ra yew M. Selîm Uzûn *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2011)* transrîbe kerdo, ay bîn *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)*) hetê mi ra (Şahap Yeşilkaya), *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)* tanskrîbe bî. No mewlidîye ke pêra nust xeylek cayî înon bedelnayo.

1.1.3.1.a. Mewlidî Pêyxemberî (1971)

W. K. Merdimînî tanskrîbe kerdo. Nê mewlid xo ser yew mewlid temom qabûl beno. Seba her qisim (*munacaad, weladet, rîsalet, dûa, mîrac, rihlet*) na mewlid cey xo do. Heme mewlid milleton bînon zî ewnayo.

“Mewlidî Mela Mehemed ‘Elî Hûnijî **5 qisman** û **266** beytan ra yeno meydan. Her rêz (misra) **şîyês (16)** heceyan ra pê yena. Hetê heceyan ra mewlidî Mela Mehemed ‘Elî Hunijî mewlidanî bînon ra cîya yo. Qalibî mewlidî Mela Mehemed ‘Elî hem hetî hûmarey heceyan, hem hetî kafîye, hem hetî babetan û hem zî hetî qalibî xo ya cîya yo. Çar (4) mewlidî bînî bi yewendes (11) heceyan virazîyey.

Her mewlidî Kirdkî sey yew dîwano mesnevîyo dînî yo la seg Mela Mehemed ‘Elî de hîna zaf yeno veynayîş merdim eşkeno vajo ke şaîr û edîbanî Kirdon mewlidanî xo de yew zîwano sade, zîwanî şarî xebetnayo. Mewlid binî nê sernuştan de

- 1) Bîsmillahîrrahmanîrrehîm
- 2) Duayê Mewlidî Şerîfî
- 3) Mîracî Pêyxemberî
- 4) Wefatî Nebî

Laxo mîyan de new (9) yan zî des (10) qisman ra yeno meydan. »⁴⁴

Mewlid ponc qisim ra omo meydon. Îney ponc qisim zî zaf kilm nusîyayo sey broşurî yê. Heme nuşte 266 beyît ra amey meydon.

⁴⁴ Uzûn, e. e. , r. 71.

Qismo veren “Qıcey Pêxamber”ya. No qısım 19 beyît ra teşekkul bîyo. Qismo deyîn. Mewlido Pêyxember (bîyayîş Pêyxember) yo. Hûmar beyit ey 70’î. Qismo hîrêyîn duaya. Na dûa 15 beyît ra omeya meydon. Qismê çarin “Mîrac Pêyxember” o. No qısım zî 93 beyît ra virazîyayo. Pêynî na qısım de nûştox xo ra û esêr xo ra behs kerdo. Qismo pancin. “Wefatî Nebî”yo. Ma tîya de 69 beyît veynêyn. Pêynî na qısım de zî ma numey nuştox û tarîx (1970) woneyn.

Mela Mehemed ‘Elî qepaxî destnuştey xo de :

Zazaca Mevlid, Mirac ve Vefat-i Nebi; “Elaziz’în Palu kazası Hûn Beyhan beldesinden Hacı Hoca Mehemed ‘Elî Öztürk, 1971 nusenû.” Badî neya qepaxo virên ê hetî zerrî de rîpelî yewin de zî bi Tirkî hîrê nuştey estî. Înon ra yew ‘*Arzı makalem*’ (Vato Virên, Teqdîm, Destcikerdiş) , ey deyin ‘*Îhtar*’, ey hîrin zî ‘*Takrîzî* (pesênayîş)û. “Arzı makalem û Îhtar” Mela Mehemedî bi xo nuştî. Takrîz zî key Septîogullarî ra Ehmed Fûadî nuştû.

Arz-i maqalem de bi Tirkî wina vonu:

Hamd yüce Allah'a, selavat Hz.Resulallah'a, rahmet ve rıza butun îbadullaha olsun.

Beni şu Zazaca Mevlidi Şerif'in tanzimine teşvik eden üç sebep var:

Biri, mevcut tabiatın menzumi.

Biri, böyle bir eserin talebi.

Biri de aşkın mevcudiyeti.

Zira, nazm olmazsa manzum olmaz. Taleb olmazsa matlub olmaz. Ve aşk olmazsa maşuk olmaz. Demek manzum nazmın sayesi, matlub talebin gayesi, maşuk ise aşkın mayası ve aşkın sermayesidir. Nazmın sayesinde talebin gayesi peşinde aşkın sermayesiyle vücade gelen bu eserdeki kusuru bulan beni aşıkların maşuku olan fahr-i kainatın şefat kapısına sığınarak affımı diler ve o maşukun dinin maşuku olan bana bu manzum tabiatı veren Hazreti Mevla'ya yalvarır, bitmez ve tükenmez rahmetine iltica ile, günahlarımın bağışlanmasını rica ederim.

Nazım Mehmet Ali

“Binî ney nuşte de şîma zî veyneyn nazim Mehemed ‘Elî nušto. Tîya de nazim ra meqsed manzûme nûšto xo, yanî nûštoxê na manzume.

Qismê îhtar de yew mewlid senî vonen, “yanî merdim kam qîsmo nî mewlidî pêdim a biwanû, ça / kotî dedûa bikirû, ça de warzû pay hînya xeyr û goşdarûn ser o hînya zaf tesîr kenû, ey îzah kenû. Binî nê nuşteyî de zî îmza” nazim Mehemed ‘Elî nûsîyayû. Ke daha kilm vaco ûsul mewlid ra daha zaf behs beno.

“Nûştey Ahmed Fûad⁴⁵ Taqrîz balkeş û cuweka ez vazena tîya de qîsmen ca bidî ey. Ehmed Fûad teqrîzî xo de bi Tirkî wina nuseno: Mewlido şerîfo ke welatê şerqî de vanîyeno, bi yew zîwanî zaf giranî ke teminbîyayîşê Kûrdkî, Farîskî û Erebkî ra virazîyo, nûsîyo û sey mewlidî Kurdkî yenû wendiş la ancî (hûncî) zî tayê cay xaric tek yew Kurd zî ey ra fehm nikenû. Bilhessa sebebo ke bi taye kelîmeyanê edebîyana, bi ma’na edebî ya neqîşnaye yo, ma’nayê ey zaf zor fehm bena. Senî ke yenû zanayîş kesî ke lehçeye Zazakî qal kenî, tira fehm nikenî. Sebebo ke bi yew luxato edebî ya ameyyê nuştiş, mewlidî ke heta nika Zazakî nusîyey zî qisimî zaf ra teber Zazay zî ey ra fehm nikenî.

Mewlido Zazakiyo ke embazî ma Mehmet ‘Elî Öztürk ka bi nameyi Hacî Xoco sînasîyeno- yew terzo xayet ma hirane de, bi yew Zazakîyo zelal a nuştû. Çiko zaf balkêşû. Mewlid, bi nezmî xayet lîrik û îfadedeyî xo yî semîmî ya merdimonî nêwendan bîle anû heyecan û finenû xeyelan. No zî qûdretê eşqê manewî yê embazî ma (şairî) vecenû werte.

Sempatîyo ke merdimi cahîlî qey nê mewlidî mujnenî (nawnenî) xayet şahaneyo. Ma nameyi heme derûdorî û ‘Elîmanî mileta û nameyi pêroyî biraranî Zazayan a nazîmî ra şukranî xo îfade kenî, ma cî rî Homay Teala ra yew xelat niyaz kenî.”⁴⁶

Ke hêt çekûn ra biewn çekû zafî Zazakî dima Erebkî û Farskî ey. Qey ewnayo. Semêd no eg yew mewzûya dînî ser vînden aye ra çekû terîm zaf

⁴⁵ *Ahmed Fuat Sepîoxlû*: Mewlîdon Hunî rê teqrîz nuşt. Aîley Şeyxo n Pali ra yo. Nika Dîyerbekîr de ciwiyen. Avûkatê ken.

⁴⁶ Mela Mehmed ‘Elî, Kirdkî–Zazakî “*Mewlîd Yûsûf û Zelîxa&Qasîdeyê Kerbela*”e. e. r. 6.

şuxulîn. Zazakîya pê zafî çekû Erebkî ra amey ziwonê ma .No çekûn kes eşken vaj heme ziwonê devleton Mislomonon dê esto. Mesela ma nê çekûn zafiyon ma Tirkî de zî veynêyn. Çunke nê çekû hîna zaf terîmon dînî dê ca gîn. Yanî nika ma mewlidon Mela Mehemed ‘Elî Hunî de ma terîm dînî zaf veyneyn. Çunke mewzû mewzû Pêyxember a. Na’adon dê terîm dînî hîna zaf ca gîn, la seyda bê nê çekûn hîna zaf Zazakî şûxûlna yo. Erebkîya pê çekû farskî zaf ca gîn. La nê çekû hîna zaf vertaxê ziwonon ma ra yena. Seg Zazakî zî ziwon Hînd-Ewrûpî ra hesibîna iney ra zaf çekû ma û Farskî yewbînon tepşina. Çekû Tirkî zaf teyn ca girewt. Tirkî dê wertaxê ma hîna zaf çekûn terîm Erebkî ra yê. nê terîm dînî Tirkî de zî Zazakî de zî sewbina ziwonon Muslumanon bînon de zî esta. A mewlîd Hunî de bibo ha mewlidon bînon de zî rey rey sewbina ziwonon ra çekûyî gîrîn.

Kelîmeyê ke Tirkî yê: Mehemed ‘Elî Hunî mewlidî xo de ma eşken vac bira Tirkî çekû nixebitnayo. Zaf çekû rê sînasî beyn la nê çekû zî wertax çekû qabûl beyn. Yanî ziwonê Erebkî û Farîskî ra çekû ke şî zîwonon bînon nê êy qabûl beyn. Mesela etîmolojî çend çekûn ma ninon Tirkî zîwanê la in nîyo: Zor (Farskî), rakam (Erebkî), hedef (Erebkî), xoca (Farskî)

Kelîmeyê ke Kurmanckî yê: Usman Efendî mewlidî xo de ca-ca tanê kelîmanî Kurmanckî (Kirdaskî) xebetneno. Sey nimûne: *Min, werre, hemin...*

Kelîmeyê ke Ewrûpî yê: *Jet, istasyon, teqşî, fuzey, muze, kilometre, asansor...*

Kelîmeyî Erebkî: *Melakêt, Sîdre, Pêyxember, Şefaet, Cemaet...*

Kelîmeyê (çekuyê) ke na mintîqa de yenî xebetnayîş

Kerre: Sewbina ca “kemer”, “sî” yen vatiş;

Ha: Demê nika dî yew partîkel a;

Ça: Fekon bînon dê kure/kotî;

Taştarê: Sobna ca dê “dahir”, “mîyon roj”

1.1.3.1.b.Mewlid-î Zazakî (Mewlidîye 2005)

- No mewlid pê alfabeya Erebkî nusîyayo.
- Pê heceya ameyo meydon.
- Sey yew mesnevî nusayayo.
- Tam mewlid nihesîben çünke qisim ay teynî. Hetê babetra yew qasîde, kes eşken qabûl bikir. Ziwon xo zî sey mewlidon ey bînon gorê fekê Pali ya nusayayo. Mumkun kebîyo çekûya Zazakî şuxulnayo. La babet kî dînîya zaf terîm dînî zî ca girewtû.
- Mewlidîye 2005 dê hîri asil qisim (naad, weladet, dûa) ca girewt. Mewlid yewin xo ser tam yew mewlid hesîben.
- No mewlidê ey de ke qismo mewlid ra munacaad, naad, wiladet, risalet çin î, kes vajo her çî cey xo do. Yanî heme ûnsurê ay cey xo dê şuxulnayo.
- Kîtabik vercî pênâme mewlidîyeya dest pêken, yanî nûştux xo don sinaşnayîş bin de zî tarîx bellî keno.
- Zere qapax pê yew teqrîz devom ken. Na teqrîz bin name “Bir Taqrîz”a per key Septîoxlu’yon ra Ahmet Fûad ra nusîyayo.
- Dima rîpela yewin dê vazîfey mewlid ra behs ben, muellif zere nazm dê xo ra zî behs keno, yanî şaîr eta de mewlid însan ser sînî tesîr keno, iney bi ûslub şairane ya nuşt o.
- Rîpela dîyîn dê name “Mewlid- î Zazakî”ya mewlidîye dest pêkena. No (9) rîpel zî devom keno. Mewlidîye 6 qisim ra ameya meydon, her qisim de yew babet ra behs beno. Ponces beyît de hey Pêyxember rê selatû selam onî. Bînatey ney qisimon de yew beyît sey terkîbî bendon tekrar bena.

*“Şima vazeyn cennet ’di weşî yew heyat
Heyat Pêyxember wacîn selavat”*

- Nê şeş qisim bi sernuşte ya cîya nibî sade hetê babet (mewzû) bedilîna.
- Babeta yewin heyat Pêyxember ra (ça de bîyo, mayê ey, pîyê ey kom o?) behs beno.

- Babeta diyîn de hîre heyat (rûhanî, nûranî, cismanî) Pêyxembêr ma ra behs beno. Na qisim de heyat Pêyxember ma ra “**nûranî**” ra dest pêkenî.
- Qismo hîrên de bi heyat Pêyxember dîyîn “**rûhanî**” devam kenî.
- Qismo çarin de heyat Pêyxembêr ma hîrên “**cismanî**” ya qedeno.
- Qismo poncin de amebîyayîşê pêxambêr ma ra behs beno.
- Qismo şeşin de amebîyayîşê yew rehmet qabûl beno qey neya meth Pêyxember beno. Bi merheba dest pêkeno zafî ca de pê merheba ma re wazîfe ey behs beno.
- Mewlid nê qismona dim pê dûa ya rasen yew netîce. Sey mewlidon bînon seyda tîyadê pê dûa ya qasîde xo qedêneno.
- Rîpela 12 de adeta mewlid ke nuşt yew kilmvatiş ey qabûl beno. Bin sernuşteyê “Vacî Hazretî Pêyxember Selat-û Selam ey re” nusayo.
- Rîpela 13 de qismo “Vate” de mewlid xo rasnayo yew netîce.
- Teber qapax de zî muellîf honc xo ra behs keno. Çiney nuşt, kom nuşt, çi wext denuşt. Nînon ra behs bîyo.

1.1.3.1.c. Mewlid-î Zazakî / Mewlid Pêyxambêr Ma (Mewlidîye-2011)

- Na mewlid çend nushayê xo esta, eynî mewlid na nushayê mi yo Ey Mehmed Uzûn yewbînon nitepşina. Lakîn babêt nê nushon eynî yo. Nûsha ke ha mi da (**Mewlid-î Zazakî**, 2005) Hîcrî 1426 mîladî 2005 de nuseya.
- No mewlid pê alfabeya Erebkî nusîyayo.
- Pê heceya nusîyayo. Sey yew mesnevî nusîyayo.
- Tam mewlid nihesîben çunke qisim yey teynî nînon ra ke vaj mewlidîye hîna raşt ben.
- Hetê babetra yew qasîde kes eşken qabûl bikir.
- Ziwon xo zî sey mewlidon ey bînon gorê fekê Pali ya nusîyeya.
- Mumkun ke bîyo çekûya Zazakî şuxulnayo.
- Babet kî dîniya ke tercîh bîya zaf terîm dîni zî ca girewtî.
- Mewlidîye 2011 de hîri eslî parçe (na’ad, weladet, dûa) ra ameyo meydon. Qismo yewin zerê xo de şeş qisim ra; qismo diyîn yew qisim ra (Dûayî Mewlid-î Şerîf) ca girewto.

- Na mewlidîye ra kes eşken vajo yew na'ad. La na na'ad de wiladet, munacaad, dûa ca girewt.
- Kîtabik vercî pê name mewlidîyeya dest pêken, dima nûştux xo pê şîira don sinaşnayîş bin de zî tarîx (rumî 1432) bellî keno.
- Mewlidîye 6 qisim ra ameya meydon, her qisim de yew babet ra behs beno. Ponces beyît dê hey Pêyxember ir selatû selam on. Binatay ney qisimon de yew beyit sey terkîb-î bendon tekrar bena.

Hezret Mûhemmed bi fexrî kaînat⁴⁷

Dûrî fexrî kaînat ma rî heyat

Şima wazên xeyrî şima qat û qat

Hezret Mûhemmed Mustefar` selawat

- Rîpela 1in dê vazîfey mewlid ra behs beno, yanî şaîr tîya de mewlid înonon ser sînî tesîr keno, ney bi ûslub şairane ya nuşt o, heton pêynî rîpela hîri devom ken. Pêynî ben de Hezret Pêyxember rê selavatona qedênen.
- Rîpela 3n qismo 2yin de sey weladet yew qisim vijen ma ver yanî tîya de bê amebîyayîş Pêyxember, dunya, înon, şeyton senî xelq bîyo 16 bend de ney ra behs ben. Pê selatû selama qeden.
- Qismo 3n rîpela 6in de nê bendon de hîkayeyê Haretî Adem telmîh beno. Hazretî Adem û Hazretî Hawa senî omêy dunya qey omêy dunya? Dunya qey înona yena çi ma'na. Qûr'on de na mesela senî behs bena şaîr mewlidîye de pê nazma rêz kerdo. Sey qismê bînon pê selatû selam a qedênen.
- Qismo 4in rîpela 9in “weladet” ra yanî biyayîş pêyxembêr ma ya. No beşte bîyayîş Pêyxembêr ma nazm beno.
- Qismo 5in rîpela 11in de omebîyayîş Pêyxembêr ma zerê yew şenê de qabûl ben o. Pê merhebona qabûlkerdiş ey ra behs ben.
- Qismo 6in yanî qismo pêyen rîpela 14in de qicêy pêyxembêr ra tepşên heton pîlê heton mêrg ey tîya de rêz ben. Qicêy ça de kom het de mayî û pî ey kom î

⁴⁷ *Fexrî kaînat*: Efendi, pîl kaînat.

may ey şit koma, pirik ey, apon / dat ey ra behs beno, dima zî zewceyîş ey û qicon ey û Pêyxemberê ey ra behs ben. Lakîn tîya de bend hîna zîd. Na qisim 23 bendon ra omêya meydon. Pê na qisim ma nuştox mewlîdîyê xo xelisnen.

- Rîpela en pêyen de zî bin mehsulê serra newe hedrekerdox xo behs kerd xo dayo sinasnayîş. Pêynî de iz pê mîladî taqîvî ma tarîx belli kerd.

1.1.3.1.d. Mûqayesê Mewlid û Mewlidîyeyê Mehemed ‘Elî Hunî

- *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)* nê mewlidon ra hîna kilma.
- Hirê mewlid zî qismo ‘*weladet*’ yewbînnon ra cîyayî. Nushaya Mewlidî Zazakî-2005, de vazîfey Pêyxember ser nivinderto. Lakîn mewlid yewin mewlid 2011 de weşîna înon dê estû.
- Qismo dûa de *Mewlidî Pêyxemberî (1971)* û *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)* eynîyo la *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2011)* dê eynî nîyo.
- Mewlid yewin (*Mewlidî Pêyxemberî*) dê behsê mîrac ca gena la ney mewlid pêyenon dê “Mîrac Pêyxember” ca nigûretû.
- Mewlid yewin “*Mewlidî Pêyxemberî*” dê vefat Pêyxember ca girewt la ney mewlid pêyenon dê vefat Pêyxember ca nigûretû.
- No hal mûcnen ma ke mewlid yewin tam yew mewlido la nushay bîn tam mewlid nihesîben, ay ra kes eşken vaj nê 'mewlidîyeyî.
- Nushayê 2005 dê rîpelon pêyenon ra yew dê bîyayîş pêyxembêr ma ra behs beno. Pêyxember kom aîley ey komî, derhaq Pêyxember de yew rîpel beyît ca grewto.
- *Mewlidî Zazakî (Mewlidîye-2005)* dê rîpela pêyen dê Qismo 'Vate'ca gen, la nushayon bînnon dê na yew qisim çîna.
- Hîrê nusha ra ma veznê arûz sade mewlidê yewin de (*Mewlidî Pêyxemberî*) de veyneyn. La ma nushon bînnon de ney nivêneyneyn. Ekserî mewlid bîn pê arûza nûsîn la Mehemed ‘Elî Hunî de ma hece vêneyneyn. Ke ney per ra eşken vaj, seyda daha zaf qey mîlleta nuşt. Yanî qey huner a ne. Xo ra mewlid seyda dê hîna zaf haway mîlet vêneyneyn.
- Nênuştan ra mewlid yewin “*Mewlidî Pêyxemberî*” pê arûza mewlidon bînnon dê 11 hece şuxulneno.

- Hîrê heb eser zî sey yew mesnevî nusîyayî. Lakîn mewlida yewin “*Mewlidî Pêyxemberî*” hetê şekl ra qasîde ra hîna nezdîya.
- Pêynî qismo mewlidon de Pêyxember ir selawat onû . Ney ra zî kes eşken vaj tercî-î benda.
- Mewlidîye ke nuşt nê tam yew mewlid nihesîbên. Sebêb ey zî: “Qisim mewlid tam nêyî, ney ra kes eşken nê mewlidon ra '*mewlidîye*' vajo. Xû ra Mehmed Selîm Uzûn zî eynen ewna von.
- Nê mewlidîye pêyenon zaf wext kilm dê nuşt. Yew şeş roj⁴⁸, yew zî hîrî roj⁴⁹ dê nişt û la ma mewlid yewin çend roj de nusayayo ma nêzon.
- Yanî ney mewlidon pêyenon de seyda hîna tercubelîyo. Mewlid verên hîna giron, hîna wext dayo. Hatta seyda vonû bê inon 2-3 tenêy daha estî. Nê nusha hama ma dest nikot. La xo von “Mi nuşt û davo mallon. Mi xo rê ayrî nûsha niverda”.
- Nûsha ke ha mi da (*Mewlidî Zazakî [Mewlidîye-2005]*) pances beyt de hey beyta mutekerîr (tekrar) vacîna. La mutekerîr dê ca ca çekû bedîlîn. Het şeklê nazma kes eşken vaco tercî-î bend⁵⁰. Nushay bîn zî ewnayo.

⁴⁸ Mehsulî şeş rocanî, zerra xelî

⁴⁹ Mewlîd şahî Medîna * Pê qelesa şedêna
Hîrê roce'd qedîna * Pê zerêy xo hedîna

⁵⁰ *Terci-î Bend*: Yew tewra şeklê nazma. www.antoloji.com/terci-i-bend-siiri.13 teşrîn werên 2014

1.1.3.2. SEWBINA ESERÊ HUNÎ

1.1.3.2.1. Hikayeyê Yûsûfû Zelîxa

1982 de hetê şaîr nuseya. Na hîkaye 152 beyt ra nuseya. Bi yew tarzo lîrîk drama bîya. Destnuşteyî na hîkaye 13 ripel ra omeya meydon. Na eser Kovara Vate de çap bîya. Hîkaye Qûr'on de senî behs bena nînon bi nazma newera terennum kerd. Tabî tîya de 'elîm şaîr mumkun bibo xo ra tavay de nîkeno. Yanî teber çerçeve hîkayenayo:

1.1.3.2.2. Qesîdey Ey

1.1.3.2.2. a. Zerra Haya: 40 beytî

1.1.3.2.2.b. Qasîdey Tewhîd : 33 beytî

1.1.3.2.2.c. Qasîdey Qebîr/Ezabê QebraXûerî: 20 beyîta.

1.1.3.2.2.d. Qasîdey Seîd Nûrsî: 1969 , 20 beyîta.

1.1.3.2.2.e. Waqayê Kerbela: 1971 de qisim ra 20 /20 beyîta.

1.1.3.2.2.f. Qasîdey Pêyxemberî : 1972, 20 beyîta

1.1.3.2.2.g. Aqîdeyî Îman / Aqîdeyî Îslam: 1070, 66 beyîta

1.1.3.2.2. Hîkmet û Edebîyat

1.1.3.2.3.a. Hîkmet Zazakî: 1971, 80 beyîta

1.1.3.2.3.b. Edebîyat Zazakî Neqîşneyo Pê Nakî: 1971, 264 beyîta

1.1.3.2.3.c. Xezay Uhudî

1.1.3.2.3.d. Weqayî Koyî Uhûdî Wefatî Hemzî: 1972, 81 beyîta

1.1.3.2.3.e. Vengî Melî, Munacaad Mehemed Elî: 1974, 22 beyîta

1.1.3.2.3.f. Qesîdey Mekkî: 1976, 25 beyîta

1.1.3.2.3.g. Qesîdey Medîna: 1976, 25 beyîta

QISMO DIYÎN

2.1. EDEBÎYATÊ KIRDKÎ DE CAYÊ MEWLIDÎ

Mewlid mîyonê edebîyatê ma de xêylek ca geno. Mewlid, şeklê edebîyatê klasîk û destpêkê edebîyatê mayo. Edebîyatê mayo nuşteki pê mewlidon destpêkerdo û no edebîyat ser bîyayê xo dewam kerdo. Heta nika zanayê ma edebîyatê Kirdkî bi mewlidan ameyo nuştiş.

Mewlid heme fekanê ma de ameyo nuştiş. Fekê merkezî û fekê başur de mewlidî nusîyayê la fekê Dêrsimî de her çiqas mewlidî çîn bibê zî derheqê kulturê înon de eserî yenê veynayiş. Mesele dûayayê înon, vateyê înon, nesîhetê înon ûsb. bi Kirdkî vajyayê û nusîyayê. Seba ke şarê ma hetê mezheb û bawerîya cîyabîyayiş ra edebîyatê ma rê yew zengîniye arda. Ziwon ney eseran de tebîyê xo pawito û ney eserî ziwonê ma zî baş danê şinasnayiş.

Ziwon nasnameyê şarê mayo. No semeda şarê binê tesîrê mewlidan de ziwonê xo hîna baş fam keno û şinasneno û wendişê mewlidî bi ziwonê xo goştareno. Na rewşe zî ziwonê mabi qedexê kerdiş û asîmîlekerdiş ra qedînenno û mîyanê cemaatî de ziwonê aktîf beno. Mewlid, xitabê merdim keno, merdim wexta ke goşdarî keno edebîyatê xo hes keno û edebîyatê xo sêwî niveyneno. Mewlid zafê kulturê de badê Qur'anî yeno û mîyanê cemaatî de zaf muhîm qebul beno. Wexto ke yew dewe de yan zî yew bajarî de mewlid biwen yo seyan ra yan zî hezaran ra merdimî yenê yew ca û merdimî ke ma bînenno înon hol nîyo, ê ma benê xo ra îxtilafê wedarnenê û biratîya xo kenê weş. Uzûn maqaleya xo de derhaq na babet de ona vonû:

“Zafê miletan de tekilîya edebîyato dînî zaf esta. Edebîyatê şarê xerîban de zî ewna yew çî vênayiş mumkun o. Edebîyatê înon de zî hetê alfabeya hetê nuştiş ya metnê dînî zaf ca genê. No mewzû mîyanê edebîyatê kurdan de zî ma veynenê. Mîsalen ma vajê ke: “Êzîdî (Kurmanckî), Yaresanî (Lorankî û Gorankî)” verê klasîk ya edebîyatê kurdî de şîr û vateyê înon, qewlê înon babet heme dînî yo. Ney ziwonî bi ney metnan

hetta ewro nêmerdê, nika ra pê zî eg ser bivindê cîwîyayîşê xo berdewam kenê. La seba ke ney metnê dînî yê, vîndbîyayîşê înon xêlek zor o. yew mîsal zî ziwonê Yahudîyan Îbrankî bi Tewrat heta ewro cîwîyayo. Ma veynenê ke tesîrê dînî hem ziwon ser hem zî edebîyat ser xêlek ca girewto.”⁵¹

Metnê dînî de heme kultur û folklorî zî ca genê. Çunke zîwanê yew millet tena bi dînîya nêbeno dewlemend. Kultur, cografya, îqtîsad, ûsb. serê zîwanî de wayerê tesîrê. Nînon hetê zî wexta ke eser her çiqas dînî bo zî hetê edetê o şarî de zî melumat dano ma. Nuştux eserê xo de muhaqqaq tekîlîya dînî û kulturê şarê xo zî vano. No mewzû edebîyatê ma de zî veynayîş mumkun o. Ca-ca mewlidî de behsa meseleyê cemaatkî ra zî behs beno. Mewludnuştux zî eg mîyanê komela de bê edeletîye, fesadîye, fitneye, biveyno wazeno ke nînon rê wezeno nasîhatî biko. Bi îlm û exlaqî xo rayerê şarê xo ronahî biko û mîyanê şarê xo ra xirabîye wedarno. Seba ke mîyanê cemaatî de mewlud bîyo edeto muhîm o, no edet zî pîyabîyayîşê şarê ma ser zaf bi tesîro. Badê mewlidî de werd/nan ke vila beno û no nanî ra feqîr û xizanî zî para xo genê pîzeyê xo mird kenê no zî hetê xêyr û bereketî muhîm o.

Mewlidî, bingehîya xo eqîdeyê ehl-î sunnet ra geno û no eqîde ser nusîyeno. Hîna zaf mewlidî de behsa heyatê Hz. Pêyxemberî keno badê hetê tarîxî ra zî ma rê muhîm melumatê dano. Senî ke meseleyê Qur-anê Kerîmî de neqil bîyê mewlidî de zî ewna behsî veyrenê. Yanî bingehîya xo hîna zaf Qur’anî ra geno.

Mewlidî ke cîya-cîya cayan de ameyê nuştîş ma nînon ra zî zaf çî fam kenê ke dewlemendîya ziwonê ma vejyena meyanû ma mintîqa ra mintîqa çekuyê Kirdkî ser benê wayerê melumat.

Mîyanê edebîyatê kurdî de mewlid bi Kurmanckî hîna ver hetê Melayê Bateyî nusîyayo. Kirdkî no ware de xêlek apey menda. Mela Xasî (Hoday rehman xo ser biko) nuştîşê mewlidê xo zaf gureyo muhîm kerdo. Mewlidê Xasî Kirdkî rê wayer vécîyayîş o Kirdkî mîyanê vîndbîyayîş ra xelisnayîş o. Heta wextê Xasî

⁵¹ Uzûn, e.e. r. 68.

mîyanê Kirdon ra her çiqas alimê girdî vêcyayê zî kesî serê ziwonê xo eser ninušto. No fikir mi Mehemed ‘Elî Hunijî de zî dî. Heme ziwonon ra heta wextê Xasî zaf eserê nusîyayê la Kirdkî sey yew qijo sêwî menda. Cogrfayayê ma de edebîyat “klasîk û modern” cîya bîyo. Klasîk yanî usulê medreseyan zaf verê dest pêkerdo. Modern hema newe yo. Usulê medreseyan de hîna zaf bi alfabeyê Erebkî eserê nusîyayê heta ewro zî ewna berdewam keno. Mewludnuştoxî ma hema zî no alfabeyê Erebkî-kurdkî şuxulnenê.

Edebîyato Kirdkî xo saye mewlidan dewlemend asena.

Senî ke mi cor de îzah kerd, mewlid seba ma Kirdon esero zaf muhîm o. No zî yeno zanayiş ke serra 1856an de Peter Lerch herbê Usmanîyan û Rusan de esîrê eskerê Usmanîyan ra hetê folklorî ra xêlek nuşteyî arêkerdo. Mîyanê înon de Kirdî zî bîyê û Kirdon ra zî nuşteyê folklorîk arêkerdo û ney nuşteyê xo bi Kirdkî alfabeya Rusî nušto. Yanî Kirdkî badê P. Lerch mewlid nusîyayê yanî destpêkê edebîyatê ma bi Kirdkî dest pê bîyo. Edebîyatê şarê bînon zî ewna yo, yanî mewlid mîyanê edebîyatî de cayê zaf muhîm o.

Çîyo ke ma zanenê mewlidî semedê Kirdon cayê xo taybetî yo û tarîxî ra heta ewro edebîyatê ma de hewt hebê mewlidî nusîyayê. Nê mewlidon ra yew zî seba qijan ameyo nuştiş. Ma mewlidan gorêyê nuştişê tarrîxê xo ma ewna rêz kenê.

Îddiakerdîşê tayê merdiman ra, Kirdkî ra yew ziwonê edebîyat nêbeno no ziwon têna qalkerdiş rê esto. Labela nêy mewlidî mojnayê ke ziwonê ma hetê edebîyat û kulturî xêlek dewlemendo û ney vateyî zî bêbingeh vejyayê. Wexto ke mi Melayê Hunî de roportaj kerd ey zî eynî mewzû ra behs kerd. Melayî vatêne ke “Tayê alimê ma Kirdon no mewzû de zaf sist bîyê, ziwonê ma zaf qij dîyêne no mi rê bi yew derd û mi va ez ganê Kirdkî binuso la Hoday zî nesîb kerd mi nuşt.” Yani badê Xasî mewlidî dewom kerdê heta roja ma cayê xo mîyanê edebîyatî de şedênayo. Edebîyatê rojhelato mîyanên de cayê mewlidî cayê qesîdeyan zaf o. Mîyanê ereb, Fars, Kurd, Tirkan de bi hezaran mewlidî û qesîdeyî nusîyayê. Nêy eserê şaran yewbînon xo tesîr kerdê û hetê mewzûyana eynî çî ser vindertiş û mewzûyan sey pê rêz kerdiş normal o. Xulasa ma vaje ke mewlid qiyemetê xo mîyanê edebîyatî de weş nawito ma, ma tehmê edebîyatî bi mewlidan ra genê. mewlidî zî hem hetê edebîyat, kultur, cemaatî ra xo dano şinasnayiş.

2.1a. MEWLIDÊ NEBÎ / MEWLIDÊ KIRDKÎ (Ehmedî Xasî)

Muellîfê ey: Nuştoxotewr veren yê Kirdkîyo. Asl name ey “Ehmedî Sofî Hesenî”yo. Miyanî şare nameye ey Xasî, Ehmedî Xasî, Seydayê Xasî û Hoceyo Xasî ameyo şinasnayış. Ehmedê Xasî, goreyê tayê çimeyan 1863de, goreyê tayêna zî 1867-1988 de Hezan (Licê) de ameyo dunya. Yeno vatiş ke kalikê xo Çewlîg ra bar kerdo, şîyo Hezan de ca bîyo. Ey leyê pîyê xo de dest bi wendiş kerdo, tehsîlê xo Dîyarbekir de tamam kerdo û demêk Licê de muftîyîye kerda. Ehmedê Xasî Kirmanckî ra teber bi Kirdaskî û Fariskî û Tirkî zî şîrî nuştê. Şaîr Cîgerxwîn vano ke ey bi Kirmanckî “Cengnameyê Kurdan û Armenîyan” zî nuştê. Labelê no eser hetanî ewro niameyo vînayış. zafî o dewr de îmhâ bî. Perwerdeyê tesewûfî zî vere şêxê neqşîbendî Hezan het temom kerdo. Xasî Erebkî, Fariskî, Tirkî û Kûrdkî zî zîwanê o. Edîbo pîl Ehmedê Xasî 18. 02. 1951 de bîyo rehmetî.

Ehemmîyetê ey: Mewlid û esero Kirmanckî yo tewr verên mewlidê Ehmedê Xasî yo. Hem Kirdkî de esero verên o, hem hetî edebîyat, huner û fikrîyatî ya (tasavvuf, hîkmet, kelam) zengîn o.

Çapkerdiş: Ehmedê Xasî (1867-1951) no mewlid 1898 de nuştê. 1899’de Dîyarbekir de bi 400 nusxeyan matbeayê *Lîtografya* de çap bîyo. No mewlid heta ewro zaf girangî cîya-cîya merdiman herfanî alfebaya Erebkî ra tadayo alfabea Kirdkîya latînkî, yanî transkrîbe kerdo. Reya verêne Malmîsanijî transkrîbe kerdo û Hêvî⁵² de çap bîyo.

Hetê şekl ra: ‘Mewlidê Nebî’ manzum nusîyayo. Heme 14 qîsmî (mebhesî) yo, 380 beytan (malikan) û 760 misrayan (rêzan) ra yeno meydan. Bi weznî arûzî (*fâîlâtûn fâîlâtûn fâîlûn*) û heceyî (11 heceyan sero) nusîyayo.

Ziwanê ey: Ehmedê Xasî no mewlid bi fekî Lîceyî yê mintîqa ziwonî mewlidê Kirdî yew ziwonêko giran o. ziwonî ser o xeylek tesîrî Erebkî, Fariskî û

⁵² **Kovara Hevî** : Zazaki de Kovara veren a. pirtukxane.org/kovar-dergi/ 16 Haziron 2014

Kurmanckî esto. La merdim tede tesîrî Tirkî zaf niveyneno. ziwon û tarz ra belu beno ke Ehmedî Xasî hem zaf rind Kurmanckî zano, hem zî zanayey edebîyatî ey xort o. Edebîyato Kurmackî, Tirkî, Erebkî û Fariskî wendo û şinasneno. Hem ney ra hem zî na mintîqa (Lîce) de Kirdî (Zazakî) û Kurmancî tîyemîyan de ciwîyenî. Nê de sebeb ra tesîrî Kurmancî mewlidî ser o xo belu keno. La Ehmedî Xasî reyna zî heta dest ra yena wazeno ke meramî xo Kirdkî (Zazakî) vajo. Mesela, mewlid xo de hîrê cayan de “*Homa*” vano, cayan de “*Xuda*” vano û cayan de zî “*Ellah*” vano.

Mewlidê ey ra çend beyte nimûneyî:

“Key yeno ca rebbî heqê şukrê to?

Ger ezel ra ta ebed ma zîkrê to

Tim biker, qet xafilî nibin mudam.

Her mehalo ger eda ker ma tamam.

Labelê ma zanê rehma bêhisab

To heta esta û ma bî dilkebab.

Wazenê ma lutfê to hergo hewe

Tim bi zarîy û fixan roc û şewe.”

2.1.b. BÎYÎŞÊ PÊYXEMBERÎ/ MEWLUDA NEBÎ (Usman Efendîyê Babijî)

Muellîfê ey: Kirmanckî de mewlid û esero nuşteki yo dîyin yê Usman Efendîyê Babijî yo. No mewlid destpêki 1903 de Usman Efendîyê Babijî nušto. Usman Efendîyê Babijî (1852-1932) Sêwregi ra dewê Babî ra yo. Pîyê xo Hecî Eyub Efendî muftîyê Sêwregi bîyo. Ey 1882 de tehsîlê xo tamam kerdo û 1884 de dest bi memurîye kerda, bîyo azayê Mehkemeya Bîdayetî yê Sêwregi. 1905 de dest bi muftîyîya Sêwregi kerdo, hetanî wefatê xo (1929) vîst û çar serrî muftîyîya Sêwregi dewam kerda.

Çapkerdiş No mewlid Celadet ‘Elî Bedirxanî 1933de Şam de bi herfanî alfabeya Erebkî Hawar (hûmar 23) de neşr kerdo. Dima zî sey yew rîsale (kitab) 1933 de Şam de çap bîyo. M. Malmîsanijî transkrîbe kerdo û Hêvî de neşr bîyo.

Ehemmîyetê ey: Tarîxê edebîyatî Kirdkî de mewlid û esero nuşteki û çapkerdeyo dîyino.

Ziwanê ey: Usman Efendîyê Babijî mewlidê xo bi fekî Sêwregi nušto

Hetê şekl ra: “**Biyîşê Pêyxemberî**” eser 8 qisman û 196 beytan (malikan) ra virazîyo, bi “weznî heceyî” nusîyayo. Hergu rêza xo yewendes heceyan ra pê yeno.

Mewlidê ey ra çend beyte nimûneyî:

Goşê xo sernin cema’et, Rebbê ma
Kerd xezîne xo mîyanî eşkera

Kaf û nûn ard pê het, emrê kerd
Bibî îcad ‘erd û azmîn, germ û serd.

Nûrdê xo ra kerdbî nûrê Ehmedî
Ay nûr ra xelq kerd ta Mûhemedî.

Bado, cey Adem xeliqna herî ra
Ame o nûr çaredê bedrê rî wa.

2.1.c. MEWLIDÎ PÊYXEMBERÎ / MEWLIDÎ NEBÎ (Mehemed ‘Elî Hunî)

Muellîfê ey: No mewlid Mela Mehemed ‘Elî Hunî 1971 de nušto. Mela Mehemed ‘Elî, Pali ra Hûn (Beyhan) ra yo. Xo ra ma na tez de ey ser bidetay vindeyn.

Ziwanê ey: Ziwanê mewlidê Mela Mehemed ‘Elî Hunî ziwonê şarî yo. Yew ziwano sade, pak, zelal û tomin o.

Ehemmîyetê ey: Hetê edeb û hunerî ya mewlidêko zengîn o. Hem mîyanî her misra (rêz) hem zî pêynîyê her misra de kafiye esta.

Çapkerdiş No mewlid Mehmed Selîm Uzûnî û W. K. Merdimînî cîya-cîya transkrîbe kerdo. Transkrîbasyonî W. K. Merdimînî 2004 de Kovarê Vate de neşr bîyo. No mewlid 2004 te Weşanxaneyê Vateyî de sey kitabî çap bîyo.

Hetê şekl ra: 266 beytî yo. Mewlid 16 heceyan ser o ameyo nuştiş.

2.1.d. MEWLIDÎ NEBÎ (Mela Kamilê Puexî)

Muellîfê ey: Mela Kamilê Puexî 1938 de Puex de ameyo dunya. Puex Çewlîg de nameyê yew mintqa û eşîre yo. Ey Puex de dewa Duedûn de dest bi wendiş kerdo. Wendişê xo Az, Sipênî û Xezik de dewamnayo. Dima Dîyarbekir û Mêrdîn de tehsîlê medreseyî qedênayo. Tehsîlê medreseyî dima Mela Kamil dewa Mîyûnin de dest bi fexrî îmamîye kerdo, dima şono dewa Duedûn û uca de newês serrî ma neno. Bi Dara Hênî, uca de, dewa Rotcûn de nîzdîyê çar serran mendo. Mela Kamil uca ra teqawit bîyo, demêk esnafîye kerda.

Ehemmîyetê ey: Ey mewlidê xo 1999 de nuştio. O vano, mi rojêka zimistanî dest pêkerd, mîyanê des-pancês rojan de mewlid tamam kerd. Yê Mela Kamilî mewlid ra teber bi Kirmanckî xeylê şîrê xo zî estê. Ke tesîr Bateyî û Xasî eşken vêyn.

Çapkerdiş: W. K. Merdimînî no mewlid transkrîbe kerdo û Vate hûmarê 19. de neşr bîyo. No mewlid 2003 de sey kitabî çap bîyo.

Hetê şekl ra: No mewlid 104 beytan ra yeno meydan. Bi weznî heceyî ameyo nuştiş, hergu rêza xo yewendes heceyan ra pê yena.

Mewlidê ey ra çend beyte nimûneyî:

“Merheba, ti rehberê her kesûn î
Merheba, ti pîyorê derdûn dermûn î

Merheba, ti eşrafê wir d' denyûn î
Merheba, ti pêinî Pêyxemberûn î

Merheba, ti sulala d' qureyşî ey
Merheba, ti paştê ummet hêvî ey

Merheba, waştê ummet ancax ti ey
Merheba, wa zî' şerî'et hûncî ti ey”⁵³

2.1.e. MEWLIDÎ ZAZAKÎ (Mela Mehemedê Muradan)

Muellîfê ey: Mela Mehemedê Muradanî, Dara Hênî dewa Muradûn ra yo û 1952 de ameyo dunya. Pîyê xo melayê dewe bîyo û ey cayê pîyê xo de dest bi wendiş kerdo. Dewa Muedûn de wendo, dema şîyo Mûş û uca de tehslê xo tamam kerdo. Zaf ca de melayê kerd û rey rey zî medreson de ya ders da yan zî ders girewt. No mewlid, Dara Hênî ra dewê Muradûn ra, Mela Mehemedî Muradan (*Mele Muhamed el-Murâdânî el-Gencî*) destpêkî 2000an de nuştio. Yê Melayê Muradan mewlid ra teber bi Kirmanckî xeylê şîrê xo zî estê.

Ziwonê ey: Mewlidê Mela Mehemedî Muradûn pê yew ziwono pak û weş ameyo nuştiş.

Ehemmîyetê ey: Melayê Muradûn wexto ke Qiziltepe de yo, dest bi şîran û mewlidê xo keno. Hem şîranê xo hem zî mewlidê xo pira-pira dekeno bandan (kaset) , pêynîya pêne, 1999-2000 de mewlidê xo bi nuşteki tamam keno.

Çapkerdiş: Reya verên bi nameyî “ *Mewlid w Eqîda Zazakî*” bi herfanî Erebkî sey yew broşurî Konya de ameyo çapkerdiş. Dima zî 2002 de W. K. Merdimîn û N. Celalî tadayo alfabeya latînkî (transkerîbe) kerdo.

⁵³ “*Mewlidî Pêyxamberî*”, Vate, Kovara Kulturî, Hûmar 19, Zimistan-Wisar, r. 76-82, İstanbul, 2003.

Hetê şekl ra: Mewlidê Melayê Muradan 7 qisman û 204 beytan ra yeno meydan. Hergu rêza xo yewendes heceyan ra pê yena.

Mewlidê ey ra çend beyte nimûneyî:

“Allah, nûmê xaliqê ma wo alîm
Hem ‘ezîm û hem kerîm û hem rehîm

Ma pê yi dest kerdî Mewlidî Nebî
Ay hebîbî, ay tebîbî, ay umumî

Hemdû şukrû medhû fexrî tim dewam
Rebbî ma rî zu’l-celal bî’t-temam

Yi ma kerdî ummetê Ehmed’ hebîb
Ay nebîyî, ay resulî, ay tebîb. ”⁵⁴

1.1.f. MEWLIDÎ NEBÎ (Mela Abdulqadir Muşekî)

Muellîfê ey: Mela Abdulqadir Muşekî-Bîngolî nuştö. Mela Abdulqadir Muşekî-Bîngolî (Abdülkadir Arslan) eslen dewê Çewligî ya merkezî Muşek ra yo. Nika na dew de sey îmam-xetîbî wefîzedar o.

Ziwon ey: Fekê Çewlig ser nuştö.

Çapkerdiş: Mehmed Selîm Uzunî no mewlid herfanî alfabeya Erebkî ra açarnayo alfabeya latînkî (transkrîbe kerdo) la hema yew ca de neşr nibîyo.

Hetê şekl ra: Mewlid 15 qismî û 268 beytî (malikî) yo. Bi weznî heceyî (11 heceyan ser o) ameyo nuştiş. Nusxayê destnuştişî nê mewlidî ser o tarîxê nuştişî mewlid bellî nîyo. No mewlid bi herfanî alfabeya Erebkî û bi pêmeyî A4î sey destnuştişî 24 rîpelî yo.

⁵⁴ “*Mewlidî Zazakî*” (Mela Mehemedê Muradan), Vate, Kovara Kulturî, Hûmar-21, Payîz, İstanbul, 2003, r. 18-30.

1.1.g. MEWLÎDÊ PÊXÎMBÊR (Qey Tutonê Zazon, Bîlal-Feqî Çolîg)

Muellîfê ey: Nuştoxî mewlidê Bîlal-Feqî Çolîg o.

Ehemmîyetê ey: Goreyê nuştoxî mewlid semedê qijanî Kirdon (Zazon) pê yew ziwono sade û zelal ameyo nuştiş ke tira fehm bibo, qijî Kirdon (Zazayon) pê ziwonî xo heyat û mucadeleyî Pêyxemberî biwanî û bimusî. Goreyê Bîlal-Feqî Çolîgî, nuştişî no mewlid de yew xaye zî, lehçeya Kirdkî rî yew xizmet bibo.

Ziwonê ey: Ziwon xo gorê tuton zaf sade yo. Rehat fehm beno, ziwonê xo zî rehat fehm ben.

Çapkerdiş: Mewlid pê herfanî Erebkî û Latînkî hetî Weşanxaneyî Dîwanî ra ameyo çapkerden.

QISMO HÎRIN

3.1. TRANSKRÎBÊ MEWLID MELA MEHEMED ‘ELÎ HUNÎ

Transkrîbeyê mewlidon Hunî mewlida yewin *Mewlidî Pêxemberî* (1971) de W. K. Merdimin û pêr Mehemed Selîm Uzûn cîya cîya *Mewlidî Zazakî* (2011) pêr mi ra (Şahap Yeşilkaya) *Mewlidî Zazakî* (2011) pêr Mehmed Selîm Uzûn a transkrîbe bî. Mewlid nuştox ke kilm vajo nuşteyê ey zaf baş û rahat woneno. Xû ra pîyer nuştey xo pê alfabeya Erebkî nuşt. Seg eser pê desta nuseya ge ge ca ke est ma nişkey biwon, tabî zaf teyn ca ma niwend. Sera newey new ma wend.

3.1.1. Mewlidî Pêxemberî / Mewlidî Nebî (1971)

Mela Mehemed ‘Elî qepaxî destnuştey xo de “Zazaca Mevlid, Mirac ve Vefat-i Nebi”; Elaziz’în Palu kazası Hûn Beyhan beldesinden Hacı Hoca Mehemed ‘Elî Öztürk, 1971” nusenû. Badî neya qepaxo virên ê hetî zerrî de rîpelî yewin de zî bi Tirkî hîrê nuştey estî. Înon ra yew ‘Arzî Makalem’ (Vato Virên, Teqdîm, Destcikerdiş) , ey deyin ‘Îhtar’, ey hîrin zî ‘Taqrîzî (pesênayîş)û .Arz-ı maqalem û Îhtar Mela Mehemedî bixoy nuştî. Takrîz zî key Septîoxullarî ra Ehmed Fûadî nuştû.

3.1.1.1. Arz-ı Mekalem

Hamd yüce Allah'a, selavat Hz.Resulallah'a, rahmet ve rıza bütün ibadullaha olsun. Beni şu Zazaca Mevlidi Şerif'in tanzimine teşvik eden üç sebep var:

Biri, mevcut tabiatın menzumi.

Biri, böyle bir eserin talebi.

Biri de aşkın mevcudiyeti.

Zira, nazm olmazsa manzum olmaz. Taleb olmazsa matlub olmaz. Ve aşk olmazsa maşuk olmaz. Demek manzum nazmın sayesinde, matlub talebin gayesi, maşuk ise aşkın mayası ve aşkın sermayesidir. Nazmın sayesinde talebin gayesi peşinde aşkın sermayesiyle vücuda gelen bu eserdeki kusuru bulan beni aşıkların maşuku olan fahr-i kainatın şefat kapısına sığınarak affını diler ve o maşukun maşuku olan bana bu manzum tabiatı veren Hazreti Mevla'ya yalvarır, bitmez ve tükenmez rahmetine iltica ile, günahlarımın bağışlanmasını rica ederim.

Nazım Mehmed Ali

3.1.1.1.2. İhtar!

Salavat beytleriyle dúa dahil doksan dokuz beytten ibaret olan şu *Mevlidi Nebi* (aleyhi salatu ve selam) tanzim edildiği vakit ilk önce orta kısmı, yani Mevlid kısmı, sonra baş kısmı yani salavat kısmı fitri olarak kalbe [daha yakın] geldiği için, orta kısım mevlide başlangıç, baş kısım da mevlid bir sonuç olur. Bînanaleyh hangi taraftan başlanırsa başlansın ikisi de uygunsuz da fitrata ait önce orta kısımdan sonra baş kısım daha sonra Kur'an okunsa ve dua kılınsa daha tesirli olur kanatindeyim.

Nazım Mehmed Ali

3.1.1.3. Taqriz!

Şark memleketinde okunan Mevlidi Şerif; Kürtçe, Farsça, Arapça karışımı gayet ağır bir lugatle yazıldığından Kürtçe Mevlid diye okunduğu halde hiçbir Kürt, bazı kısımları hariç, bir şey anlamaz. Bilhasa bazı edebi kelimelerle, edebi manalarla süslendiği için manası gayet güç olarak çözülür. Malum Zaza lehçesini konuşanlar ise hiç de anlayamazlar. Şimdiye kadar yazılan Zazaca mevlidler ise yine lugatlerle süslendiği için yine cüz-î bir kısım müstesna Zazalarca da anlaşılmıyor.

Hacı Hoca adıyla ma'ruf arkadaşımız Mehmed Ali Öztürk tarafından kaleme alınan Zazaca Mevlidin gayet açık bir Zazaca ile mahirane bir şekilde tahriri dikkate şayandır. Mevlid gayet lirik nazmı ve samimi ifadesi ve ümmileri bile heyecanlandırıp galeyana getirmesi arkadaşımızın (şairin) manevi aşkındaki kudretini izhar eder.

Bütün ümmilerin gayet fesih bir tat ile yazılan bu mevlid karşısında gösterecek[leri] sempati gayet şahane ve ihtişamlı olacaktır. Bütün çevre ve millet uleması namına ve bütün Zaza kardeşler adına nazıma şükranlarımızı bildirir, mükefatını cenabı Allah'tan niyaz eyleriz.

Septioğulları'ndan Ahmed Fuad

3.1.1.4. MEWLIDÎ NEBÎ

3.1.1.4.a. Munacaad: Hete çekû ra mana xo “Ellay rê dûa kerdiş, kewtlakerdiş o. Eg ma qsêt ma Ella laykkewtiş bo, niyaz kerdiş bo ha nesîr bibo ha şîr iney ra ma vonî munacaad. Pê kaside, gazel, mesnevi, murabba, muhammes, terkib ve terci-i bend, rubai û kîr’aya nusîna. Ma na qisim heme mewlidon de zî veyneyn. Her mewlid pê yew munacaada destpêken. La sirey eyn rey rey bedilyena. ” (Mi xo mewlid gorê qismon nome kerdo yew bine malûmat da.)

Bîsmîllahîrahmanîrrehîm

Namey Homay vac heyveyrî (hêverî), pê namey Homay ak berî
Xebêr mewlidî weş xeberî; biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêyxembêr zaf aşiq resnaw`, yi qelbî aşiqan veşnaw`
Mewlid Pêyxemberî beşnaw, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêyxember pîl Pêyxemberû , ha Pêyxemberûn ra verû
Şerêf yi zî hemîn serû , biwan mewlîd Pêyxemberî

Wi yew sayê sêr tebsî yo, beyîş Pêyxember ebsî yo
Ameşîş ey pênesî yo, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ameşîş ey yew rehmet o, mewlîd êy de çîn zehmet o
Homay ma berû cenneto, biwan mewlîd Pêyxemberî

*(Pêyxemberkom o, qey Pêyxember qey musulmonana vazîfeyê ey çî yo.
Ehemmîyet Hz. Pêyxember ra behs beno, Pêyxember kom o;mezîuyêt ey
ra behs beno)*

Homay wi yew rehmet dawo, vatiş mewlîdrind pêmawo
Mewlîd Pêyxemberî ma wo, biwan mewlîd Pêyxemberî

Şima mewlîd yi gueştar î, dunya k' esta hezey warî
Hoday xo rî bikîn zarî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Gueştarî mewlîd yi keko, may xo pîxo ra yewek o
Wi holek o, wi xasek o, biwan mewlîd Pêyxemberî

(Mezîyêt mewlîd ra behs beno, babêt mewlîd, vazîfeyê mewlîd ra behs beno.)

Pêyxembêr ma rind rindûn o, pêyxembêr însûn cindûn o
Wi serekî hemînûn o, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêyxembêr Pêyxemberûn o, wi rehberî rehberûn o
Wi me'denî xeberûn o;biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes⁵⁵ beytî verîn tamam
Vaj "esselatû we's-selam", biwan mewlîd Pêyxemberî

*(Pêyxemberkom o, vazîfeyê çî yo, ehemmiyet mewlîd wendiş çîyo? Ehemmiyet
pêyxember qey Muslumonon çî yo?)*

Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû we's-selam"

Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû we's-selam"

Yew wesîyet ken qey tu rî, mewlîd ra ver ti hêverî⁵⁶

Yew fatîha biwan mi rî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Tu ra wazen yew fatîha, tu ra wazen ez yew dua

Ruhî tu rî zî bena şîfa, biwan mewlîd Pêyxemberî

⁵⁵ Yondes : yewindes/des yew. (Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], [Amedekar.Roşan Lezgîn], Çapa 1in, Weşenxaneyê Roşna, Dîyarbekîr,2013, r.187.

⁵⁶ Hêverî : Envêr/ bi Tirkî: önce.

Kamik yew fatîha biwan, wi mûnî rehmêtî de biman
Wi 'ef Rebbî ra pê nîman, biwan mewlîd Pêyxemberî

Mewlid Zaza beşnaw mi ra, yew şîret ken qey tu r' bira
Yew fatîha wazen tu ra, biwan mewlîd Pêyxemberî

Fatîha bid çiqas nebî r', fatîha bid' çiqas welî r'
Fatîha bid' Mehemed 'Elî r', biwan mewlîd Pêyxemberî
-----el-fatîha-----

Wazên akîr inî berî, cewherû vec rîy teberî
Hurmet bikir mewlid yi rî, biwan mewlîd Pêyxemberî

*(Nê beyîton de ehemmiyet fatîha ra behs beno, ma qey Fatîha wonên, fayde ey
ra behs beno.)*

Mevaj Pêyxember êrên û , wi yew Pêyxember verên û
Nûr' yi Adêm ra gîrên û, biwan mewlîd Pêyxemberî

Adêm ra şî çarey Hewa⁵⁷, Adem pî ma w, ya may ma wa
May' Pêyxemberûn îz ya wa, biwan mewlîd Pêyxemberî

Şerêf Pêyxemberû bi pîl, nûr gina Îbrahîm Xelîl,
Weyra pê resa Îsmâîl, biwan mewlîd Pêyxemberî

Îbrahîm ra yi vîst yew ber, bira rind ra mevêc teber
Pêyxember pîl yew Pêyxember, biwan mewlîd Pêyxemberî
Ina ber nîya putperest, heramî r' derg nîkerd yew dest
Pê zerrey xwi qena' et best, biwan mewlîd Pêyxemberî

⁵⁷ **Hz. Hewa** : (Ali îmran, 3/59) . Ayeton ra zî fehm beno kî her ra xelq bî. Hz.Havva zî Âdem (as) 'ra ca biyo ameya dunya.

Çiqas bera mubarek a, çiqas yew ber a holek a
Çiqas yew bera xasek a, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti wazenî tarîx akîr, bera pak tarîx id cakîr
Cewherûn mewlîd yi pakîr, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti Adem' ra bê ûnvari, ti Îbrahîm ra vambari
May-pî yi ra vîjêr dîyari, biwan mewlîd Pêyxemberî

Îbrahîm ra vîst û yew ber, 'Ebdullah ra otir yen cêr
Ino yewek bi Pêyxember, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes beytî dîyin tamam
Vaj "esselawatû we's-selam", biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti wazenî xeyrû tamam, vaj "esselatû we's-selam"

Ti wazenî cennet meqam, vaj "esselatû we's-selam"

(Nê beyîton de telmih beno, Hazretî Adem ra tepşen soy hazretê pêxembe ra vîceno, Pêyxember senî insonon peron Hazretê Adem ra biyo, Hazretê Îbrahîm ra tepşîn soy Hazretî Îsmail ra yeno. Yanî neybeyoton de Hezretî Adem, cennet, cehennem û Hazrete Pêyxember kom o, ça ra yeno sureley komî ra yo inon ra behs beno.)

Ti wazên bîb ummet ey rî, ti wazên veyn xizmet ci rî
Ti wazên bik hurmet yi rî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Tarîx biwan bîg xeberû, mewlid biwan veyn cewherû
Nûr gina zaf Pêyxemberû, biwan mewlîd Pêyxemberî

*(Tîya de vazîfey merdim ra qal bena. Merdim sekir û senî sevab
bigero nînon mucnen ma .)*

Nûr gina Îbrahîm Xelîl, nûr gina Hezret Îsmâîl
Resa ‘Ebdullahî bi pîl, biwan mewlîd Pêyxemberî

Berê Amîna zaf pîl a, Amînak esta kamîl a
‘Ebdullah ra bî hamîla, biwan mewlîd Pêyxemberî

Bî hamîley Mûhemmedî, bî hamîley nî Ehmedî
Qey yi/yê r' selawatû bidî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Resay melaketû xeber, melaketî vîcay sefer
Va: “Ha yen dunya Pêyxember!”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Şeref resa ‘erdî cêrî, recef gina ‘erşî corî
Ameş melaket û hûrî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Rebî’ûlewel duyey a, amey hûrî îmdad resa
Şewa duşemê bêhes a, biwan mewlîd Pêyxemberî

Şerq û xerbde , K’ebede yew, yew, hîrê’elêm ricêy yew şew
Amîna zaf bîbî têşan, biwan mewlîd Pêyxemberî

Hûrî debî heta pê bêr, yew şerbet da may Pêyxembêr
Wi ame dunya vêr sehêr, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti bizanpêyxembêrtu kam, yûndes beytî hîrin tamam
Vaj “esselatû wesselam”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti wazenî xeyrû tamam, vac esselatû we's-selam

Ti wazenî cennet meqam, vac esselatû we's-selam

3.1.1.4.b.Weladet: Biyayîş pêyxembêr maya. No beşte biyayîş pêyxembêr ma nazm beno. Tîya de ma beşa merheba veynên. nê beyîton de omebîyayeşê Pêyxember ra behs beno, Pêyxember kom o, lac kom o, kom ruej omo dunya, senî omo dunya, o wexto ke bi dunya de sebî yo, dunya de çi mucîze bî. Daha zaf halê mayî ey ra behs beno.

Vac: “Merheba!” ti qey yi rî, vac: “Merheba!” ti key yi rî

Vac: “Merheba!” sukey yi rî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Şanên gerguşey pêyxembêr, melaketî bî emirbêr

Vûn: “Merheba!” bîy seferbêr, biwan mewlîd Pêyxemberî

Selam danî Pêyxemberî , hemî melaket û hûrî

Gerguş şanên nûrî nûrî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pê selama pê merheba, vengo resa ‘erd û sema

Hemîn yi ra va: “Merheba!”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Vac: “Merheba!” ti zî vac qey yi r', vac: “Merheba!” vac: “Ya wezîr!”

Vac: “Merheba!” vila rezî r', biwan mewlîd Pêyxemberî

Vac: “Merheba!” Vac: “Merheba!”, vac: “Merheba ya Mustefa !”

Vac: “Merheba ya Ehmeda!”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Vac: “Merheba wahar Qûran!”, vac: “Merheba wahar Furqan!”

Vac: “Merheba wahar îrfan!”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Vac: “Merheba nay xwi ser tac!”, vac: "Merheba şîyox Mîrac!"

Vac: “Merheba ardox nimac!”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêxemberî/ey tu kerd eda, ya Mûhemmed ez tu r' feda

Tu r' merheba, tu r' merheba, biwan mewlîd Pêyxemberî

Heme cey dunya de merheba, Mekke d', Medîna d' merheba

Hetta inû ca de merheba, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes beyt merheba tamam

Vac ”esselawatû we's-selam”, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti wazenî xeyrû tamam, vac “esselatû we's-selam”

Ti wazenî cennet meqam, vac “esselatû we's-selam”

(Seg pêyxembêr ma ame dünya qey keyweşê ya pêyxembêr ma re merheba nuseya, roca ke hazrete Pêyxember amo dunya qey ma ya keyweşî qabûl bîya ney ser ney beyût nuseyayî. Yanî amebîyayîş Pêyxember qey maya qey dünyaya zaf yew nîmeta pîl qabûl bîyo.)

3.1.1.4.c.Rîsalet: Hazretê Mûhammed senî bi Pêyxember no senî ame meydon inon ra behs beno. Tîya depêxembere Hz. Mûhammed ra behs beno, Çimihal bi Pêyxember, Qur'on senî ome, dima sebi ney beyoton de ser vindert.

Yew şîret ken ez qey tu rî, dewam bikir Qûran xwi rî

Ti wazên cennet dehûrî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêxemberî r' ame Qûr'an, sukey Mekkî de iney bizan

Cuzey Qûr'an ra pê meman, biwan mewlîd Pêyxemberî

Çores'Pêyxembêr ma debî, sukey Mekkî de wi bi nebî
Putperestey şî, pê sebî, biwan mewlîd Pêyxemberî

Tarîx Pêyxemberî ma ak, biwan mewlîd yi tede ca k'
Yiu putûn ra Kabe kerd pak, biwan mewlîdd Pêyxemberî

Sukey Mekkî derey derey, uca d' amey Pêyxemberey
Selawatûn meverd erey, biwan mewlîd Pêyxemberî

Qicey xwi ra heta bi pîl, q'elîk yi de ti vanî vîl
Wi yew dar a, Pêyxember gîl, biwan mewlîd Pêyxemberî

Pêyxembêr ma w yin pîya wo, wi rehbêr ma w yin pîya wo
Şefaet kerdoxî ma wo, biwan mewlîd Pêyxemberî

Ummetey xwi r' ken şefaet, sek' ame dunya kerd hîmmet
Yi va: "Ummet!", yi va: "Ummet!", biwan mewlîd Pêyxemberî

Inopêyxembêr şefqetî, ino Pêyxember rehmetî
Va: "Ummetî!", va: "Ummetî", biwan mewlîd Pêyxemberî

Nay xwi ser tac, va: "Ummetî!", şewey Mîrac va: "Ummetî!"
Yi kerd nimac, va: "Ummetî!", biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti bizan pêyxembêr tu kam, yûndes beytî pêin tamam
Vac "esselawatû we's-salam", biwan mewlîd Pêyxemberî

Ti wazenî xeyrû tamam, vac "esselatû we's-salam"

Ti wazenî cennet meqam, vac "esselatû we's-salam"

QICEY PÊXEMBERÎ

Vernî de vac namey Hoday, Mûhemmed lac pîy û mayî
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Mûhemmed pêyxembêr ma wo, Mûhemmed lac Amîna wo
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Mûhemmedik est yew şahû , Mûhemmed lac ‘Ebdullah û
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Sukey Mekkî derey çal î, koy Mekkî k' êst kerrey sal î
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Sukey Mekkî de ame dunya, Hezret Mûhemmed Mûstefa
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Mûhemmed est yew kill a, Mûhemmed est yew vill a
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Mûhemmed yew villa rezî, Helîma⁵⁸ pîştû sey girzî
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

May Mûhemmed Amîna ya, may yi şitî z' Helîma ya
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Nûrî Mûhemmed Mûstefay, ti van qey estarey sibay
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

⁵⁸ *Helîma*: May Pêyxember ma şit a.

Ti van qey yew aşma newey, ti van aşma çares şewey
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Ti van qey ruc ha akewtew, pêşey Helîma d' rakewtew
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Pîy yi vêr merd resa merdû, sarey yi bi sarey derdû
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

May yi badî çend serrû merd, yetîmey yi dî zaf derd
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Qicey ey. . . . sey qicû, Helîma şit dekerd çicû
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Yi nê dayk a nê zî bawk⁵⁹û, şît Helîma wen sey awkû
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Pê mehfezey Rebbî corî, hûrî vanî “nûrî nûrî”
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Mûhemmed Pêyxember vicîya, dîn kafirû nîmend ricîya
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

Pêyxembêr Îslamey nîcney⁶⁰, yi qûçey kafirû rîcney
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî
Mewlid Pêyxembêr xo bizan, qey yi r' selawatû biwan
Gergûş bişan ayî ayî, wi yewekî pîy û mayî

⁵⁹ **Dayk û bayk:** Dadî û bavî/may û pî

⁶⁰ **Nicney:** Pîsernayîş/-ene.

(*Nêbeyîton de qıcey / doman ey pêyxembêr ma ser vinden.
Pêyxember kom o, lac kom o, ça de omo dunya, merdim ey kom î? Hetê
fızikî ra tarîf ben o. tîya de şaîr teşbih razaf îstîfade keno. Qıce ey senî
yew heyat vîyarna, pêynî de sebî yo, vazife ey ra behs beno.)*

3.1.1.4. d. Dûa: *Nûştux ney qısm deheme musulmonon ir dûa ken o.*

3.1.1.4. d. Duayê Mewlidî Şerîfî

Na duayê mewlida şîrîk

Pê nezma lîrik⁶¹

Ya Reb we bî heqqî`r Resûl, ya Reb mewlid ma bik qebul

Ya Reb ti ma nikîr melul⁶², ya Reb dû`an ma bik` qebul

Ya Reb ti ma zelîl nikî, ya Reb ti ma rezîl nikî

Muhemmêd ma r` delîl bikî, ya Reb dû`an ma bik` qebul!

Qey xatîrî namey Celîl⁶³, qey xatîr Îbrahîm Xelîl⁶⁴

Muhemmêd ma r` bikîr delîl, ya Reb dû`an ma bik` qebul!

Qey xatîr Mekkî, Medîna, qey xatîrî Tûrî Sîna⁶⁵

Qey xatîr `Erefat, Mîna⁶⁶, ya Reb dû`an ma bik` qebul!

Qey xatîrî Sefa, Merwî⁶⁷, qey xatîrî Zemzem⁶⁸, Umrî⁶⁹

⁶¹ **Lîrik:** Ma`na xo aslê xo de Yûnanon dê name yew estruman “Îlyra”yen o, Bacî ney tewir hîssiyaton pê na enstruman va yo. Eyra qal ay zî lîrik qabul beno. www.tdk.gov.tr/, 19 Nison 2014.

⁶² **Melul:** Sakîn, hal xo de. www.nedirnedemek.com/melul-nedir-melul-ne-demek. 20 Nison 2014.

⁶³ **Celîl:** Sifat `Ella`y ra yew o. Ma`na xo “zengin, mâlik, îlîmdar, kadîr”o. nedir.antoloji.com/celil/, 20 Nison 2014.

⁶⁴ **Îbrahîm Xelîl:** Hazretî Îbrahîm, Pêyxember ma zî vonî soy ey ra yen o. www.sorularlailamiyet.com/ 20 Nison 2014.

⁶⁵ **Tûrî Sîna:** Mısır- Sina de yew nîmada ya 2.285 metre berzî de yew ko yo. www.turkish-media.com › ... › Gündem › Dini Konular - Din - Dinler, 20 Nison 2014.

⁶⁶ **`Erefat, Mîna:** Mekke ra 4, 5 km. mesafe do, seg ke şen Erefat, benatey Muzdelîfe û Mekke de, zere sînoron Harem yew mintîqa ya. <http://www.tdk.gov.tr/>, 20 Nison 2014

⁶⁷ **Sefa, Merwî:** Rojhelatê Kabe de nome “*dî qıcık kî*” î. sozluk.ihya.org/dini-terimler/safa-ve-merve.html., 22 Nison 2014.

⁶⁸ **Zemzem:** Nezdî Kabe de yew qûyî ya. Awkê ney qûyî zî mûbarek qabûl bena. Kıştêy Kâbe-î Mukerreme de yew quyîya. (Suryanikî de zem: Yena ma na vintertiş. Vaktî kî

Qey xatirî ruecan cemrî, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatirî Hecc`l-Ekber⁷⁰, qey xatirî Siddîq`Umer⁷¹

Qey xatir`Usman û Heyder⁷², ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatirî K`ebey`ulya⁷³, qey xatirî `erşî` ela⁷⁴

Qey xatirî Adem, Hewa, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatirî semawatû⁷⁵, qey xatirî meqamatû⁷⁶

Qey xatirî kaînatû⁷⁷, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatir`hezretî Qur'an, sekerat⁷⁸ dema mek` têşan

Ti ma r` nesîb bikîr îman, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatir`namey Samedî⁷⁹, qey xatir`namey Ehmedî⁸⁰

Qey xatirî Mûhemmedî, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Hız. Hacer, Awk ke bin lingon lac yey Hız. İsmail'in (A. S.) vıcey û şî. Wextokî awk zaf ke şî Hız. Hatıce vona "zem zem" yanî vındır. Awk 'ız vındına , neyra zemzem vacıyena. <http://www.tdk.gov.tr/>. 23 Nıson 2014.

⁶⁹ **Umrî`Umre** : Bê farızeyî Hac sevbNa wexton de Kabe ke zıyaretkerdış o. www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=1138. 24 Nıson 2014.

⁷⁰ **Hecc`l-Ekber**: Rojê Hacc-ı Ekber , Roşen bûeraq ra roja yewın a. (Aşma Zilhıce de Roja 10'ın a.) [<https://kurul.diyaret.gov.tr/.../Cevap.aspx?ID...q=hacc-i-ekber...hacc>.] 26 Nıson 2014.

⁷¹ **Siddîq`Umer**: Xelıfe deyın o. www.nurnet.org/hz-omer-r-a-kimdir/. 25 Nıson 2014

⁷² **Usman û Heyder**: Xelıfe hırın o.

⁷³ **K`ebey`ulya**: Kabe ke Şeref xo û mubareg xo de zaf berzî bı. www.nedirnedemek.com/kabetul-ulya-nedir-kabetul-ulya-ne-demek, 27 Nıson 2014

⁷⁴ **'Erşî`ela/arş-ı ala**: Qat newın de qudrat Ellay ke tecellî ken uca ra vaceyn. <https://eksisozluk.com/?q=arş+i+ala>. 28 Nıson 2014.

⁷⁵ **Semawatû**: Gorê Erebkî zafhûmar asmên/sema o. salavat.nedir.com/, 25 Nıson 2014

⁷⁶ **Meqamatû**: Gorê Erebkî zafhûmar meqam o. www.nedirnedemek.com/makamat-nedir-makamat-ne-demek. 25 Nıson 2014.

⁷⁷ **Kaînatû**: `Alem/dunya. kainat.nedir.com/, 28 Nıson 2014.

⁷⁸ **Sekerat**: Wext merg o. www.uludagsozluk.com/k/sekerat/, 20 Çıle 2014.

⁷⁹ **Samedî**: Sıfat Ellay ra yew o. Her çî mûxtaç ey yo. (Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tırkî], [Amedekar.Roşan Lezgîn], Çapa 1ın, Weşenxaneyê Roşna, Dıyarebêkır, 2013, r.140.

⁸⁰ **Ehmedî**: Namey Pêyxember ma ra yew o. Bê nê name Mûstafa/Mûhammed /Mehmûd 'ız vaceyn. www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=450. 20 Çıle 2014.

Qey xatirî namey Hafîz⁸¹, ti gunûn ra ma bik` temîz
Daîm ti ma bikîr `ezîz, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Eya qebra tenga tarî, ti niverdî bêwarî
Ya Reb ma tu r' kenî zarî⁸², ya Reb dû'an bik` qebl!

Şîfa bid` ma bîg` decan ma , `ef biker pîl û qican ma
May ma , pî ma , hem xocon` ma , ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Ma bik` naîl şefaetî, `ef bik` inî cemaetî
Qebl bik` wendiş taetî, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

Qey xatîr vil `ef bik` telî, vetox mewlid Mehemed `Elî
Ya Reb ti yi bik` yew welî, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

3.1.1.4.e.Mîrac: Pê emr Ellay Pêyxembêr ma hem bi rûh xo hem bi vucûd xo bi name Buraq'a nişt yew astor û tol Cebaraîl a mekke de Mescid-î Heram ra Mescid-î Aqsa Ucar zî –kî iney von Îsra-ucara zî bi mirac (sey asansor.)

3.1.1.4.e. MÎRACÎ⁸³PÊXEMBERÎ

Ti hêvêr namey Homay vac, ti namey yi r' benî muhtac
Pêyxembêr ard panc wext nimac, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Ti pê zîkir akir berî, ti pê şikir bid` xeberî
Pê fikr şû dunyay vêrî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

⁸¹ *Hafîz:* Sifat Ellay ra yew o. Ma'na xo mûhafîz o. <http://www.tdk.gov.tr/>. 20 Çile 2014.

⁸² *Zarî :* Qarî kewtiş/-ene , bermayîş/-ene. Ferhengê Kûrdî (Zazakî-Tirkî),e.e., r.188.

⁸³ *Mîrac:* Pê emr Ellay Pêxember ma hem bi rûh xo hem bi vucûd xo bi name Buraqa nişt yew astor û tol Cebaraîl'a mekke de Mescid-î Herom ra Mescid-î Aqsa Ucar zî –kî iney von Îsra-ucara zî bi miraca (sey asansor yew çi yo) hewt qat viceyn cor yen Sidret'ul Munteha viceyn hûzûr Ellay. Tîya de sêr bê wext û bê mekan Ellay'd qal keno. <http://www.tdk.gov.tr/>, 20 Çile 2014.

Ti xeberey Mîrac bira, pê Zazakî beşnaw mi ra
Ez yew dua wazen tu ra, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Wazên derdan xwi rî darî, Hoday xwi rî bik`ir zarî
Beşnaw mi ra m`ena barî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

M`ena barî mi ra beşnaw, destan mi ra bişim tiaw
Hoday wi ma rî rehma daw`, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

M`ena barî biwan rind vên, ti vên se kerd `erd û asmên
Ti vên senî mehkema bên, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Ino `erd vûn: “Ez ik ez a, ez ik esta ez merkez a
Merkêz mi d` bên herb û xeza.”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Asmên vûnû: “Ez ha ser a, mi estarey kêrd xwi ver a
Ez rind a, ez munewer a”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

`Erd vûn: “Merkêz merkezûn a, ez merkêz darûn, rezûn a
Ez ik esta ez zozûn a”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Asmên vûn: “Erdo, ti gec î, ez a merkêz aşm û rucî
Ez zaf pîl a, ti zaf qic î.”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

`Erd vûn: “Ez cey` insanûn a, cey` cindûn û heywanûn a
Ez tarîxî zemanûn a”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Asmên vûn: “Mi d` melaketî estî, tu d` bên felaketî
Ez a cayî selametî”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

'Erd vûn: "Ez cey` enbîyan a, ez merkezî ewlîyan a
Ez ik esta ez însan a", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Asmên vûn: "Ti xebêr medo, 'erş ha mi d' o kûrsî mi d' o
Lewhî Mehfûz nika mi d' o", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

"Erd vûn asmên ra: "Bib` haya! Pîley teyna qey Homay a"
Qala weşa 'erdî va ya, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

"Ha mi d' Mûhemmed Pêyxember, ez pê yi bîya munewer"⁸⁴
Asmên va: "Ellahû ekber!", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Asmên va: "Mi r' çîn xeberî, ez nîşken zor` 'erdî berî
Ya Reb wazen Pêyxemberî!", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

"Ya Reb, ti k' estî qadir⁸⁵ î", şerêf 'erdî estû, la mi rî?
Wazen inî misafirî", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

"Mûhemmed ik est yew sedef⁸⁶, yi ra resa 'erdî şeref
Wazen ez bib yi r' yew hedef", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Uca d' gina asmên recef, va: "Wazen ez bigîr şeref
Pê Bûraq⁸⁷ û Mîrac Refref"⁸⁸, Pêyxembêr ma vicya Mîrac"

⁸⁴ **Munewer**: Yew merdim zîwanê ayî, entelektuel.

www.turkcebilgi.com/sozluk/munevver, 21 Çile 2014.

⁸⁵ **Qadir**: Sifat Ellay ra yew o. Ma'na xo wayer qûdret o.

www.nedirnedemek.com/kadir-nedir-kadir-ne-demek. 22 Çile 2014.

⁸⁶ **Sedef**: Sedefêd yew ma ddeyo biriqneye, sipe û huşk. sedef.nedir.com/, 20 Subate 2014

⁸⁷ **Bûraq**: Astorê ke Pêyxember ma ke pê vica Mîrac. Nomayastorê pêyxembêrma.
www.ismininanlaminedirx.com/burak-isminin-anlami-nedir-3756/. 20 Subate 2014

⁸⁸ **Mîrac Refref**: Yew kûmaş nemir û barî. Peryxember ma şewê Mirac'id çond qat pê na doşeg vica. sozluk.ihya.org/dini-terimler/refref.html, 20 Çile 2014.

Homay ven da asmên serî, va: “De'ewet ken Pêyxemberî
Resay cennet inî xeberî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac”

Cennêt 'eşq yi nîxemelna, qey Pêyxember xwi xemelna
Heme nûr d' xwi remelna, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Serr`pêyxembêr bîy çewres new, Cebraîl⁸⁹ yi r' ame yew şew
Va: “Ya Mûhemmed warzi pay rew!”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Wi key Ummuhan⁹⁰ derakot, aşmê Recêb⁹¹ resay vîst hewt
Estarey sibay nîakewt, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Cebraîl va: “Warz bî Herem, Mûhemmed ame sêr zemzem
Desmac girot, yi tepîşt gem, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Cebraîl gêm Bûraq tepîşt, Mûhemmed Pêyxember wenîşt
Wir dîn rahar Qudus⁹² tepîşt, Pêyxembêr ma vicya Mîrac
Bûraq hezey heway şina, ça veynena pay runena
Mûhemmed Mûstefay bena, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Şî hêt Beyt'ul muqeddes` ra⁹³, wir dî bî xalî hes-bes ra
“Fesubhan'el-lezî esra”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

⁸⁹ **Cebraîl**: Çeher melegon ra yew o. Gorê Îslamîyet pêxember'ir vahiy on, Vazîfe ey emron ey û qedexon (yasak) ey xeber don înonon. tr.wikipedia.org/wiki/Cebraîl. 20 Çile 2014.

⁹⁰ **Ummuhan**: Yeno ma nayê “may hukumdaron”. www.ismininlanlaminedirx.com
› Arapça İsimle, 20 Çile 2014.

⁹¹ **Recêb**: Taqvîm Hicrî de name yew aşm o. www.mumsema.com › ... › Misafir Soruları › Ne Nedir, 20 Çile 2014.

⁹² **Qudus**: Ewro zerê siniron Îsraîl de Kabe ra ver qutsal mekon înonon bi. tr.wikipedia.org/wiki/Kudüs, 20 Çile 2014.

⁹³ **Beyt'ul muqeddes**: Kabeya muqaddes/qiyemetin. (phalastin.blogspot.com/.../beytul-muqeddes-isl), 20 Çile 2014.

Pêyxembêr Mekke d' xwi wepîşt, sukey Mekkî ra şew warîşt
Resa sukey Qudus ruenîşt, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Şewa tarî çîn û hes-mes⁹⁴, şewa tarî rakot herkes
Şi resa Beytu'l Muqeddes, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Hezret Mûhemmed ame war, hêt Herêm ra yi birna xar
Pêyxemberî zî amey onvar⁹⁵, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Hezret Mûhemmed şî zerre, cemaet wa: “Werre! Werre!”
Vengî resay herr û kerre, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Pêxemberû kerd yew nîda⁹⁶, cemaetî vet yew seda⁹⁷
Va: “Merheba!”, va: “Merheba!”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac.

Cemaet yin ame tamam, Hezret Mûhemmed bi îmam
Yin kerd nimac, yin da selam, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Pêyxembêr maked yew nimac, Pêyxember ney xwi ser tac
Pêxamberî r' amey Mîrac, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mûhemmedik est yew sedef, wenîşt Mîrac da yew şeref
Gina Muhemmêd yew recef, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mûhemmed vicya Mîrac ser, Cebraîl yi r` bi yew rehber
Wir dîn va: “Allahû ekber”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

⁹⁴ *Hes-bes*: Bêvengê.

⁹⁵ *Onvar*: Cîyer.

⁹⁶ *Nîda*: Vengdayîş/-ene. tr.wikipedia. org/wiki/**Nida**_(sanat), 20 Çile 2014.

⁹⁷ *Seda*: Veng. www.uludagsozluk.com/k/**seda**/, 20 Çile 2014.

Hezret Mûhemmed Pêxember, Herêm Qudus ra şî teber
Hemîn va: “Ellahû ekber!”, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Gueştarî k` ez tu r' vac heyne, Mekke ra şî Tûrî Sîna,
Uca ra zî şî Medîna, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Medîna ra yi kot rahar, sukey Qudusî d' amey war
Qudus ra wi vicya dîyar, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Qudus îstasyuney 'erdû, sarey Qudus` sarey derdû
Pêynî d' Qudus ben` cey merdû, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Qudus îstasyuna pîl a, ti vûn Mûhemmed yew vil a
Saley surêt hezey kill a, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Qudus îstasyuney cêr î, Mûhemmed ame ver` berî
Wenîşt Mîrac dey xeberî, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Hezret Mûhemmed Mustefa, wi bi îmam 'ul-enbîya
Torî Cebraîl kot hewa, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Pêxemberî yin deramênd, pêxambêr Qudus deca mênd
Wi w Cebraîl tukteyna mênd, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Mîrac bi sey yew minara, Mîrac a pê leqey ca ra
Vicyey gewey na dunya ra, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Dunya îstasyuney cêr î, şî Mîracey Pêxemberî
Vêr xwi tada asmên serî, Pêxembêr ma vicya Mîrac

Dunya pê 'eşq ha gêrena, dormaley xwi w ruêc gêrena
Mîrac şina agêrena, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mîrac vecena raharû, ya lez şina sey teyarû
Resey sêr aşm û astarû, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Aşm û ruc û astarû ra, vîyêrt ini raharû ra
Qat û qatî asmênû ra, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Qatey asmên yewin ça ya? Uca d' yew dîk dî sey saya
Wi dîkan`'erdû kenû haya, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

O dîk vênayîşî r` mexsus, inî wanên ti vûn Tawus
“Sûbhane`l-melîku`l-quddûs”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Dîk asmênû da yi selam, va: “Merheba tu r' ya îmam!”
Pêl xwi akêrd ey kerd qiyam⁹⁸, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Qatey dîyin, qatey hîrin, çeher, pancin, şeşin, hewtin
Çiqas yi şî hurmet dî yin, Pêyxembêr ma vicya Mîrac
Zaf hurmet kerd şarî corî, hemîn melaket û hûrî
Yin va: "Nûrî, nûrî, nûrî", Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mîrac şina sey teyara, hêt Sîdret`ul-Munteha⁹⁹ ra
Asmên şeşin de yew dar a, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

⁹⁸ **Qiyam:** Aslê xo de “pay ra vindertiş , variştiş raştbiyayiş” o.
sozluk.bilgiportal.com/**nedir/kıyım**, 26 Çile 2014.

⁹⁹ **Sîdret`ul-munteha:** Pêyxember ma wextokî vica Mîrac sifte ame tîya.
www.bilginindibi.com, 14 tebaxe 2014.

Darey Sîdre¹⁰⁰ rindey d' yew a, uca d' ne suk a ne dew a
Dunyay cêrî d' hema şew a, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Melakêt asmênû yên war, sey jetû yên bîn a dar
Sîdre ra wi vicya dîyar, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Sîdre îstasyuney heway, Refref amey qey Mûstefay
Çiqas xerîb gurey Homay , Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Sukey Mekkî derey xwi rî y` , Mûhemmed şî dunyay cûarî
Yi dî melakêt û hûrî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Cebraîl yi r` benû yew şef, qatûn asmênû gên hedef
Pê Bûraqû Mîrac, Refref, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Bûraq yi r' bî sey yew teqşî, ver` xwi tada hetî Qudsî
Cebraî va: “Ti nîtersî!”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mîrac yi r' bî sey teyara, sey teyara şî hewa ra
Hetî Sîdrey` Munteha ra, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Refref yi r' bî sey yew fuzey, dayrey Rebbî dî sey muzey
Rebbî zî yi dî, sey yi hezey, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mhemmed sek wenîşt Refref, uca d' gina yi yew recef
Hîcab ver a yi bi hedef, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Pê Refref sey fuzey heway, Mustefaşin d' ewêt Homay
Homa dewet ken Mûstefay, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

¹⁰⁰ *Darey Sîdre*: Mecazî yew ma qam pîl o. (www.nedirnedemek.com/sidre-ağacı-nedir-sidre-ağacı-ne-demek, 12 Tebexê 2014.

Ino de'ewêt heqîqetî, ino de'ewêt m'erîfetî
Hedîyeûn` şerîfetî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Lay` kaînat nika rîşte, nîştey kaînatî zî nîşte
Mûhemmed sey girzî pîşte, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Lay kaînat ra pê nîmend, nîştey kaînat îz yi wend
Cebraîl yew deme ramend, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Cebraîl yew deme ramend, weyra pê Cebraîl ca mend
Kîlometre nîn vacîçend, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Dergey Mîrac nîna reqem, dergey Mîrac nîna qelem
Refref *ser o ruişyqedem*, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Refref yi r` bî yew asansor, pêxeber pê Refref şî cor
Uca d` çîn hor û vart û vor, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Wi şî yew ca, resa yew ca, jet û fuze nîşîn uca
Pê qudrêt Homay xwi vicya, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Mîrac Mûhemmed pêyxembêr, xarîc quwêt benî beşêr
Xebêr Mîrac zaf weş xebêr, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

'Erş û kursî¹⁰¹, lewh û qelem¹⁰², hem cennetû hem cehennem
Yi dî hîkmêt nînî reqem, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

¹⁰¹ *Erş û kursî*: Teht Ellay û kûrsî (meqam) Ellay o. quran.al-shia.org/tr/F&Q/01.htm, 23 Elule 2014.

¹⁰² Lewh û qelem: Qelem û lewha. <https://eksisozluk.com/?q=levh-i+kalem>, 23 Elule 2014.

Yi dî ma bê n'ers û ferş, yi dî hem îz tûrî wehşî
Şî nî cennet vî nî neqşî, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Yi dî neqş hîkmetan`Hoday , Hezret Mûhemmed Mûstefay
Şî Mîrac ame ver` sibay, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Şewa k` Pêyxember şî Mîrac, yi kerd hîrê rekate nimac
Pê eşq û şewq nay xwi ser tac, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Yi Homa dî, wi şî xwi ra, ey heyna dî mevac zur a
“Reahû nezleten uxra”¹⁰³, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Yi Homa dî bê ca w teref, Hoday yi d` xebêr dey bê herf
Gina Pêyxember yew recef, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Bê radar, bê televîziwon, rindey Rebbî yi r` bî`eyan
“Ma kezebe`l-fûad”¹⁰⁴biwan, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Vato k` ey Reb` xwi het vatû, ey wend, va: “Ettêhiyyatû”¹⁰⁵
Îlm û hîkmet zaf oratû , Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Va: “Ya Rebbî, mi veng merreyk!”, Hoday va: “Ya Hebîb¹⁰⁶ lebbeyk¹⁰⁷!”
Hem va: “Esselamû e`leyk!”, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

Duay Hebîb qebul bona, qaley yi ya dîyin na
Va: “Esselamû e`leyna!”¹⁰⁸, Pêyxembêr ma vîcya Mîrac

¹⁰³ “*Reahû nezleten uxra*”: Dorima dîyîn û ca deyî dî.

www.kurantefsiri.org/hidayet.aspx?sID=53, 23 Elule 2014.

¹⁰⁴ “*Ma kezebe`l-fûad*”: Zer o çî ke dî înkâr nikerd.

www.kuranmeali.org/53/necm_suresi/11.../kurani_kerim_mealleri.aspx, 23 Elule 2014.

¹⁰⁵ “*Ettêhiyyatû*”: Silom pîyeron ser rê bo. www.islamiyet.gen.tr/namaz-dualari/ettehiyyatu-duasi.html, 23 Elule 2014.

¹⁰⁶ *Hebîb*: Heskerdox mi. www.nedirnedemek.com/hebib-nedir-hebib-ne-demek.

¹⁰⁷ *Lebbeyk*: Waştê to temom yen ca, 23 Elule 2014.

Vac: “Qulhuwellaḥû ehed”¹⁰⁹, Ellah yew, Resûl Mûhemmed
Veng şî Cebrâîl, va: “Eşhed”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Me`nay Mîrac me`na barî,şewey Mîrac yi kerd zarî
Rebbî ra ef waşt qey marî, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Wi berma, va: “Rebbî! Rebbî!”, “Ummeta gunekar se bî?”
Reb va: “Efû ken ya Nebî!”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

“Eyan yin îr ez settar a, gunan yin îr ez xeffar¹¹⁰ a
Ummetey tu e`f ken cara”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Yi va: “Ya Rebb! Ummet!,Ummet!, Senî ummet şNa cennet?”
“Ya Reb! Ummet îr bik` rehmet!”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

“Na ummet gunekara, gunan xwi ra zaf bêzara
Ez ef ummet wazen cara”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Homay va: “Eyyûhe`l Resûl!,¹¹¹Meters ez tu niken melul!
Dû`an tu w ummet ken qebul”, Pêyxembêr ma vicya Mîrac

Hezret Mûhemmed Mustefa , wi ame war ummet ra wa
“Ma yentîqû e`nîlhewa”¹¹², Pêyxembêr ma vicya Mîrac

¹⁰⁸ “*Esselamû e`leyna*”: Selom toma serbo. sozluk.ihya.org/dini-terimler/**lebbeyk**.html, 16
Gûlon 2014.

¹⁰⁹ “*Qulhuwellaḥû ehed*”: Vaj wû tek Ella û. (www.zazaki.net/file/vate-22.pdf, 23 Elule
2014.

¹¹⁰ *Xeffar*: Gûnon ti ra verîna. (ww.turkcebilgi.com/sozluk/**gaffar**, 23 Elule 2014.

¹¹¹ “*Eyyûhe`l Resûl: Ey qasid mi*.

¹¹² “*Ma yentîqû e`nîlhewa*”: Wu xo ser qal niken.

Tu watey xwi meverd belî r', qey vil hurmet bikir telî r'
Dua bik` Mûhemmed 'Elî r', Pêyxembêr ma vicya Mîrac
Mîladî 1971 'de telif edilmiştir.

Haci Xoca Mûhemmed Ali

3.1.1.4.f. Rihlet: *Mergê Pêyxember ma ra behs beno.*

3.1.1.4.f. Wefatî Nebî

Namey Hoday ben rehber ma, pê Hoday abên xebêr ma
Merg ha yenû verî bêr ma, dunya ra şî Pêyxembêr ma

Merdîm nezan ti vûn vergû , wi vûn rahar mergî dergû
Çend weş ma nî pêynî d' mergû , dunya ra şî pêyxembêr ma

Dunya bena fanî fanî¹¹³ , nibena ma qey însanî
Meren çiqas însan ganî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Meren şînu benî însan, rî dunya ra iney bizan
Vac: “Kullû men 'eleyha fan”¹¹⁴ , dunya ra şî pêyxembêr ma

Ti veyn ximêt inî dînî, ti caverdên sifre w sînî
Ti caverdên kîye w cinî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Bîg desmacû bik` nimacû, ti caverdên keynû lacû
Ti caverdên textû tacû, dunya ra şî pêyxembêr ma

Hoday xwi rî bik`ir zarî, derdan xwi rî biwaz darî
Pêynî d' merên mekir yarî, dunya ra şî pêyxembêr ma

¹¹³ *Fanî:* Vîyarte. nedir.dictionarist.com/fani, 23 Elule 2014.

¹¹⁴ “*Kullû men 'eleyha fan*”:Kom ke nê ser do, mutlaq meren. <https://eksi-sozluk.com/kulli-men-aleyha-fan--1227618>, 23 Elule 2014.

Pêxemberî ha herr bind ey, sirrî Homay nikayîn dey
Ti caverdên na rindey, dunya ra şî pêyxembêr ma

Îbret bigîr ti hêvêrî, beşnaw wefat Pêxemberî
Selawatû bîya ey rî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Aşmû ra aşmey sefer, Rebbî ey ra amey xeber
Nîweş kot Hezret Pêxember, dunya ra şî pêyxembêr ma

Aşmey Sefer îz amey şî, pêyxembêr ma kot niweşî
Rî 'erdû ra vîcyey weşî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Rebîûlevvel¹¹⁵ bî newey, aşma newey bî çend şewî
Melaketî debî lewey, dunya ra şî pêyxembêr ma

Melaketî debî lewû, xeber giney sukû-dewû
Xeber giney rucû-şewû, dunya ra şî pêyxembêr ma

Rucû weştên niakewtên, şewû weştên *birakewtên*
Qîyamet weştên pakewtên, dunya ra şî pêyxembêr ma

Qîyameta pîl vûn na', qîyameta qic ha yena
Qîyametey ma zî bena, dunya ra şî pêyxembêr ma

Yew ruc vicya sêr mînberî¹¹⁶, yew xûtbe wend Pêxemberî
Yew naz ra ey dey xeberî, dunya ra şî pêyxembêr ma

¹¹⁵ **Rebîûlevvel:** Aşmê Hicrî ra qabûl bena. tr.wikipedia.org/wiki/Rebîûlevve, 26 Elule 2014.

¹¹⁶ **Mînberî:** Ca ke mallay xo tbe donî. wikipedia.org/wiki/Minber, 26 Elule 2014.

Vêr xwi tada cemeat xû, vêr xwi tada ehlî beyt ¹¹⁷xû
Yew naz ra kerd wesîyet xû, dunya ra şî pêyxembêr ma

Va: “Wa mi buş Hezret 'Elî, pê destûn xo ino welî’
Wa awkey mi cikur Fedlî”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Nimac mi ken Siddîq Ekber, bewn xelîfe wi bewn rehber”
Otir va berma Pêyxember, dunya ra şî pêyxembêr ma

Wi berma va: “Ez rehber a, ez a hem pîya hem bira
Ez qey şîma r' Pêyxember a, dunya ra şî pêyxembêr ma”

“Xatir şîma sehabûno ¹¹⁸, xatir şîma ewladûno”
Pêyxembernesîhet dûno, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Ez şîma r' vûn îlm û îrfan, mira pê zî merg û Qûr'an
Mi ra pê zî wirdîn bizan”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Va: “Pê Qûran bigên hîkmet”, va: “Pê mergî bigên îbret”
Cemaet xwi r' da nesîhet, dunya ra şî pêyxembêr ma

Va: “Gueştarî nesîhetî, xatir şîma cemaetî
Xatir şîma ehlî beytî”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Xatir şîma, xatir şîma”, va, berma zaf pêyxembêr ma
Warîşt ame key Fatima, dunya ra şî pêyxembêr ma

Sêrr pêyxembêr şeşt û hîri, ruecgarû ra rueco Kîre ¹¹⁹
Wi hem axa w hem îz mîre ¹²⁰, dunya ra şî pêyxembêr ma

¹¹⁷ **Ehlî beyt**: Cis Pêyxember mayo. ehlibeyt.nedir.com/, 26 Elule 2014.

¹¹⁸ **Sehabûn** : Ambaz Pêyxember mayî. tr.wikipedia.org/wiki/Sahabe, 26 Elule 2014.

¹¹⁹ **Kîre**: Çekûya Arminkî ya yeno ma na yewşeme. /Pazar.

Axay Pêxemberû rakewt, rucgar niweşî bî deshewt
Wi sêr cilanî mergî d' kot, dunya ra şî pêxembêr ma

Şewa dişemey bî tarî, sehabû kerd zarî zarî
Yî va: “Ma mendî bêwarî”, dunya ra şî pêxembêr ma

Ruc dişeme nimac sibay, cemaet kerd ey qey Homay
Hezret Mûhemmed Mûstefay, dunya ra şî pêxembêr ma

Vêr xwi tada cemaetî, vêrxûtada ehl-î beytî
Heraret da nesîhetî, dunya ra şî pêxembêr ma

Cemaetî r' kerd nesîhet, ehlî beytî r' kerd nesîhet
Sehabû zaf girot îbret, dunya ra şî pêxembêr ma

Pêxember şeşt hîri serre, bê key xwi ra wi şî zerre
Xeber giney herr û kerre, dunya ra şî pêxembêr ma

Xeber giney asmîyên sêrî, xeber giney dunyay cêrî
Resey cennet nî xeberî, dunya ra şî pêxembêr ma

Ame war Hezret Cebraîl, ey ra ver ame 'Ezraîl
Ya Rebb! Îman manik zaîl¹²¹, dunya ra şî pêxembêr ma

'Ezraîl vêr ard xeberî, ame vêr bêr Pêxemberî
Fatima amey pê berî, dunya ra şî pêxembêr ma

¹²⁰ **Mîre** : Wext de yew serok o. www.turkcebilgi.com/sozluk/mir, 26 Elule 2014.

¹²¹ **Zaîl**: Veng/bi Tirkî boş. www.turkcebilgi.com/sozluk/zail, 26 Elule 2014

Fatima va: “Ti kam bira?”, 'Ezraîl¹²² va: “Merom mi ra!
Ez yew xeber vûn pî tu ra”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Fatima va: “Xûerto hey mewş, tiyên kenî pî niweş
Pî va: “Kûm?”, yey va: “ yew Hebewş”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Fatima va: “Bawko yew xûert”, Pêyxember va: “Melek 'ul-Mewt”¹²³
Pêyxemberniweş payser kewt, dunya ra şî pêyxembêr ma

Pêyxemberva: “Wi ganger¹²⁴û , wi ha yenû ganû berû
Wi ha nika ganû serû”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Wi ha ma xey ma nîcnenû, wi ha quçey ma rîcnenû
Wi ha yewey ma vîcnenû”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Wazîfey ey zaf zaf muhîm, wi yen verî berû timtim
Wi Hesên Huseyn ¹²⁵ken yetîm”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Virsey ey bîya sip sipê, cinan ciwonon kerdên vîyê
Wi ganger û ganû ken rey, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Wi ardoxî xeberûn o, qefelnoxî berûn o
Gangerî Pêyxemberûn o”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Gûn merdim gen kenû kerre, merdim neşken bik`û gerre
Tira vac wa bêrû zerre”, dunya ra şî pêyxembêr ma

¹²² *Ezraîl*: Melaîke ke name Ella'ya gon ke gen. tr.wikipedia.org/wiki/Azrail, 26 Elule 2014.

¹²³ “*Melek 'ul-mewt*”: Mele ke merg. sozluk.ihya.org/dini-terimler/melek-ul-mevt.html. 26 Elule 2014.

¹²⁴ *Gangêr*: Merdim ke gon gen. Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.55.

¹²⁵ *Hesên-Huseyn*: Torn pêyxembêr mayî. www.nurnet.org/hz-hasan-ve-hz-huseyin-r-a-kimdir/, 26 Elule 2014.

Fatima va: “Xûerto bira!,Ti qey nîn zerre la çi ra?
La ti se vanî pî mi ra?”, dunya ra şî pêyxembêr ma

'Ezraîl selam da hêvêr, amey zerrey keypêyxembêr
Pêyxembêrweş dey xebêr, dunya ra şî pêyxembêr ma

Pêxambêr va: “Ya 'Ezraîl! La çaw biray mi Cebraîl?
Ek wi bêrû ez ben qaîl”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Hezret Cebraîl ame ser, va: “Esselam ya Pêyxember!”
Yî da selam, wi ame ver, dunya ra şî pêyxembêr ma

Pêyxembêrva: “Ya Cebraîl! Sebena ummeta cahîl?
De hey bî ver ya 'Ezraîl”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Ez ha meren şin dunya ra, m'elûmat wazen şima ra
Ummetey xwi r' bermen cara”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Cebraîl va: “Ti meb melul, ummet efû bena ya resul
Hoday dua kerda qebl”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Va: “Hoday va 'ez xefar a, ez zûn ummet gunehkar a
Ummetey tu efû ken cara”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Pêyxembêrva: “Ez bîya rehet, ummetey mi r' bik` merhemet
Ya 'Ezraîl mi r' bik` rehmet”, dunya ra şî pêyxembêr ma

“Ummet vera mi r' zehmet bik`, ya 'Ezraîl zaf şefat bik`
Ya Rebb! Ummet îr rehmet bik`”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Va: “Ya Cebraîl biewn mi ra!”, Cebraîl nişka bewn ey ra
'Ezraîl dusa gûn ey ra”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Asmînû ra şarî corî, amey melakêt û hurî
Decî mergî çiqas zor î, dunya ra şî pêyxembêr ma

Vil a sura rezî bî zerd, 'Ezraîl ruhpeyxembêrberd
Hezretpêyxembêrwefat kerd, dunya ra şî pêyxembêr ma

Ehlî beytî r' dunya bî hor, melakêt ha yenî sey vor
Ruhpeyxembêrgirot şî cor, dunya ra şî pêyxembêr ma

Gurey Hoday çiqas xerîb, Aîşe va: "Ha çaw hebîb?"
Fatima¹²⁶ va: “Ha çaw tebîb¹²⁷?”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Aîşa¹²⁸ va: “Hebîb merdo”, ey nano cew mird niwerdo
Şew nirakot nimac kerdo”, dunya ra şî pêyxembêr ma

Fatima va: “Bawo! Bawo!”, Fatima va: “Hebîb çawo?”
"Wehîy Asmênû biryawo", dunya ra şî pêyxembêr ma

Aîşa va: “Ma vey mendî”, Aîşa va: "Ma ca mendî"
Yey çend ayêt Qûran wendî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Fatima va: “Dayey hey veyn, yetîm mendî Hesen-Huseyn
Ya Rebb! Ma ey cennet diveyn”, dunya ra şî pêyxembêr ma

¹²⁶ **Fatima:** Keyney Pêyxember maya. may Hz. Hesen û Huseyn a. www.TDK./Fatima, 26 Teşrîn werên 2014.

¹²⁷ **Tebîb:** Toxtor. nedir.dictionarist.com/tabip, 03 Teşrîn werên 2014.

¹²⁸ **Aîşa:** Cinî Pêyxember ma dîyin a. tr.wikipedia.org/wiki/Aiše, 03 Teşrîn werên 2014.

Micî xemî nîşt rî 'erdû, ehlî beytî bî sey merdû
Sarey eyn bi sarey derdû, dunya ra şî pêyxembêr ma

Yîn Hoday ra weştên sebir, şewa paşmey¹²⁹ wi şî qebir
Xelîfe bi Eba Bekir, dunya ra şî pêyxembêr ma

Medîna sukeypêyxembêr, Îslamey heyna bî sey vêr
Xelîfeteş reseş Omer, dunya ra şî pêyxembêr ma

Medîna sukey Qûranî, *hezewk* Pêyxember bi ganî
Xelîfeteş kewt Usmanî, dunya ra şî pêyxembêr ma

Medîna yew suka gulêr, tede defin bi Pêyxember
Xelîfe bi 'Elî Heyder, dunya ra şî pêyxembêr ma

'Elî Heyder Hezret 'Elî, ya Rebb (!) qey vil efû bik` telî
Zazakî vûn Mehemed 'Elî, dunya ra şî pêyxembêr ma
Miladi 1970'de telif edilmiştir.

Hacı Xoca Mûhpemmed 'Elî

¹²⁹ ***Paşmey***: Paşeme/Perşembe. Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.110.

3.1.2. Mewlid-î Zazakî (Mewlidîye 2005)

Zazacada Mewlid-î Şerîf-î Munîf

Yazan El-Azîz Palû Hûn Beldesî Sakînlerînden Mehemed ‘Elî Öztürk

h. 1426-m. 2005

Wazeyn çimo xwi akî

Wazen cevherû cakî

Biwon mewlid Zazakî

Weşû sey şito hakî

Xeber duna qelem

Zazakî duna çelem

Ya duna weş yew helem

Mewlid nebî kena ‘elem

PÊ QELEM MÛHAMMED ‘ELÎ HUNÎ

Qelem pê ‘eşq bî usbaz¹³⁰

Bi hezey yew teyra xaz

Nûnî ‘eşqî kerdû gaz

Zazakî vet yew avaz

Qelem wengû avaza

Nûsena mewlid-î Zaza

“Mîn fedlî Rebbî haza

Fela teqûlû maza”¹³¹

¹³⁰ *Usbaz*: Senettarane.

¹³¹ *“Mîn fedlî Rebbî haza*

Fela teqûlû ma za”: Nê yew fazîlet dayê Rebbî min o.

(<https://eksisozluk.com/haza-min-fazli-rabbi--4375049>, 03 Teşrîn

werên 2014.

3.12.1. TAQRİZ!

Şark memleketinde okunan Mevlidi Şerif; Kürtçe, Farsça, Arapça karışımı gayet ağır bir lugatle yazıldığından Kürtçe Mevlid diye okunduğu halde hiçbir Kürt, bazı kısımları hariç, bir şey anlamaz. Bilhasa bazı edebi kelimelerle, edebi manalarla süslendiği için manası gayet güç olarak çözülür.

Malum Zaza lehçesini konuşanlar ise hiç de anlayamazlar. Şimdiye kadar yazılan Zazaca mevlidler ise yine lugatlerle süslendiği için yine cüzi bir kısım müstesna Zazalarca da anlaşılmıyor.

Haci Hoca adıyla maruf arkadaşımız Mehemed Ali Öztürk tarafından kaleme alınan Zazaca Mevlidin gayet açık bir Zazaca ile mahirane¹³² bir şekilde tahriri dikkate şayandır. Mevlid gayet lirik nazmı ve samimi ifadesi ve ümmileri bile heyecanlandırıp galeyana getirmesi arkadaşımızın (şairin) manevi aşkıdaki kudretini izhar eder.

Bütün ümilerin gayet fesih¹³³ bir tat ile yazılan bu Mevlid karşısında gösterecek[leri] sempati¹³⁴ gayet şahane ve ihtişamlı olacaktır. Bütün çevre ve millet uleması namına ve bütün Zaza kardeşler adına nazıma şükranlarımızı bildirir, mükefatını Cenabı Allah'tan niyaz eyleriz.

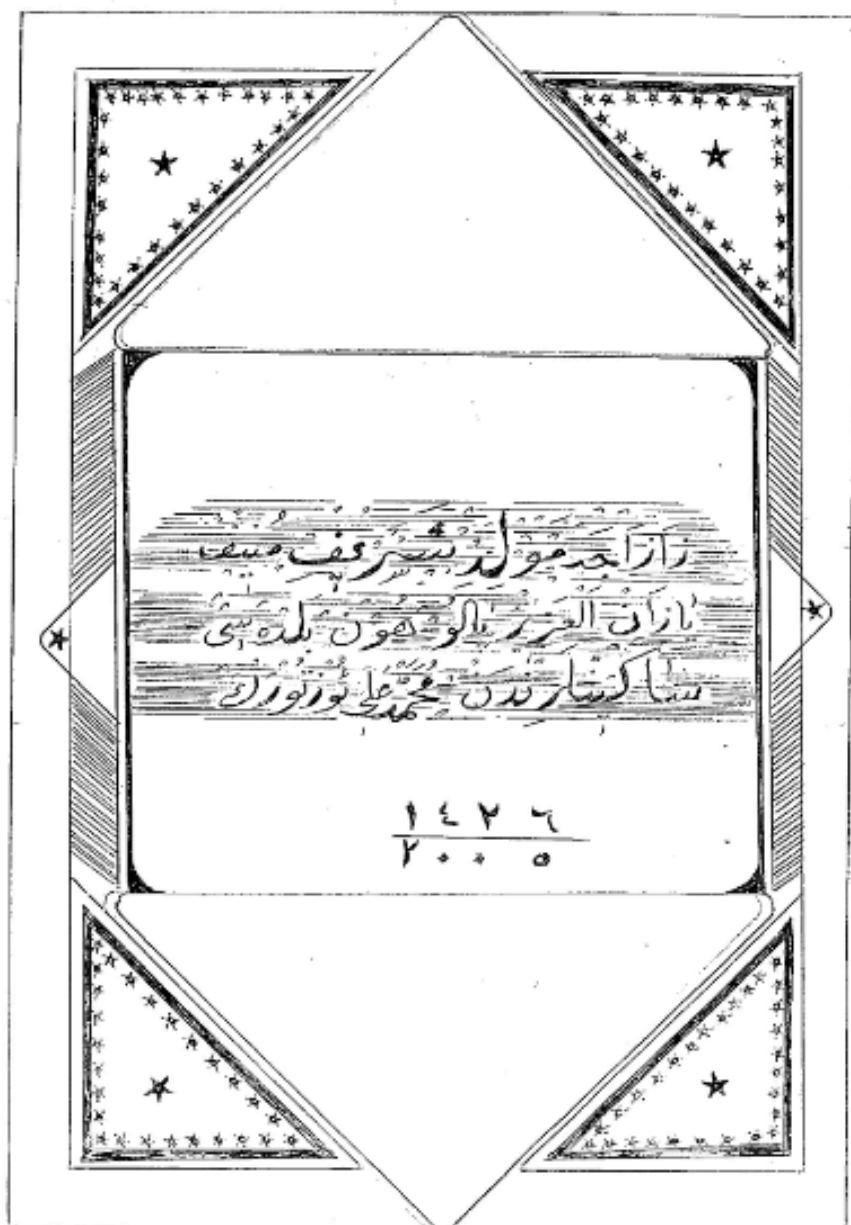
Septioğulları'ndan Ahmed Fuad

¹³² **Mahirane:** Bima'rifet. nedir.dictionarist.com/mahirane, 03 Teşrîn werên 2014

¹³³ **Fesih:** Akerde, rahat yen fehmerdiş. fesih.nedir.com/, 03 Teşrîn werên 2014

¹³⁴ **Sempati:** yew çi kebegom bibo. sempati.nedir.com/, 03 Teşrîn werên 2014

Orîjînal Esêr Hunî ra Hîri Rîpel Nûmine:

۱

وایس جو سحر و جادو کی
 بوون مولد زان کی و سحر و جادو کی
 نبرود و نا قائم زان کی و نا قائم
 یا دونا و س بوهم مولد یی کنا علم
 بی فای محمد علی هونی
 فای بی سون بی و سنا بی هری بو طرا غار
 نوی عشق کرد و کار زان کی و سنا و آواز
 فای فیکو آواز و سنا مولد زان کی
 بی فصل ربی خدا و سنا مولد زان کی

مولد زکری

مولد حضرت پیغمبر صلیو تو سلام پیر

جو هر وون مولد چن ری پیبری	از پی نومی هو ما کن پی پیبری
انی مولد (محمد) پیبری	از پی نومی هو ما وون پیبری
مولد مولد (محمد) مصطفی لاج پیبری	مولد مولد (محمد) مصطفی لاج پیبری
جارایوون بی بر او وی وایو	لاهی آنا و لاجی عبداللهیو
شاری مکی را سید طاووسا	سوی مکی نامه دنا مصطفی
شاری حدینا را سید طاووسا	هریت حدینا فریت پی بو صنا
امه دشار سنا نوح به پیغمبری	پیغمبری نای خود به پیغمبری
نوحا خانون و و لونا هیر و دوج	نای خود امنا خانون و و لونا هیر و دوج
تمام دیر سید جلها خاند و دود	جلها خانون و و لونا هیر و دوج

دما

3.1.2.2. Mewlid-î Zazakî

Mewlid -î Hazretî Pêyxember Selatû Selam eyr

3.1.2.2.a. Naad

Rîpela 1

(Mewlid wendiş çî feyîde don ma, qey koma nusay, Pêyxember komû, çî dê ame dunya, çî vazîfey kerd, amebîyayîş eyû qicey eyû xertêy ey ra behs beno pê selat-û selama qedeno.)

Ez pê nûmey Homay aken nî berî
Cewherûn mewlid vêcen rîy teberî

Ez pê nûmey Homay wûnen hey pîrî
Înî mewlid Mûhemmed Pêyxemberî

Mewlid, mewlid Mûhemmed Mûstefayo
Mûhemmed Mustefalac pîy û mayo

Lacî Amîna û lacî `Ebdilla yo
Cara yewek bê bira û bê wa yo

Sûkey Mekke'dame dunya Mustafa
Şari mekkî ra ey dî zaf yew cefa

Hîcret Medîna vireyşt pê yew sefa
Şarî Medîna ra ey dî zaf wefa

Pêyxember pîzey may xwi'd bi yetim bay
Ame dunya rasa pûnc bi yetim day

May xwi Amîna Xatûn ra ey werd gûc¹³⁵
Sûveyba Xatûn¹³⁶vû levna hire

¹³⁵ *Gûc*: Şit verîn.

Rîpela 2.

Rasav duyey lac Amîşna hûrîya

Tewrê Ebî Talîb ¹³⁷ame Sûrîya

Resa vist pûnc bi kamil hîn yew cîya

Bi Hatîca Xatûn girewt zewcîya

Resa çewres hellev deqqa hîn debî

Mûhammed Mûstafa Mekke'd bi nebî

Resa pancasna xoser tac şî Mîrac

Ey ma re ard ennî ponc wextî nimac

Poncas ra pê ey Hîcret kerd Medîna

Hûmay vû şerr-û kafiron ra qedîna

Mewlid Mûhammed Pêyxember yew heyat

Heyat Pêyxemberê ma soz selavat

Şima vazên cennet 'di weşî yew heyat

Heyat Pêyxemberwacîn selavat

Ripela 3.

(Qismo dîyîn de hîrî heyat “nûranî, rûhanî, cismanî” pêyxembêr ma hetê qavram ra behs ben. Dima hayata nûranî ra na qîsim dê behs ken. O wext Pêyxember senî rûh grewt adeta dunya rasey yew nûr, çunke rehber înonon qabûl ben. Amebîyîş pêyxembêr ma ra ver kom safhon ra vîyert heton Pêyxemberê ey ra behs beno.)

¹³⁶ ***Sûveyba Xatûn:*** Cariyey Ebû Leheb ib, Pêyxember ma kîyey Ebû Leheb dê bi, ya ewnîyey Pêyxember ma û şit da ci. Ebû Leheb dat Pêyxember ma bi. www.mumsema.com, 03 Teşrîn werên 2014.

¹³⁷ ***Ebî Talîb:*** Dat Pêyxember ma yo. (www.mumsema.com › 03 Teşrîn werên 2014.

Mewlid Pêyxember ma hîrê heyatî
Wazeyn biziwon goşdarî bik nêvatî

Yew heyat eyrvûnî hayat nûranî¹³⁸
Yew heyat eyr vonî heyat rûhanî¹³⁹

Yew heyat eyrvûnî hayat cismanî¹⁴⁰
Hîrê heme heyat tewir (mewlid) vonî

Ma hey veyrî heyat nûranî bîger
Ma tûr binûs biwon pê canû cîger

Homay nûrî xwi rayew nûr fereqna
Sey yew tavûs yew qendîl' di ereqna

Homay vaya nûr ez ehed¹⁴¹ ti Ehmed
Homay va ez tim tim esta Mûhammed

Nûrî Ehmed 'erêk vet çilkîbarîyî
Sev vist çêher hînzar çilkî kîbarî

Her 'g yew çilk bi yew Pêyxemberû ezîz
Her çilk bî yew Pêyxemberû temîz

Homay va ez yew hîznamûnîk¹⁴² bîya
Va mi mexlûqviraşt biziwon ez kîya?

¹³⁸ **Nûranî:** Yew meleîkeya rind ke kera naysena.

¹³⁹ **Rûhanî:** Ruha alaquadar, yew merdim ke dîna mezheba alaquadar bi. sozluk.ihya.org/dini-terimler/nurani.html, 06 Teşrîn werên 2014.

¹⁴⁰ **Cismanî:** Yew çî bi bedena alaquadar bibo. Yew çî temel xo dê maddî bibo. sozluk.bilgiportal.com/nedir/cismani, 18 Adere 2014.

¹⁴¹ **Ehed:** Erebkî de yeno manaye “yew”. Mesela Ella yew o, 18 Adere 2014 www.nedirnedemek.com/ehad-nedir-ehad-ne-demek, 18 Adere 2014.

¹⁴² **Mûnîk:** Mîyanîk/gizli, Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.251.

Va ez vazen tû viraz nûrî xwi ra
Va ti hes bik mi ra ez hes bik tû ra

Nûrî Ehmed Rebbî xwi Rî secde berd
Ey qey Rebbî xwi rî ponc rey secde kerd

Homay va ez tû ken lîlik¹⁴³ merîfet
Va lîrîk tû'd bays enî heqîqat

Va nameytûteryî namey mivacî
Secde vûn tû ken bezrey ponc wext nimac

Mûxey tû rî Ehmed bi asmen seyrî
Reyney Nû rî Ehmed bi erd-î ceyrî

Ripela 5

Edem her cind dewe aw bi heyvanî
Îblîsî adêr mila keytî nûranî

Homay Ehmed kerd heyatir yew heyat
Ma nimac'id ey ri onî selavat

*Şima vazên cennet 'di weşî yew heyat
Rûhî Pêyxembervacîn selewat*

(Na qisim dê hayat 'nûranî' ra behs beno. Pêyxemberheton bi kom safhon ra vîyert vercî ney ra destpêkerd. Tîya de meseley Hazretî Adem û şeyton telmîh bena. Însonon tîya de çiney ra virazîyayo, yew îmtîhan yen ke vîr.)

Heyat Pêyxemberî dîyîn rûhanî
Nûrû temiz bi rûh sîrrî rehmanî¹⁴⁴

¹⁴³ *Lîlik*: Eynê. Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.206.

Rûh bê yew serrî bimon ‘ilmî-î sûbhanî¹⁴⁵

Sir bê yew sir bimon sirrî rebbanî¹⁴⁶

Nînû reqam ez vacî asr-û ser

Homay ya çilkey ereq kerd mûnî her

Pê a çilk her alawît kerd mîraz

Homay va ya Cebraîl Adem viraz

Yew emir da va ya Cebaraîl Emîn

Va Adembûn Babî însanon hemîn

Rûcûyiruh vist Adem bê ganî

Homay wû vet cennet-î xwi nûranî

Melaketew Adem’ir yew secde berd

îblîs înad Adem’ir secde nikerd

Cû ra îblîs-î bê le’înû bê şeytan

Homay wû ma rî kerdû yew îmtîhan

Rîpela 6:

Homay Adem ra viraşt daya Hawa

Îblîs xwi resna cennet ey vist heva.

¹⁴⁴ **Rehmanî:** Sifat Ellay ra qebûl benî. Zid şeytanî yo. Yanî merhamet kerdiş/-ene, gune omeyiş, mûhafaza kerdiş, ef kerdiş... (www.uludagsozluk.com/k/**rahmani**/, 16 hazîron 2014.

¹⁴⁵ **Îlmî-î sûbhanî :** Îlm de tek Ellay çin o Ella her çî /ewk ra munezzeh o. www.nedirnedemek.com/**sûbhanî**-nedir-**sûbhanî**-ne-demek, 16 hazîron 2014.

¹⁴⁶ **Sirrî Rebbanî:** Sirri ke aîd Ella yo. www.nedirnedemek.com/**rabbani**-nedir-**rabbani**-ne-demek, 16 hazîron 2014.

Dayîn werdiş îblîs xelley aya dar
Ey cişt ra amey dunya asey var

Adem Hawa zaf bermey bî maşûra¹⁴⁷
Rûcû ra rûcû yişdûvc aşûra

Adem tewdî Hewa nikaû pişt a
Dî (Mûhammed) asmî nûra ha niştê

Her meyt ey va Adem Hewa bî melûl
Homay tevbevir dî zî kerd qebûl

MûhammedAdem Hewarî bê heyat
Hendey evladon eyn ey rî selavat

*Şima vazên cennet 'di weşî yew heyat
Rûhî Pêxember vacîn selewat*

***(Na qisim dê însan qey xatir hazretî Pêxembe ra dunya xelq bêya
ney ea behs beno. Hazretî Ella na dûnya qey xatir hazretî Pêxembe ra
xelq kerdû. Bê nê vazîfeyê Hazretî Pêxember ra zî behs beno.)***

Heyat Pêxember cismanî biwon
Hîrê heme heyatew (mewlid) biziwon

Eg nî ameynî(Mûhammed)'ül Emîn
Hetta ma enî mexlûqî qet nibîyn

¹⁴⁷ ***Maşûra:*** Hal ra kot. rmsinsi.net/showthread.php?p=1101546. 16 hazîron 2014.

Senî kû roj bê tincanûrîn nîbûn
Otûr mexlûq bê Mûhammedî nebûn

Homay vatî nîbin bînifelek
Ne înananû cindî heyvan ne melek

Yew kûhû maxû wesfûn ey bikûr erd
'Eceb wesfî heyat ey qey ey bêyn ferz

Wesfûn ey deyd anû ke ma veynî
Mevac bira ennî gûrey nî bennî

Ma pê şerbet şîrînşeker nûnû mîr
Wesfûn ey reyra heyat eyûn xwi vîr

Mûnî mewlid weşû tede benû mird
Wesfî pîlev merdûm qicik pê bûn kerd

Pêwesfûnbî merdim qicî benî pîl
Pêyxemberyewdara bînî gil

Çarey Adem çarey Hewa çarey şit
Bi merkezê nûrî vaharîy hedîs

Neqîl neqîl nûrî ey kewt çarey Xelîl
Hetta rasa çarey Hazretî Îsmâîl

Nûr pêyxembêr ma vaharîy qûvanî
Hetta resa kewt çarey Ednanî.

Vistû yew her ber ver tî nûrî nî şahî
Hetta resa kot çarey¹⁴⁸ Abdûllahî

Nûrî Pêyxemberda Abdûllahî heyat
Xendey heyatû memat eyr selavat

*Şima vazên cennet 'di weşî yew heyat
Gonî Pêyxembervacîn selewat*

3.1.2.2.b. Weladet: Amebîyayîş dunya ra Pêyxemberra behs beno. Ça de bîyo, may û pî ey kom o, may ey şir komî, kam roj ame dunya, seg ame dunya dunya dê çi hadîseyî amey meydon? Ma cewab nê person tîyadê veynen.

Abdûllah yew xwi'r to kamîl pewcîya
Pê Amîna keyney Vahab zewcîya

Şewey yenî gereyn receb ecaîb
Aya şewir vûnî şewey raxaîb

Aya şew'id Amîna ya Kamîla
Pê(Mûhammed) Mûsatafa'y bi hamîla

Abdûllah ra bi hamîley Ehmedî
Abdûllah ra bi hamîlay nî gedî

Amîna va bîya doxîm mewlidî
Bi şam'id doxim girewt gede nidî

¹⁴⁸ **Çarey** : Keder ra qebûl benû, seg Pêyxember ma çarey Abdûllay dê nusayo. Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], r.30.

Şam ra eger Medîna ‘d kerd vefat
Ebdûllah Amîna vird ehl-î necat¹⁴⁹

Homa teyna nî merenû tim û tim
Mûhammed mend may xwi’ d bi yetim

Zîyafed mewlid mendû ca
Ummey ey ra pê mewlid ûna ca

Amîna va aşmû rûcî mi debî
Va ma zûna yenû dunya nûsebî

Aşmey Reb’ul evvel¹⁵⁰ va bî dûves¹⁵¹
Va şewa deşemey ez menda bê kes

Yew Amîna yew Meryem yew zî hûrî
Amey mi het şewa tarî’y bî nûrî

Yew teyrû rinda ma ez menda ey ra
A teyrî pêl xwi kerd paştey mi ra

Mi dest eyn ra şimit yew şerbet şeker
Veyrî sehr-î ame dunya Pêyxember

Ame dunya hemîne û kerd weş
Qiyam hemînev va: “Esselat’u wesselam”

¹⁴⁹ *Ehl-î necat*: Dunyaya bin dê merdim qedeyî. <https://eksisozluk.com/?q=ehl-i-necat>, 16 hazîron 2014.

¹⁵⁰ *Reb’ul evvel*: Aşmê Hicrî ra yew a. Wext Gûlon qebûl beno. Pêyxember ma na aşm ame (<http://www.google.com.tr/search?q=Rebiulevve>), 16 hazîron 2014.

¹⁵¹ *Dûves*: Yew hûmara. 12/Des û de. Ferhengê Kûrdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.39.

*Şima vazeyn cennet 'di weşî yew heyat
Gonîgovdey Pêyxembervacîn selewat*

***(Tîya dê “Qismo merheba” vêneyn. Pêyxember nêmcetê dunya ney
hal/rewş yew şenayî dê qût benû. Pê merhebon û selatû-selamon qût kenî.
Pêyxember tîya de zaf meth benû.)***

Ripela 9:

*Hemînev merheba ya merheba
Merheba ya merkez-î ehl-î aba¹⁵²*

*Hemînev va “merheba pê yew edeb”
Hemînû va “merheba Şah-i Ereb”¹⁵³*

*Hemînû va merheba pê yew kerem
Hemînûv va “merheba şah-i ‘acem”¹⁵⁴*

*Merheba ey bulbul-î şîrîn kela
Merheba sersibay ra tevrî selam*

*Merheba ya merheba ya ey sebî
Merheba ya merheba ya ey nebî*

*Merheba ya merheba qey Ehmedî
Merheba yew may nedî sey tû gedî*

¹⁵² **Merkez-î ehl-î ‘eba:** Yew roj efendi ma Resûlullah, hazret-i Ali, Fâtîma, Hasen û Hüseyin pê mubârek aba xo ont ser. “Ehl-i abâ mi, Yâ Rabbi!Înîn ser ra xirabê odar perên pak tepiş.” tr.wikipedia.org/wiki/**Ehl-i_Abâ**_Hadisi, 16 hazîron 2014

¹⁵³ **Şah-i Ereb:** Hukumdar Erebon

¹⁵⁴ **Şah-i ‘Acem:** Hukumdar Farîson/Îranijon

Merheba ey ya şef-i ummetî¹⁵⁵

Merheba ey ya wayerê sunnetî

Merheba ey ya Mûhammedeul Emîn

Ti beyn waharey ennî dîn-i mûbîn¹⁵⁶

Amîna va mi de gedey mi bivîn

Ez geyreya mi de wahar ennî dîn

Amîna va mi dî gede ha pişte

Mûnî paşt'id(reûlûllah)ha nişte

Va mi dî Hoday xwi ri secde berdo

Va mi dî sebî mi ha sunnet kerdo.

Amîna Xatûn sebî kerd xwi qîrar

Şeytev qeyra va ez hîn veynen zîrar

Kot virarey Amîna daya sitî

Kewt virarey Helîma da yew şitî

Kewt virarey 'Ebdûlmûttelîb dedî¹⁵⁷

Vêr hemînev guc da ey gedî

Kewt virarî zafînev celeb celeb

Kewt virarey carî yey Ebî Leheb

¹⁵⁵ **Şef-i Ummetî:** Lidêr ummet.

¹⁵⁶ **Dîn-i Mûbîn:** Yeno mana dînê Îslamî. <https://eksisozluk.com/din-i-mubin-i-islam>
27.temûze 2014.

¹⁵⁷ **Dedî:** Bi Tirkîya kal, îxtîyar o.

*Yew kûhûn ma va cû ey ra ez wahar
Kom 'ig niwazen bikir xwi virar*

*Homay vû qey xwi wireşt vû zaf sNa
Şeşt hîrê serre seyr heyat Mekkî Medîna*

*Pêynîd virarey Aîşa 'd kerd vefat
Xendey ummetev hemînû selavat*

*Şima vazeyn cennet 'di weşî yew heyat
Heyat mema¹⁵⁸ pêxember 'ir selewat*

*Tewrî elfî tewrî duyey heb kafî
Tewrî yew hey tewrî yundes heb kafî*

*Hesab rind veyn mevac ni herfî zafî
Nû tarîx 'id mewlid Zaza bi safî*

Mûhammed 'Elî Hunî

3.1.2.2.a. Dûa

Ya Reb we bî heqqî`r Resûl ya Reb mewlid ma bik qebl

Ya Reb ti ma nikîr melul¹⁵⁹, ya Reb dû'an ma bik` qebl

Ya Reb ti ma zelîl¹⁶⁰ nikî, ya Reb ti ma rezîl nikî

Pêxember ma r' delîl bikî, ya Reb dû'an ma bik` qebl!

¹⁵⁸ **Heyat-memat:** Meseleya merg û mendiş o. <https://eksisozluk.com/?q=hayat+memat>, 16 Hazîron 2014.

¹⁵⁹ **Melul:** Mazlum û masumane û. Daha zaf qey ewnayîşa vonî. www.nedirnedemek.com/melul-nedir-melul-ne-demek, 16 Hazîron 2014.

¹⁶⁰ **Zelîl:** Hakir veynayîş/-ene. nedir.antoloji.com/zelil/, 16 Hazîron 2014.

Qey xatirî namey Celîl¹⁶¹,qey xatir Îbrahîm Xelîl
Muhemmêd ma r' bikîr delîl,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatir Mekkî,Medîna,qey xatirî Tûrî Sîna
Qey xatirî 'Erefat,Mîna,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatirî Sefa,Merwî,qey xatirî Zemzem,ûmreyî
Qey xatirî ruecan cemrî,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatirî Hecc`ûl-Ekber,qey xatirî Siddîq-î `Umer
Qey xatir `Usman û Heyder,ya Reb du'an ma bik` qebul!

Qey xatirî K`ebey ulya,qey xatirî arşî 'ela
Qey xatirî Adem,Hewa,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatirî semawatû,qey xatirî meqamatû
Qey xatirî kaînatû,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatir hezretî Qur'on,sekerat'id ma mek` têşan
Ti ma r' nesîb bikîr îman,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatir namey Semedî,qey xatir namey Ehmedî
Qey xatirî Mûhemmedî,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatirî namey Hafîz,ti gunûn ra ma bik` temîz
Daîm ti ma bikîr 'ezîz,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Eya qebra tenga tarî,ti niverdî bêwarî
Ya Reb ma tu r' kenî zarî,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

¹⁶¹ *Celîl*: Sifat Ellay ra yew a. Gird, hakîm her çî yo. nedir.antoloji.com/celil/, 16 Hazîron 2014.

Şîfa bid` ma bîg` decan ma,'ef biker pîl û qıcan ma
May ma,pî ma,hem xocon` ma,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Ma bik` naîl şefaetî,'ef bik` inî cemaetî
Qebul bik` wendiş taetî,ya Reb dû'an ma bik` qebul!

Qey xatîr vil `ef bik` telî,vetox mewlid Mehemed 'Elî
Qey xatirê çiqas welî ya Reb dû'an ma bik` qebûl

Mewlid Şahî Medîna* pê qelema şedêna
Hîrê roce'd qedîna* pê zerêy xwi hedîna

Rîpela 12

Vacî Hazretî Pêyxember Selat-û Selam eyr

Vernîd vac nûmay Homay î Mûhammed lac pî û mayî
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Sûkey Mekkî derey çalî ku Mekkî'kest karey malî
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê¹⁶² pî û mayî

Sûkey Mekkî 'd ame dunya Hazretî Muhammed Mûstafa
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

May Mûhammed Amîna ya may bi şitiz Helîmaya
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

¹⁶² **Yewekê**: Aslê xo de kemasî îfade keno. Tîya de daha zaf manayê heskerdiş de şuxulîya yo.

Mûhammed yew pîl dezî Helîma piştûv sey girzî
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Qicêy ey nîya sey qicon Helîma şit dekerd çicon.
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Pê ney dayka neyzî bavkey şit Helîma vûn sey Awkey
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Mûhammed lac Abdûllah yo Mûhammed ‘1g est yew şahû
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Nûrî MûhammedMûstafa’y ti von qey astareyî Sîbayî
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Tîpûn qey yew aşma Geşgûş bişon ayî ayîwû yewekê pî û mayî
Newey tîpûn aşma çares şewey

Tî von yew rojha kewto,pîyeş Helîma’d rakewto
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Mûhammed pê geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî
Pêxember bi-cîhadein kafiron nîmend rîcya

Yî maxey Îslamêy nicneyn ey qûçî kafîr û ricney
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

Mûhammed mend yetim yetim selavetev îya tim tim
Geşgûş bişon ayî ayî wû yewekê pî û mayî

3.1.2.2.d. Vate

Mi tefekkûr kerd pê yew zerra mîrik

Mi nuşt pê yew nazma¹⁶³ lîrik

Mi ard yew ca pê yew Zazakî şîrik

Pê qelemêy Hunî

2005

ZAZACA MEWLID-Î ŞERÎF

Hazırlayan: *El-Azîz Palû Beldesînden Hoca Mehemed 'Elî*

H. 1426 (2005)

3.1.3. MEWLİDO ZAZAKÎ¹⁶⁴

MEWLÎDÊ PÊYXEMBERÎ MA

Nazimû`n -nezmî hûwe î`bnû `l Huseynî

Mûhemmed Elî Ozturk ul-Hunî

“Yeqûlû innî nezertû bî eynî

Yeqûlû innî nezemtû bideynî”¹⁶⁵

Mewlido Zazakî, Mewlidî Pêyxemberî Ma

Pê Qelemê Mehemed Elî Hunî

Hicrî 1432

“Nezemtû haza fehaza biZaza

Nezemtû bî lehçefîn la bî laza

Nezemtû haza fe haza bî haza

Haza ,haza,fela teqûlû maza!”¹⁶⁶

¹⁶³ *Nazma*: Şîir/manzûme. <http://www.google.com.tr/search?q=nazim>, 19 Elule 2014.

¹⁶⁴ No metnê mewlid (mewşîdiye) pêr Mehmed Selîm Uzûn ra Kovara Vate de, Hamnan 2014 de neşr bi.

¹⁶⁵ *Mi na nuşte ney qeydeya.*

¹⁶⁶ *“Yew lehçeya 'g lakîn bi lazki nîye.*

Mevac qey çiney ra.”

3.1.3.1. ZAZAKÎ MEWLIDÎ PÊYXEMBERÎ MA

3.1.3.1.a. Munacaad

1

Ez pê nûmey Homay aken inî berî
Cewherûn mewlid vecen rîy teberî

Ez pê nûmey Homay nusen hêyvêrî
Înî mewlid Mûhemmed Pêyxemberî

2

Mewlid, mewlid Mûhemmed Mûstefay o
Mûhemmed Mustefalac pîy û may o

Lacî Amîna û lacî `Ebdullay o
Cara yewek bê bira û bê way o

3

Mekke d` ame dunya Ehmed Mustefa
Şarî Mekkî ra yi dî zaf yew cefa

Hîcrêt Medîna yi kerd pê yew sefa
Şarî Medîna ra yi dî zaf yew wefa

4

Mekke d` ame dunya Ehmed sey sebî
Darey şeytanî Leîn¹⁶⁷ cara webî

Helû deqey Homay wextûnîk debî
Mûhemmed sukey Mekkî d` hîn bi nebî

5

Pûnc sey hewtey yew serrey Îsa Mesîh
Mûhemmed ame dunya qewlo sehîh¹⁶⁸

¹⁶⁷ *Leîn*: Çiyoko bilanet bi. ne-demek.net/anlami/**lebin**-ne-demek.html, 27 Gûlon 2014.

Çewres id Qur'an ame qewlo fesîh¹⁶⁹

Pê nî Qur'anî Mûhemmed bi melîh¹⁷⁰

6

Mûhemmed Mustefa warî Qur'anî

Mûhemmed Mustefa warî furqanî¹⁷¹

Mûhemmed Mustefa warî îrfanî

îrf¹⁷²Mûhemmed Mustefa nûrî rehmanî

7

Homay nûrî xwe hîn vet tikê nûr

Homay yew qendîl id nur vet xwi huzûr

Nûr girîya pê yew eşq û yew sûrûr¹⁷³

Erd û asmên virazîyey pê buxûr

8

Homay va: “Ya Ehmedî!” Va: “Ya Ehmed!”

Homay ven[g] da tira va: “Ya Mûhemmed!”

Homay va: “Ya Ehmedî!” Va: “Ya Mûhemmed!”

Homay ven[g] da: “Ez yew a,ez a ehed!”¹⁷⁴”

9

Mûhemmed pûnc herfî, pûnc rey secde berd

Yi pê eşq ra rebî xwi rî secde kerd

Ina dewlet bê Mûstefayî çoyî niwerd

Ina dewlet têna Pêyxemberî ma werd

¹⁶⁸ *Qewlû Sehîh*: Qala raşt. <http://www.google.com.tr.searc?=&Sahih>, 27 Gûlon 2014.

¹⁶⁹ *Qewlû fesîh*: Qala sade. sozluk.bilgiportal.com/nedir/fasih, 27 Gûlon 2014.

¹⁷⁰ *Melîh*: Bi wayêr şeref. www.ismininlanlaminedirx.com › Arapça İsimle, 27 Gûlon 2014.

¹⁷¹ *Furqanî*: Raştû çep çiyakerdiş. (Haq-Batıl çiyakerdiş), nedir.antoloji.com/furkan/

¹⁷² *Îrf*: Îlîm irfan.nedir.com/, 27 Gûlon 2014.

¹⁷³ *Surur*: Keyfweşî surur.nedir.com/, 27 Gûlon 2014.

¹⁷⁴ *Ehed*: Tek, yew. www.ingilizceceviri.org/sozluk/english.asp?kelime=ahed, 27 Gûlon 2014.

10

Mûhemmed nûr yi qendîl de vet areq
Hezey estarey sureya da şefeq

Hezey vîrî Ehmedî kerd yew şereq¹⁷⁵

Hezey aşma k` vera rocî dona bereq

11

Çilkî nûrî Ehmedî çiqas temîz

Her g` yew çilki bî yew Pêyxemberû ezîz

Mûhemmed pê eşqî Rebbî xwi bi zîz

Mûhemmed pê xwi fî Rebbî xwi bi lîz

12

Nûr Mûhemmed Mûstefay da yew helem

Nûr Mûhemmed Mûstefay da yew çelem

Virazîyey çeher heb çîy bî e`lem

Erş û kurdsî, Lewhî Mehfüz¹⁷⁶ û qelem

13

Qelem weş nîşt pê vatey îznî Homay

Homa yew û ,nûr Mûhemmed Mûstefay

Nûr Mûhemmed Mûstefay nûrî inî şay

Heme çî nîşt çiqas mexluq day û bay

14

Nûr Mûhemmed Mûstefay weş bi beyan

Nûr Mûhemmed Mûstefay rind bi eyan

¹⁷⁵ *Şereq*: Yew tewir veng û. <http://www.google.com.tr.searc?=Yansima>, 27 Gûlon 2014.

¹⁷⁶ *Lewhî Mehfüz*: Her çî ke ser nusaw yew levhay mehfezeyaya.
tr.wikipedia.org/wiki/Levh-i_Mahfuz, 27 Gûlon 2014.

Nûr Mûhemmed beno reybêr îns û can
Nûr Mûhemmed been nebî axir zeman¹⁷⁷
15
No Mûhemmed pêyxembêr Pêyxemberû
Homa vûnû “No Mûhemmed serwer¹⁷⁸û.”

Hezret Mûhemmed m’edenî xeberû
Homa yi kenû axayî rêyberû¹⁷⁹
16
Hezret Mûhemmed bi fexrî kaînat¹⁸⁰
Nûrî fexrî kaînat ma rî heya

Şîma wazên xeyrî şîma qat û qat
Hezret Mûhemmed Mustefar` selawat

Di (2)

3.1.3.1.b. Qissa-î Adem û Hawa

1
Nûr Muhemmêd firr da çend behrûn d’mend¹⁸¹
Hîkmêt Homay nîn zûnayîş vacî çend

Reqem çîn û ek` şîma r` vacî ehend
Teyrî Homay kotînî reqsû govend
2
Eşqî Homay kî kenû mestû heyran
Eşqî Homay merdîm finenû doran¹⁸²

¹⁷⁷ *Axir-zeman*: Wext pêyîn. http://www.google.com.tr.searc?=Ahir_zaman, 27 Gûlon 2014.

¹⁷⁸ *Serwer*: Serek, hukumdar.

¹⁷⁹ *Rêberu*: Rêbêr/rehber. servnerdir.blogspot.com/, 21 Hezîron 2014.

¹⁸⁰ *Fexrî kaînat*: Efendi, pîlo kaînat. www.uludagsozluk.com/k/fahr-i-kainat, 21 Hezîron 2014.

¹⁸¹ *Behrun*: Dengiz. sozluk.bilgiportal.com/nedir/bahir, 21 Hezîron 2014

¹⁸² *Dewran*: Wext. www.turkcebilgi.com/sozluk/devran, 21 Hezîron 2014

Pê eşqî Homay nûr virêşt weş yew seyran¹⁸³

Nûrî Ehmedî,nebî axir-zeman

3

Nûrî Ehmedî Mûhemmed Mûstefay

Kono seyran serî erşî d' sey heway

Nûrî Ehmedî Mûhemmed inî şay

Kono seyran serî ferş id' ¹⁸⁴pê Homay

4

Emrî Homay serî behrî d' sey semek¹⁸⁵

Emrî Homay serî nehrî d' sey kelek¹⁸⁶

Emrî Homay serî berrî d' sey melek

Emrî Homay serî serum d' felek

5

Homay hêvêr nûr Mûhemmed Ehmedî

Homay hêvêr virêşt nûrî nî gedî

Nûrî gedî çîm çinîb çimû nidî

Homay têna dî nûrî Mûhemmedî

6

Homay ino Îblîs pê adir` virêşt

Homay ma însanî pê herr kerdî rêşt

Homay Îblîs ra Ademî r' secde wêşt

Înadey kerd Ademî r' secde nîwêşt

¹⁸³ *Seyran*: Temeşkerdiş/-ene. seyran.nedir.com/, 21 Hezîron 2014

¹⁸⁴ *Ser î ferş d'* : Seyr azmon Homay id. (<https://eksisozluk.com/?q=ferş>.) /, 21 Hezîron 2014

¹⁸⁵ *Semek*: Mase. (Tercume:Mela FUad Ozsoy), 16 Nîson 2016

¹⁸⁶ *Kelek*: Tulumon ser yew çeşîd sal a. (Tercume:Mela FUad Ozsoy), 16 Nîson 2016

7

Pê înadey İblîs[bi] kafîr ebedî
Bi dişmenî umetey Muhemedî

Bi deşmenî ma umetey Ehmedî
Ya reb! Nî firsetî ma îblîs nedî

8

Homay melaketî virêşt nûran` î [yî]
Homay pê awk virêşt çiqas heywanî

Homay dun ra cindî virêşt yeman î
Cindî k` benî İslam benî rehmanî

9

Mexluq¹⁸⁷ çînê b` eg bizûnên ez çi ya”
Homay va “Ez yew xizna mûnîk bîya

Va “mi mexluq virêşt bizûn ez kî ya
“Homay va “Ez yew çî ya sey çî nîya”

10

Homa estû, Homay yew û Ehmed û
Homa timtim estû, Homa semed û

Va bezrey mexluqû hîn Ehmed û
Va bezrey nî mexluqû Ehmed û

11

Homa nêrakono, Homa nêrakot
Ino mexluq çînê b`, heze ko rakewt

¹⁸⁷ **Mexluq:** Dunya de gonin her çî. www.uludagsozluk.com/k/mahluk/ 21 TemUze 2014.

Çiley nûrî Homay wextûn ik takot

Hêvêr çiley nûrî Ehmedî akot

12

Mexluq virêşt pê hîkmet Reb'ul-wedûd¹⁸⁸

Tikey¹⁸⁹ Islam, tikey kafîr bî yehûd¹⁹⁰

Ino mexluq pê Homay ame wucûd

Çiqas mexluq estû Homa het yo gud

13

Inî hîkmêt Homay neqîş î rind bizûn

I'tîraz mek', qey Homay biya îmun

Qefley ehlî sunnet ra qet pêy memûn

Homay xwi vîr mekir, tim Ehed biwûn

14

Homay îblîs virêşt qey îmtîhanî

Îmtîhan ma sêr semendî îmanî

Tabî îmtîhanî cind û însanî

Dima melêk ruhanî û şeytanî

15

Şeytan pê îtîraz bi kafîr ebed

Ebedî cehlemi d' mûnen bê meded (mudet)¹⁹¹

¹⁸⁸ **Reb'ul-wedud:** O ke zaf hes kenu. <http://www.google.com.tr/search?=/VedUd>, 16 Nîson 2014.

¹⁸⁹ **Tikey:** Yew bine. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r. 166, 16 Nîson 2014.

¹⁹⁰ **Yehud:** Yahudî û .

¹⁹¹ **Meded :** Mudet. www.nedirnedemek.com/meded-nedir-meded-ne-demek, 16 Nîson 2014.

Şefeat ken Hezret Mûhemmed Ehmed

Selawatû bîyarên yi r` laeded

16

Hezret Mûhemmed bi fexrî kaînat

Nûrî fexrî kaînat ma rî heyat

Hezret Mûhemmed sebabî mexluqat

Hezret Mûhemmed Mûstefay r' selawat

Hîrê (3)

1

Homay pî ma Adem virêş pê herrî

Hezret Adem beno merdimo verî

Melekû pê herr virêşt sey merî

Hezret Adem bi merdimo enwerî

2

Hezret Adem bi ganî bê pîy û may

Hezret Adem bi ganî pêy rûh Homay

Nûr Mûhemmed kot çarey yi sey heway

Nûr Mûhemmed kot çarey yi hezey vay

3

Hezret Adem bi munewer¹⁹² pê nûrî

Melêk Homay amey reseş sey hewrî

Homay î Adem musna esrarî¹⁹³ xwi rî

Hezret Adem bi muşerref¹⁹⁴ pê nî Homay corî

¹⁹² **Munewer:** Nuranî, roşnayî. www.turkcebilgi.com/sozluk/munevver, 29 Nîson 2014.

¹⁹³ **Esrarî:** musayî(alışmış). <http://www.google.com.tr/search?=&Esrar>, 29 Nîson 2014.

4

Homay emir kerd melekona secde berd
Îblîs nîberd, leîn hebêy xwi zî werd

Hetta qiyam Adem yi rî bi kul û derd
Îblîs leîn rahar heq ra bi serd

5

Homay Hezret Adem berd cennêt serî
Îblîs îr mend tuktêna dunyay cêrî

Va “Îblîs, vac hîn ”Werre dunyay vêrî!”
Secde nîberd qey Adem Pêyxemberî

6

Felek firrey hîn nîbena sey verî
Fekî marî d’ xwi resna cennêt serî

Resa cennet, resa verî yew berî
Resa hewa yê rî dey çend xeberî

7

Va “Ez amêya şima r’ şîret kena¹⁹⁵
Va “Ya Hewa ti qey xelle nîwena?

Va “Hê bûrên, hê va dewa se bena?”
Daya hewa senî xelle¹⁹⁶ ra genna

8

Hewa vêr werd çend heb xelley a dar
Îblîs rema ageyra kerd qar û war

¹⁹⁴ **Muşerref:** Şerêf dayeyiş/-ene, merdim kerasawo îzzet şerêf. www.uludagsozluk.com/k/muşerref-olmak/, 29 Nîson 2014.

¹⁹⁵ **Şîret kena:** Şima hesnena, îqaz kena. (www.turkcebilgi.com/sozluk/ikaz_etme, 19 Gûlon 2014.

¹⁹⁶ **Xelle:** Genim. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r. 180.

Hewa, Adem bermey kerd yew zar û zar
Va ”İblîs Leîn ma key tar û mar¹⁹⁷!”

9

Homay va ”De cennêt mi ra bîrên war!”
Va “Mi niva nefîsî şima benû har

Şîrên dunya şo-roc bikên zar û zar
Hela peyen bizûnên ez a Xeffar”¹⁹⁸

10

Adem, Hewa cennet rind ra amey war
Va “Ma nîwerdêni xelley eya dar”

Va “Ya darey xellî ma rî bî yew bar”
Adem vûnû “Hewa: de serrû[n] wembar”

11

Adem resa Serendîb¹⁹⁹ Raq seylanî
Adem ezeb bê ewlad bê eylanî

May ma hewa resey Cidde Keylanî²⁰⁰
Adem bi Qês, Hewa dêr bî Leylanî²⁰¹

¹⁹⁷ *Tar û mar*: Her çi biyo ricaw û biyo vîn.
www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=tarumar, 19 Gûlon 2014.

¹⁹⁸ *Xeffar*: Sifat Ellay ra yew o. Perde oncen ser gunun, mağfîret ey zafo.
www.turkcebilgi.com/sozluk/gaffar, 19 Gûlon 2014.

¹⁹⁹ *Serendîb*: Ada seredîb yanî nomê yew ca yo. <https://eksisozluk.com/?q=serendip>, 19 Gûlon 2014.

²⁰⁰ *Cidde Keylanî*: Namê yew ca yo. ne-demek. net/anlami/**keylan**-ne-demek.html, 19 Gûlon 2014.

²⁰¹ *Leylanî*: Sey zere Leyla zer kewtiş. www.uludagsozluk.com/k/leyla/, 19 Gûlon 2014.

12

Daya Hewa badî resey Erefat
Adem raqî Seylanî d' hîn bi di qat

Daya Hewa Erefat di bî qat-qat
Tede çîna yew zergûney,yew nebat²⁰²

13

Adem,Hewa çend sêrr bermey bî melul
Rueco yene, tewbey wurdîn bi qebl

Homay va “Ya Adem! Tewbe bi qebl!
“Homay va “Ya Adem! Ez tu ken resul!”

14

Homay va “ya Adem! Tu ken Pêyxember!
Qey xatirî Mûhemmed Ehmed ekber

Qey xatirî ey nebîyî munewer
Qey xatirî Mûhemmed warî mînbêr²⁰³”

15

Adem,Hewa pê eşq Homay sûcîyey
Homay emir kerd wîrd heme zewcîyey

Yin beyt virêşt bi eşq Homay pocîyey
Adem, Hewa pê eşq Ehmed mucîyey

²⁰² *Nebat*: Waş, zerguney. www.turkcebilgi.com/sozluk/nebat, 19 Gûlon 2014.

²⁰³ *Warî mînbêr*: Cakê mela vaaz don. <http://www.google.com.tr/search?=&Minber>, 19 Gûlon 2014.

16

Hezret Mûhemmed bi fexrî kaînat

Nûrî fexrî kaînat ma rî heyat

Hezret Mûhemmed sebabî mexluqat

Hezret Mûhemmed Mûstefay r' selawat²⁰⁴

Çar (4)

3.1.3.1.c. Weladet

1

Nûr Mûhemmed Mûstefay zaf terqiya²⁰⁵

Kot çarey Adem Sefî zaf berqiya

Hezret Adem şermiya zaf arqiya

Des suhufûn²⁰⁶ d' wesfî yi dî xerqîya

2

Ameyš id Adem, Hewa bî nêweş

Bî hamilî inî nûrî zaf bî weş

Adem pê nûr nî sînayî zaf bi geş²⁰⁷

Nûr kot Hewa ya day' ma ya çavreş

3

Dima Nûr kot eya Hewaya werîs

Dima kot çarey lacî yêy Nebî Şîş

Şîtî wendîn pûncas suhûfî hedîs

Yi vecernên eyî Îblîsî xebîs

²⁰⁴ **Selawat:** Pêyxember ma Hazreti Muhammed rê silom şawutiş u xo vîr ardiş o. <http://www.google.com.tr.searc?=Salavat>, 19 Gûlon 2014.

²⁰⁵ **Terqiya:** Anî yew tepkîya. (Tercume: Mela FUad Ozsoy), 16 Nîson 2014

²⁰⁶ **Suhufun:** Rîpêl/rîpelon. <http://www.google.com.tr.searc?=Suhuf>, 19 Gûlon 2014.

²⁰⁷ **Geş:** Keyfweşî. (Tercume:Mela Fuad Ozsoy), 19 Gûlon 2014.

4

Badî Şîsî kot çarey Nebî Îdrîs
Hîris suhûf wendîn kerdêni tedrîs²⁰⁸

Îdrîs teqna pê derzîn yew çim Îblîs
Îblîs rema ow Îblîso xebîs

5

Nûr kot çarey hezret Îbrahîm Xelîl
Yi des suhûf wendên pê emrî Celîl

Adem Safî ra pê heta îsmâil
Inî heme Pêyxember Rebbî Celîl

6

Zemû[n] ame,zemû[n] vîyert munqelîb²⁰⁹
Zemû [n]resa pîrîk 'Ebdulmutterîb

Hezret Ebdulnîfmutterîb pîl yew welî b' ²¹⁰
Dîn henîf ser zaf yew merdimo xerîb

7

B'edî ebdulmutterîb nûr nî şahî
Kewto çarey Hezretî Ebdullayî

Yi di ma kot çarey Amîna mahî
Inî gurey pê îradey Ellayî

²⁰⁸ **Tedrîs:** Ders musnayîş, perwerdekerdiş. www.turkcebilgi.com/sozluk/tedrîs, 19 Gûlon 2014.

²⁰⁹ **Munqelîb:** Yewna şekl grewtîş, vin bîyayîş, vuryayîş, bedilyayîş. www.nedirsor.com/munkalib, 19 Gûlon 2014.

²¹⁰ **Welî:** Îlîmdar. [tr.wikipedia.org/wiki/Velî_\(İslam\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Velî_(İslam)), 19 Gûlon 2014.

8

Hezret Ebdullah vîst pûnc heb serrû kewt
Amîna keyney Wehbî Zuhrey²¹¹ girewt

Amîna bî hamîle dey r' ame mewt²¹²
Wi hîn merd sarey ina veyvek bi çewt

9

Amîna bî hamîley nî Ehmedî
Amîna bî hamîley Mûhemmedî

Amîna bî hamîley pîl yew gedî
Amîna ra pey yewna may qet nidî

10

Amîna va “Rebbî’ul-ewwel duyey”
Amîna va “Şewa dişemey bi hes”

Amîna va “Ame mi weş yew hewes
Vêrî seherî va “Mi da weş yew nefes”

11

“Amey hûrî” Amîna va “berbûrî”²¹³
Amîna va “Amey melêk yew surî”²¹⁴

²¹¹ **Wehbî Zuhrey:** Pi Hz. Amîna yo. www.hazretimehdi.com/makale.php?id=13450, 19 Gûlon 2014.

²¹² Mewt: Merg. www.bilmiyorsanogren.com/dinler/dini-terimler/7790-mevt-nedir.html, 19 Gûlon 2014.

²¹³ **Berburî :** Qey Veyveya Hedre Cînî.

²¹⁴ **Yew surî:** Sur yew çekuya Tirkî ya. Mana zafî dona. İslamiyetim.net › İtikad Esasları ve Risalesi, 31 Temuze 2014.

Amîna va “Ez bivêş Ehmedî xwi rî”
Va “Sey şekêr” va “Ez Mûhemmed bûrî”

12

Va “mi dî ha hûrî²¹⁵kay kên dîn çelem
“Buy hûrîyû[n] virsena dînî helem”

Va “Qay mi rî ne kedêr mind ne zî xêm”
Va “Rucîyey hîri bayraqî e’lem”

13

Va “ruciyey hire alem eya şew
Şerq û xerb id K’ebey Şerîf id yew yew”

Va “Hûrî vengu[n] vecên vûnî “Hû!Hû!
Vûnî “ Pêyxember ha yeno hama rew!”

14

Va “Heway eşq cigîr mi ame mi ra
Yew teyro rind ame nîşt ame dera”

Va “Eyî teyr pîl xwi kerd paştay ti ra
Hûrî, melêk vûn bira xeyro bira?”

15

Mûrî vûn tekbîrû[n] “Ellahu Ekber!
Melekû[n] daîm yew weş şerbet şeker

Weqtî yew weqtî Homay ame seher
Va “Hîn ame dunya hezret Pêyxember”

²¹⁵ **Hurî:** Cenet melêx makî. <http://www.google.com.tr/search?=/Huri>, 31 Temuze 2014.

16

Hezret Pêyxember bi fexrî kaînat

Nûrî fexrî kaînat ma rî heyat

Hezret Pêyxember sebebî mexluqat

Nûrî Mûhemmed Mûstefayî r' selawat

3.1.3.1.d. Rîsalet

Panc (5)

1

Ame dunya Pêyxemberî Homay serî

Serî ame Mûhemmed Ehmed rêyber verî

Ame dunya Pêyxember selam yi rî

Va “Ame dunya Ehmed selamû dêrî!”

2

Daykey pêyxembêr ma Amîna Gulnaz

Va “Hûrîyûn cennêt vetîn yew awaz²¹⁶

Awazî yin tu vatîn qey teyrî xaz²¹⁷

Ayi hûrî k' amey mi het bî û mbaz

3

Ûmbazû[n] mûn d' amîna tek yew heb a

Va “Awaz yin merheba yew merheba

²¹⁶ *Awaz*: Veng. www.dilforum.com/forum/showthread.php/48481-avaz-ne-demek, 31 Temuze 2014.

²¹⁷ *Teyrîxaz*: , Mirçika vengdar/çixirtkan kuş. <https://translate.google.com.tr/>, 31 Temuze 2014.

Ûmbazû[n] mûn d' Amîna yew heb a
Va “Yin vatîn merheba ya merheba!”

4

Merheba ey warî tacî merheba!
Merheba şayox Mîracî merheba!

Merheba ardox nimacî merheba!
Merheba warî desmacî merheba

5

Merheba warî Qur'anî merheba
Merheba warî fûrqaî merheba!

Merheba warî îrfanî ²¹⁸merheba!
Merheba ey ti sultanî merheba!

6

Merheba ey ti fatîhî xeyberî²¹⁹!
Merheba ey ti vistorey Heyder î!

Merheba ey ti wahaî mînber î!
Merheba ey ronîşttoxî mînder î!

7

Merheba ey fatîhî Sukey Mekkî!
Merheba ey Pêyxembero zaf zekî!

²¹⁸ *Warî îrfanî*: wayêr îlm. irfan.nedir.com/, 31 Temuze 2014.

²¹⁹ *Fatîhî xeyrî*: Merdimi ke xeyrê'd cehd ken. www.nedirnedemek.com/fatih-nedir-fatih-ne-demek, 31 Temuze 2014.

Merheba vûn nîşken vacî pê fekî!
Pê eşqî tu wazen zerrey xwi dekî.

8

Ez nîşken wesfûn tu vacî ya Hebîb!²²⁰
Wesfî tu mar î îlac îya Tebîb!

Wazena çend wesfî tu ma r' bîb nesîb
Wesfî tu mar î şîfa bîn ya Necîb²²¹!

9

Amîna va "Mi dî ûmbaz mi bî vîn
Ez geyraya lac xwi Mûhemmed Emîn²²²

Ez geyraya mi dî Ehmed warî dîn
Ek ha vûnû "ummetey mi ya Muîn!"

10

Sare berdib yi vera K'ebey şerîf
Vûn "Umetî! Ummetî" vûn ya Latîf²²³

Ek ha vûnû, vûnû "Lacêk min e'fif"
Eg ha vûnû "Bid' mi ummeta zeîf"

11

Amîna va "Mi dî Ehmed secde berd
Mi dî gedey mi Mûhemmed secde kerd"

²²⁰ **Hebîb:** Cananê, waştî, heskerdox, dost. (<http://www.google.com.tr/search?=&q=Habip>, 31 Temuze 2014.

²²¹ **Necîb:** Ciso Temîz, Cisin. (www.uludagsozluk.com/k/necib/, 31 Temuze 2014.

²²² **Muhammed Emîn:** Muhammed ig ti ra bawer ben.

(www.uludagsozluk.com/k/muhammed-ul-emin/, 31 Temuze 2014.

²²³ **Latîf:** Lutf kî ken.[http://www.google.com.tr/search?=&q=Latif_\(Islam\)](http://www.google.com.tr/search?=&q=Latif_(Islam)), 31 Temuze 2014.

Amîna va “Ez tersaya mi va merd
Mi dî ha weş ni lîrêk na dewlet werd”

12

Dewleta pîl bî war umet, no Hebîb
Dewleta pîl bî war sunnet o Tebîb

Na dewleta g’ şefaet deyr bi nesîb
Na dewleta g’ pê şefaet ma bewn cennet o necîb

13

Şefaet ma rî nebî axir zeman
Şefaet kewn mar î Rocey Remezan

Şefaet kewn warî hezret Qur’an
Şefaet pê îznî Rebbî ma Rehman

14

Amîna va “Mi dî lîrêk ha pîşte
Mûnî paşt id muhrî nubuwwet nîşte

Lay heqîqet Mûhemmedî ha rîşte
Mûhemmed sey yew zûna yi ruenîşte

15

Hezret Pêyxember bi fexrî kaînat
Nûrî fexrî kaînat ma rî heyat

Hezret Pêyxember sebebî mexluqat
Nûrî Mûhemmed Mûstefayî r’ selawat

Şeş (6)

1

Amîna daykey Mûhemmedî wûvna
Vesfûn Mûhemmed Mûstefay ma r' ûna

Amîna may Mûhemmed weş zûna
Wesfûn Mûhemmed Mûstefay weş dûna

2

Senî weş wûna Amîna ya mahî
Mûhemmed berd K'ebe pîrîk nî şahî

Va "Nûmey nî Mûhemmedî Îlahî"

Va "Tornî mi herindey Ebdullahî"

3

Gueştari wesfûn Mûhemmed vacî
Derdûn ma rî benî darî îlacî

Hire heb may Mûhemmedî nûr se vacî
Hire mayû[n] wi lewna warî tacî

4

Yew Amîna, Suweyba²²⁴, yew Helîm a
Amîna Xatûn a may yi e' lîm a

Suweyba, Helîma hewl a, selîm a
Amîna yin mûn d' mast h id helîm a

²²⁴ **Suweyba:** Yew cîneka ke ewnîyaya Pêyxember ma. (www.mumsema.com › ...
› Sorularla İslamiyet › Siyer Soru ve Cevapları, 17 Elule 2014.

5

May xwi pîze d' Ehmed pê ra bi yetîm
Bi şeş serre emir may,pî bi xetîm

Pîrîk berdîyen vêr K'ebî,vêr Hetîm
Pîrîk xwi reyra çarnênî timûtim

6

Resa serrê hêştin Ehmed pîrîk merd
Qicey xwi ra heta bi pîl yi dî derd

Homay şîrînî dunya ra wi kerd serd
Resa duyey datî²²⁵ yi wi Busra berd

7

Resa vîst pûnc pê Xedîca zocîya
Resa çewres cebraîl dêr mûcîya²²⁶

Homay wehyî şawit Ehmed pociya
Vîst hîri serre pê Qur'anî kociya

8

Sukey Mekkî d' no Ehmed bi warî tac
Very Mîrac kerdîn nimac pê desmac

Lac amîna gina pûncas şî Mîrac
Hedîye ard ma rî pûnc wextî nimac

²²⁵ **Datî:** Kurmancî yeno mana “apo” Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.36.

²²⁶ **MUcîya:** Ame veynayîş. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r. 99.

9

B'edî Mîrac yi hîcret kerd Medîna
Şerrî şarî Mekkî ra xwi qedêna

Yi îrşad kerd ²²⁷şar medîna pê dîn a
Îna dewlet pê per[n] ra dest nîna

10

Serrey hîcrêt deyîn Bedr id yew xeza
Nîyay pûre ma virêşt weş yew qeza

Serrê hîrin Ûhûd id da ma yew ceza
Hezret Hemze bi şehîd rehm û reza

11

Bedr û Ûhud, Hûneyn, Xendeq û Xeyber
Pûnc xezûn id Nebî yin îr bi reyber

Çiqas xeza dînî îr virêşt yew keyber
Xezey Mekkî d' va "Ya Nebî ma têt ber!"

12

Serrey yûndesî yi şî Hec u'l-Ekber
Se hîzar hecî yin mûn de Pêyxember

Xutbey Weda Îslam id bi yew eser
Ka'be zîyaret kerd torî ya Hecer

²²⁷ **Îrşad kerd:** Rayer raşt ke mucnen mislumanon. www.uludagsozluk.com/k/irşad/, 17 Elule 2014.

13

’Erefat id se hizar amey yew ca
Se hizar hecac heme fewca,fewca

“Lebeyk Ellahumme!” Vûn “Mewca mewca!”

Hezret Mûhemmed Nebî ha nuk uca

14

Ayeto pêye[n] ame ayêt Qur'an

Wefat Mûhemmed nebî hîn bi beyan²²⁸

Heştey hîri rocî şî merg bi ’eyan

Wefat Mûhemmed Nebî axir-zeman

15

Pê şêşt hîri heb serrû bi Mûemmer²²⁹

Qur’an û sunnêt Nebî bî pîl eser

Qur’an û sunnet heme wûrd sey şeker

Pê ecêl xwi dunya ra şî Pêyxember

16

Hezret Pêyxember bi fexrî kaînat

Nûrî fexrî kaînat marî heyat

Hezret Pêyxember sey yi mexluqat

Nûrî Mûhemmed Mûstefayî r’ selawat

²²⁸ **Beyan:** Eşkera kerdiş/-ene. (hadis.ihya.org/hadis-sozlugu/beyan.html, 17 Elule 2014.

²²⁹ **Muemmer:** Çî ke ciwiyen yan zî ciwiyaw. (www.yeminlisozluk.com/muammer, 19 Elule 2014.

3.1.3.1.e. Duay Mewlidî Şîrîk Pê Nezma Şîrîka Lîrîk

1

Ya Îlahî ma tu ra 'ef wazenî!

Îlahî ma gunûn xwi ra bazenî²³⁰!

Ya Îlahî ma têna tu r' nazênî!

Ti nazûn ma bîk' nîyaz ma gazenî!²³¹

2

Efû bikir ma, may ma, pî ma, xocûn ma !

Efû bikir ma, pîlûn ma, hem qicûn ma!

Ya Îlahî, bizêdîn' şît çicûn ma!

Mehfeze bik' çimûn ma, hem micûn ma!

3

Ya Îlahî, med' weşên ma nîweşî!

Bid' nîweşû yew şîfa hem yew weşî!

Eql bid' ma ya Rebbî ma bîy bê hîşî!

Xatir muezzînî Bîlalî Hebeşî!²³²

4

Ya Îlahî, ti mar î bid' yo sebir!

Îlahî bid' ti ma rî weş yo debir!²³³

²³⁰ **Bazenî:** Qehrîn, zuren. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.17.

²³¹ **Gazenî:** Veng dayiş.

²³² **Bîlalî Hebeşî:** Muezzînê Îslamê yewin o. www.peygamber.yolu.com/hayati/icerik/mekke/906.html, 19 Elule 2014.

²³³ **Debir:** Ciwayîş/-ene. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r.37, 19 Elule 2014.

Ma r' bik' hera tenga tarîya qebir!
Xatîr Mûhemmed Nebî,Îlyas Xidir!²³⁴

5

Ya Îlahî, ya Rebbî,ma zelul î!
Îlahî la ti zanî ma melul î!

Ya Îlahî,ma pelseng²³⁵ î, pelul î
Ma bik' rehet qey xatirî nî resûl î!

6

Ya Îlahî,ti zûnî ma destveng î!
Ya Îlahî,ti zûnî ma zerteng î!

Ya Îlahî,ti zûnî ma pelseng î!
Ya Îlahî,cennet id ma bik' bengî!²³⁶

7

Ya Îlahî,qelbî ma bîyû qasî!²³⁷
Ya Îlahî ma tu rî zaf bî asî!

Ma ra dur ber şerrî ey xennasî!²³⁸
Qey xatirî hezret Hemzî Ebbasî!

8

Qey Siddiqî Ûmer, Usman, Heyderî!
Qey xatirî ey Fatîh Xeyberî!²³⁹

²³⁴ **Îlyas Xidir:** Pêxemberon ra yew o. www.timeturk.com/tr/2012/.../hizir-ile-ilyas-a-s-hidrellez-in-hikayesi.htm... 19 Elule 2014.

²³⁵ **Pelseng:** Melul, mil şikte.

²³⁶ **Bengî:** Ebedî. www.turkcebilgi.com/sozluk/bengi, 19 Elule 2014.

²³⁷ **Qasî:** Wuşk. Roşan, Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r 288.

²³⁸ **Xennasî:** Merdim ke xapên. sozluk.ihya.org/dini-terimler/hannas.html, 19 Elule 2014.

²³⁹ **Xeyber:** Name yew cey o. www.nedirnedemek.com/hayber-nedir-hayber-ne-demek, 19 Elule 2014.

Qey xatirî nimac têştari²⁴⁰,yerî!
Heta pêni ma Îslamey ber serî!

9

Qey nî nimac şûn, nî nimacî sibayî!
Qey xatirî nî Mûhemmed Mûstefay!

Ya Îlahî ma ra dur ber nî cefay
Qewmî xwi ra! Ya Reb, ma vînim wefay²⁴¹

10

Ya Îlahî senî ma resen nî wefay
Ma senî vînim wefay,caverd cefay

Pê rehmeş xwi ma ra dur fîn urafay
Qey xatirî nî Hezretî Mûstefay

11

Pê perûn taet ma cennet nîno
Ti rehmet nîk' mar î qet cennet çîn o

Ya Îlahî ma dir ezeb kenû.
Pê rehmeş tu Mûhemmed ma bisîno

12

Zerrey ma pê gunûnî zafû[n] kîşa
Pê gunûn zafû[n] zerrey ma zaf rîş a

²⁴⁰ *Têştari*: Dehir/nimroj.

²⁴¹ *Wefa*: Qadir zîwanêayî. www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=1308, 19 Elule 2014.

Yew şîfa bid' zerrey ma ey padîşa!

Qey xatirî inî nimacî Îşa

13

Ya Reb,zerrey maya merdey bik' ganî

Qey xatirî Qur'anî E'zîmşani²⁴²

Ya Reb ti zûnî ma tu ra e'yan î²⁴³

Çiqas e'mêl ma êst tu ra beyanî

14

Ya reb,zerra zîz bîya oşk sey kanî

Bik nemir qey hecî,qey nî zekatî

Qey xatirî nî mîjdunêk²⁴⁴tu vatî

Xeyrî ma bik' qatî,qatî,di qatî

15

Qey xatirî Încîl²⁴⁵, Tewrat²⁴⁶, Zebûrî²⁴⁷

Qey xatirî nûrî Rîsaley Nuri²⁴⁸

Ya Reb,ma ra dur ber' ay adîr surî

Şerrî îsraîlû[n] ma ra ber durî

²⁴² **E'zîmşani**: Pa Q'ur'an a vaceyn. Yanî Qur'an ke fazlu şeref xo berz. <https://eksisozluk.com/allah-i-azimussan--3627857>, 19 Elule 2014.

²⁴³ **Eyanî**: Asayîş/-ene. www.nedirnedemek.com/ayan-beyan-nedir-ayan-beyan-ne-demek, 13 Teşrînverên 2014.

²⁴⁴ **Mîjdunêk**: Qey mijdona. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r. 97.

²⁴⁵ **Încîl** : Muqaddes kîtab Xiristîyonon o. <http://www.google.com.tr.searc?=&İncil>, 19 Elule 2014.

²⁴⁶ **Tewrat**: Muqaddes kîtab Yahîdîyon o. <http://www.google.com.tr.searc?=&Tewrat>, 19 Elule 2014.

²⁴⁷ **Zebûrî**: Kîtab Hz. DavUd o. tr.wikipedia.org/wiki/Zebur, 19 Elule 2014.

²⁴⁸ **Rîsaley Nuri**: Kîtabê ke vate Şex Saîdê Nursî ra ameyo meydon. www.erisale.com/,19 Elule 2014.

16

Ma ra dur ber fitney axir-zeman î
Fîtney axir-zemanî zaf yeman î

Qey xatirî Ş'eban û Remazan î
Qey tekbîrû[n], qey nimacî roşan î

17

Ya Reb,xatirî aşmey tu ya Receb
Ma e'f û bikir pê rehmay xwi ya e'ceb

Ya Reb, ma e'f inî hemînû[n]²⁴⁹ kên teleb
Qey Qureyşî,qey ina nesla ereb

18

Qebrey ma ya tenga tarî bik' her a
Murey sebrî Îlahî bik' ma ver a

Ya Reb,murey sebrî weş yew cewher a
Ma wazenî ti rehm bikî ma ser a

19

Ya Reb,qey xatirî saetey sehrî
Ya Reb rehmay tu zaf sey yew behrî

Ya Reb,nefsî ma dînû ma yew j'erî [jehrî]
Ya Reb,ti şeytan ma pê xwi bîk qehrî

20

Qey xatirî ulûl-e'zmû Îlahî
Ma mehcub mek' ti yew pîl padîşah î

²⁴⁹ *Hemînu*: Pero. Ferhengê Kurdî [Zazakî-Tirkî], e.e., r. 63.

Ma mehçub mek' mehşer id' ya Îlahî
Qey Ehmedî, Amîna, Ebdullahî

21

Dû'anî ma,mewlidî ma,bik' qeçbul
Ya Reb, inî cemaet' ma mek' melul

Qey xatirî pîley xwi ma mek' zelul
Ya Reb,qey xatirî inî pîl Resûl

22

Ya Reb,e'fû bik cemaetî ma hemin
Qey Ehmedî,hezret Mûhemmed Emîn

Ya reb,e'fû bik' cemaet ma ecmeîn²⁵⁰
Qey Ehmedî, ya Îlahî, ya Muîn²⁵¹

23

E'fû bik' ma,ma mek' sey bezrey telî
E'fû bik' nîştux mewlid Mûhemmed 'Elî

Qey xatirî çiqasok esto welî
Qey Ehmedî,qey Mûhemmed evd 'Elî

Hedîyê şeşikê şeşî şewalî

Mewlid Zaza, Zazak^i Şarî Palî

Mehsûlî şeş roca[n] pê zerra xalî

Biwûn ,mevac qalî,senî qalî

²⁵⁰ *Ecmeîn* : Heme cema'at. ecmain.nedir.com/19 Elule 2014.

²⁵¹ *Muîn*: Sifat Ella-u Ta'ala ra yew a. Mexluq ke merga pê gon dono eyne.
www.sozce.com/nedir/230923-muin, 13 Teşrîn verên 2014.

Orîjînal Esêr Hunî ra Hîri Rîpel Nûmine:

حَصُولِي سِرِّ الْوَرِيِّ

هَدِيَّتِي شَيْكِي شَيْ شُوْأَلِي
مَوْلِدِ زَارَا زَارَا كِي شَارِي يَالِي
حَصُولِي شَيْشِ زَوْجَاهِي زَارَا خَالِي
بُوُونِ مَا فَاجِ فِي قَالِي سَنِي قَالِي

محمد علي هرفي
٢٠١١

نَاظِمُ النَّظْمِ صَوَابِنُ الْحُسَيْنِي
مُحَمَّدٌ عَلِيٌّ أَوْزُورُكَ الْهَوِي

يَقُولُ إِنِّي نَظَرْتُ بِعَيْنِي
يَقُولُ إِنِّي نَظَّمْتُ بِدِينِي

﴿مَوْلِدُ وَزَارَاكِي مَوْلِدِ بِيغِيَرْمَايِي قَلَمِي مُحَمَّدٌ عَلِيٌّ صُوْنِي﴾

١٤٣٢

نَظَّمْتُ مَنَا قَهْمَنَا بِيَارَا

نَظَّمْتُ بِلَهْجَةِ لَا بِلَارَا

نَظَّمْتُ مَنَا قَهْمَنَا بِهَذَا

مَنَا مَنَا فَلَا تَقُولُوا مَاذَا

دُرُازَا كِي مَوْلِدِ پِغَبِيرِ مَآ

جَو مَرُونِ مَوْلِدِ قَبْنِ رِي تَبِيرِي
اَنِّي مَوْلِدِ مُحَمَّدِ پِغَبِيرِي

مُحَمَّدُ مَمَطَانِ لَا حِي پَسُو مَا بُو
جَا رَا بُووَكِ بِي بَرَاوَرِي وَابُو

شَارِي مَكْرَا بِي دِ ظَافِ بُو جِغَا
شَارِي مَدِينَا رَا بِي دِي بُو وَفَا

دَارِي شَيْطَانِي لَمَبِنِ جَارَا وَبِي
مُحَمَّدُ سُو كِي مَكِيدِ مَبِنِ بِي نَبِي

مُحَمَّدُ آمَه دُنْيَا قَوْلُو صَبِيحِ
بِي فِي قُرْآنِي مُحَمَّدُ بِي مَبْلَحِ

از بِي نَبِي نَبِي هَوَا نِي آگَنِ فِي بِيرِي
از بِي نَبِي نَبِي هَوَا نِي نُونِ هُوَ فَرِي

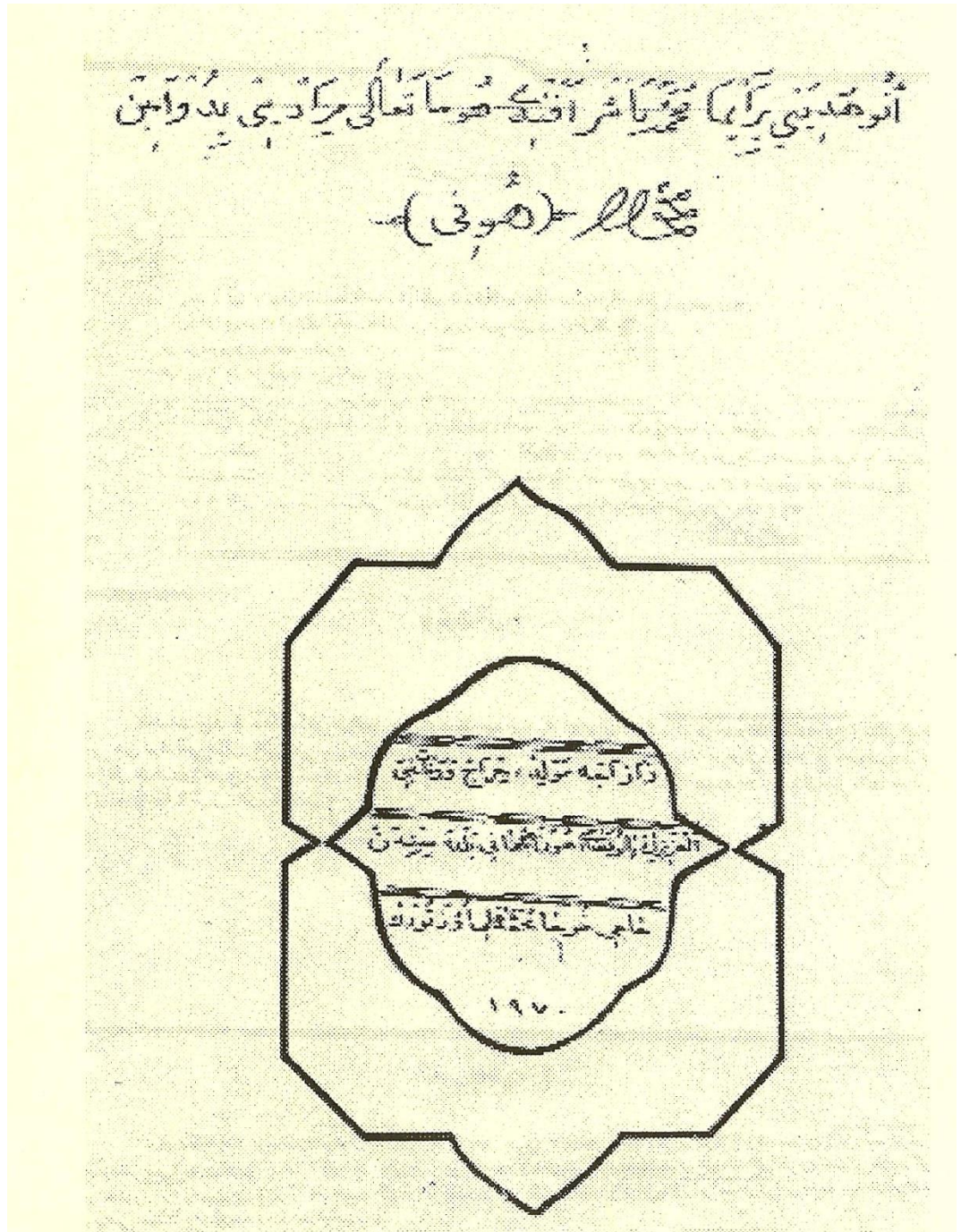
مَوْلِدِ مَوْلِدِ مُحَمَّدِ مَمَطَانِ بُو
لَا حِي آمِنَا وَ لَا حِي عِبْدَا لَلْهِبُو

مَكْدِ آمَه دُنْيَا أَحْمَدُ مَمَطَانِ
هُجْرَتِ مَدِينَا بِي كَرْدِ بِي بُو صَفَا

مَكْدِ آمَه دُنْيَا أَحْمَدِ سِي صَبِي
حَلْوَدِ قِي هَوَا نِي وَ خَتُونِ بِي

بُو جِغِي هَوْتِي بُو سَرِي صَبِي مَسِيحِ
چُو رَسِدِ قُرْآنِ آمَه قَوْلُو فَمِيحِ

Orîjînal Esêr Hunî ra Hîri Rîpel Nûmine:

NETÎCE

Melayê Hunî, Edebîyato klasîk yê Zazakî de nuştox veranon ra yo. Ehmedê Xasî, Usman Efendîyo Babij a dem nuştox hirîn hesîbîyen. Wu zî behs ken yew mereq ser qelem gen xo dest namê Zazakî zaf muhîm eseron anû meydon. Mana xebat de Melayî Hunî sade hetê mewlidon ra girewt qelem, bê nê eseron çend heb esêr ey honc estî. Matîya de yew babet ser vindêrt. Şima zî dî mewlidixan ponc mewlid nuşt, la sade hirî hebî kot ma dest, ney eseron zî pê desta nuşt, ney ra nusha zîde çînî. Ma'na eser de sade hîri eser ey ser vindert. Nê eseron ra yew tam yew mewlid hesîbîyen la ê bîn daha zaf mewlidîye hesîbîn. Xû ra ma bidetay de ser vindêrta. Nê esêr qisim xo kilm nuseyayo.

Mi na xebat yew destpêk hîri zî qisim tetol ey çar qisim ra amêy meydon. meydon. Destpêk di sifte mewlid ser vinderta dima zî Zazakî de cayê mewlid ser vinderta. Tiya de mewlid senî omo meydon edebîyaton bînon de senî fehm bîyo, qiymet dîyo ma nînon ser vindêrt. Mewlid xo senî nome bîya çimihal ameya qutkerdiş, sifte kom millet kom merdimon qut kerd ma vercî nînon kerd eşkera. Mi qisim de ney fehm kerd mewlid heme mileton Mislimanon de ge ge eynî g ege cîya qûtbîyo. Wext pêyxembêr ma de ona yew edet çîn bî la rey rey Pêyxember zî îltîfat dîyo. Hama Pêyxembêr m ara pê di sey hîri sey ser dima ona yew edet ra behs ben û zere dewleton mislimonon de amo qûtkerdiş.

Qismo yewin de ma mewzûya xo eslî ser vinderta. Yanî zere edebîyato klasîk yê Zazakî de nuştox hîrin ser vinderta. Heyat Hunî ra ma destpêkerd, hunermendê ey ser vinderta. Tabî ma heme esêr ey ma nişkey bîger dest la hîna zaf mewlidon ey ser vinderta. Mewlîd ey tamom yî mi dest nikot. Mewlidê ey Weşexaneyê Vate de ke neşr bîya xo ser yew mewlid qabûl beno. Çunke babet ey, qisim ey xo ser tam qabul beno. Faqat mewlid ey bîn zî mi yew Mehmed Selîm Uzûn ra ca kerd yew zî mi Melay ra xo gûret. Wû eseron xo yew hunermendo mileto. Eseron xo qey milletê xo nušto. Ziwon ey zelal, çekû ey sînasî, ke durşim milletê ma eseron ey de ma wenên. Xo eseron xo mewzû xerîb ca nêgirewt, mewzû honc dînî û tasawûfî bî. Tabî ney mewzûyî şar ma re xerîb yîn. Çunke şar ma ney mewzûyon ziwon x ora ewna goştarî nikerdo.

Qismo diyîn de edebîyatê Kirdkî de cayê mewlîd ma gûret dest. Edebîyatona bînon de kom nuşt bi ma qismo destpêk de ma behs kerd. Na qisim de zî edebîtê Kirdon de senî bîya vila, kom nušto, qey nušto? Ma yew bine nînon ra behs kerd dima edebîyatê Kirdkî senî yew seyr omo meydon ma nînon ser vindertî. Nê esêr ke mûjna ma kî Zazakî ser zî esêr nadîdêy yîn meydon. Ney sifte Ehmedê Xasî dima Êsman Efendîyo Babij, Mela Mehemed ‘Elî Hunî û sewbina malley ney kerd eşkera. Nika halîhazirdi hewt nuštox mewlidê Zazakî estî. Peron diz î babet eynî pero gorê Ziwon xo eser xo gûret qelem. Tabî gorê mileton bînon dima na babet de zaf tepa mînd. Sebeb ey pîl zî hem vercî nuštox ma çîn bî hem zî zerê mîletê ma de tesîr sewbina mileton zaf bi. Ney ra ma de mewlid hîna zaf gorê mintaqayon omêy ziwon. Zafî mewlid zî Çewlig de nusîyey.

Mi qismo peyen de mumkun bi mi mewlid nuštox Hunî da. Tabî mi ney esêr dîrek nida. Ca ca mi nuštox kom babet ser vindert mi ney pê sernuşteya bellî kerd dima zî mi mewzû mewzû pê paragrafa sey nesîr nuşt. Çekûyakî zerê heyat ma de hend nêşuxîlîna mi nînon gorê ferhengon mana kerd û bin nuşte de pê çime ya numre da ci.

Netîce de melayî Hunî ewna yew eser marê verda eslê xo de zaf çî zî îspat kerd. Îspat pîl nameyê Kirdkîya esêr rind senî nusîn yan zî Zazakî senî yenî qelem iney mujna ma. Ella yew omîro derg bido seyda, Ella selametê bi de ci.

ÇİME

- Aksoy, Hasan, “*Türk Edebiyatında Mewlit*”, DİA, Ankara, 2004
- Ana Brîtannîca, “*Mevlîd*”, Ana Yayıncılık A. Ş ve Encyclopaedia Britannica, Inc, İstanbul, 1994
- Büyük LAROSSE Sozluk ve Ansîklopedîsî, “*Mevlidve Suleyman Çelebi*”, İstanbul, 1987
- Banarlı, Nihat Sami, “*Mewlid Törenleri*”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987
- Deştij, Şihab, “*Mehemed Elî Hunî*”, Rojnameyê Zazakî, Humara 6, Çewlîg, 2014
- Durmuş, İsmail, “*Mewlit*”, DİA, Ankara, 2004
- Grûba Xebate ya Vateyî, “*Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)*”, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005
- Grûba Xebate ya Vateyî, “*Ferhenge Kirmanckî (Zazakî) –Tirkî*”, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2011
- Hunî, Mela Mehemd Elî, “*Yûsûf û Zelîxa û Qasîdeya Kerbela*”, Mewlid (Kirdkî-Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, Amnan, İstanbul, 2004
- Hunî, Mela Mehemd Elî, “*Zazakî Mewlid Pêxambêr Ma*”, Çap nê bîyo, 2011
- Hunî, Mela Mehemd Elî, “*Mewlidî Zazakî*”, Çap nê bîyo, 2005
- Lezgîn, Roşan, “*Panela Mela Ehmedê Xasî*”, Kovara Vateyî, nr.12 (32), Zîmistan, İstanbul, 2009
- Lezgîn, Roşan, “*Dersê Zîwanî*”, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2012
- “*Metnê Dînî, Mewlidî*”, Edebîtaytê Kirmanckî ra Nimûneyî, Mêrdîn, 2012
- Muradan, Mela Mehemdê, “*Mewlidê Zazakî*”, Kovara Vateyî, Payîz, 2003
- Pekolcay, Ayşe Necla, Mewlit, “*Suleyman Çelebi'nin Asıl Adı Vesilet'un Necat Olan Meşhur Eseri*”, DİA, Ankara, 2004
- Pekolcay, Ayşe Necla, “*Mewlit*”, TDV, Ankara, 1993
- Puexî, Mela Kamilê, “*Mewlidê Nebî*”, Kovara Vateyî, Zîmistan-Wisar, 2003

Puexî, Mela Kamilê, “*Mela Kamîllê Pûexî ra Şîrî*”, W. K. Merdimîn, Kovara Vateyî, nr.17, Wisar, İstanbul, 2002

Özel, Ahmet, “*Mevlî*”, DİA, c.XXIX, s. 475-479, Ankara, 2004

Uçaman, Abdurrahman, “*Xoce Xasî*”, Kovara War, Hejmar-1, Havîn, İstanbul, 1997

TDK, “*Türkçe Sözlük*”, 10. basım, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005

Uzûn Mehmed Selîm, “*Mewlid û Edebîyatî Kirdkî de Cayê Mewlidî*”, Kovara Vate, Hûmara-40, İstanbul, 2013

Uzûn Mehmed Selîm, “*Antolojîya Edebîyato Kurdî*”, Tum zamanlar Yayıncılık, Mevlî, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1985

Uzûn Mehmed Selîm, “*Mewlido Zazakî*”, Kovara Vate, Hamnan-42, İstanbul, 2014

W. K Merdimin, Celâlî Nureddîn, “*Mewlid Kirdkî (Zazakî) , Yusuf u Zelîha, Qasideye Kerbela*”, Vate Yayınları, İstanbul, 2008

Înternet ra:

Canşad Murat, “*Mewlidê Kirmancî*”, info@Zazaki.net, 26 Sibate 2011 Şeme
www.nedirnedemek.com/

arapca-ceviri-online.meta-arama.com

tdk-soezluek-arama.meta-arama.com/

tr.zapmeta.com/Zazaca

<https://play.google.com/store/>.

www.Kirdki.com/

beta.ferheng.org/

www.pdfindir.com/d.-izoli-pdf-1.htm

destinabilgisayar@gmail.com